

UNIVERSAL
LIBRARY

OU-232938

UNIVERSAL
LIBRARY

۵۱۰

قد پاری

بینی

فارسی میں روزمرہ گفتگو

از
شمس العلماء مولوی محمد حسین صاحب آزاد مرحوم
سابق پروفیسر عربی گورنمنٹ کالج لاہور

حسب فرمایش

آغا محمد طاہر مہینچنگ و پرائیٹر آزاد بک ڈپو کے لئے

۶۱۹۲۱

مطبع رفاه عام سٹیم پریس لاہور میں چھپا

تبرکات آزاد

سخندان فارس { زبان فارسی کی ایک مکمل تاریخ ہے مصنف نے
پندرہ برس کی محنت میں اسے تیار کیا ہے۔

نہایت قابل قدر اور دلچسپ کتاب ہے۔ مختلف زبانوں کے مقابلہ سے قوموں کے
باہمی رشتوں کے مٹے ہوئے سراغ دکھائے ہیں۔ ژند۔ پهلوی۔ دری۔
سنکرت کے الفاظ کا مقابلہ کر کے تاریخی نتائج نکالے ہیں۔ ایران کے
رسم و رواج قدیمہ کا مقابلہ ہندوستان کے ساتھ کیا ہے اور اپنی سیاحت
ایران کے دلچسپ حالات موقع موقع پر درج کئے ہیں مشہور مصنفین
کے کلام نظم و نثر کے بابہ الامتیاز دکھائے ہیں +

حصہ اول جو پہلے مطبع رفاه عام سے مختصر رسالہ کی صورت میں شائع
ہوا تھا۔ اصل کتاب کی ابتدائی تمہید تھی۔ اب مکمل کتاب چھپی ہے۔ زبان
فارسی کی ایسی تاریخ آج تک ہندوستان میں نہیں لکھی گئی۔ اعلیٰ درجے
کے ڈمائی کاغذ پر۔ تقطیع ۲۰ x ۲۶۔ حجم ۲۲۲ صفحہ قیمت ۸ روپے +

نصیحت کا کرن پھول { تعلیم نسوان کے متعلق
ایک میاں بیوی کی دلچسپ

بحث آسان اردو زبان میں لڑکیوں کے پڑھنے کے لئے نہایت
کارآمد اور مفید رسالہ ہے۔ جو ہر ہندوستانی گھر میں ہونا ضروری
ہے۔ قیمت ۸ روپے +

ملنے کا پتہ :- آزاد پبلشرز۔ اکیبری منڈی۔ لاہور

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

قندِ پازی

تمہید

یہ کتاب والد ماجد نے ۱۸۰۰ء میں لکھی تھی۔
اُن کا ارادہ سیاحتِ ایران کا بھی تھا۔ اس لئے
چھپوانا ملتوی رہا۔ ایران گئے تو مسودہ ساتھ لے گئے۔
کتاب کے آخر میں جو حاجی محمد صاحب شیرازی نے
نوٹ لکھا ہے۔ اس سے معلوم ہوتا ہے۔ کہ زمانہ
حال کے لحاظ سے جس جگہ مناسب تھی اصلاح مہیونی
ہے۔ والد ماجد کے ایک بستہ میں سے اصل مسودہ جو
اتحاد میں لکھا تھا۔ اور اس کی دوسری نقل جو نظر ثانی

میں ہوئی مجھے رلی۔ مسودہ ثانی ہے۔ جو ہدیہ ناظرین
 کرتا ہوں۔ اُمید ہے کہ یہ مختصر رسالہ فارسی کے
 ہتھیوں کے لئے مفید ہوگا۔ روزمرہ جو ضروری گفتگو
 لکھوں۔ دوستوں۔ استادوں شاگردوں۔ یا صحبتیں میں
 ہوتی ہیں۔ اس میں درج ہیں۔ حاشیہ پر ہمارے ملک
 کے محاورے بھی لکھ دئے ہیں۔

بندہ محمد ابراہیم عفی عنہ

لاہور
 یکم اگست ۱۹۰۶ء

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

قند پاری

منتقرقات

یاد دار۔ فراموش نکنی۔ این ہمانست۔ گم نکنی۔ پشک را
 مے بینی۔ میخواید برود۔ بگذار کہ رود۔ نگذاشت کہ بر خیزد۔
 چه طور رود نمیتواند۔ این از کیست؟ از ماست۔ از من
 است۔ از بندہ۔ از توست؟ از شماست؟ این چیست؟
 این چه قیامت است؟ این چه شامتِ اعمال است؟
 دست چپ بر گرد۔ دست راست بہ ہیں۔ من بالا ہستم۔
 شما پائیں ہستید۔ ہمہ آنجا ہستند۔ شب ہمیں جا بودند۔ ہاں
 ساعت رفتند۔ آنجا ہمہ ہستند۔ رفتند ہمہ۔ یکے مانند۔
 یک کس ماندہ۔ ہیچکس نرفتنہ۔ او کیست؟ چه کارہ است؟

لے جانے دو لے میری چیز ہے + لے تیری چیز ہے *

مے آئید ؟ بشرطیکہ شما بیائید - چه قدر است ؟ زود برو -
 پس پس بیا - برگرد - کسے هست این جا ؟ خانہ کسے
 هست ؟ اگر مے روید زود روید - مگر شما ندیدید ؟ مگر شما
 نے روید ؟ باش کہ مے رسم - اینک مے آیم - رفتست
 اینک مے آید - چگونه است ؟ چه قدر است ؟ ہمیں است -
 نہ این است نہ آن است - چیزے دیگر است - باز گو -
 از سرگوئے - میگوئی و میگوئی از بر مے شود - خاموش
 خاموش - تن زن - آرام گیر آغا - ساکت شو - ہش دار -
 بکدام چیز ؟ این مال چند است ؟ کدائش مے گیرید -
 فردا مے روم چه حکم است ؟ این را مے گیرم - بگیرید -
 عیبے ندارد - بگزارید کہ بیروں رود - آغا مے گوید
 مے روم - کئے میتواند - چرا نے آید ؟ کجا ماندہ ؟
 بہ آغا قال و مقال دارد - مے آید بہ آغا حرفہ دارد
 و بس - میان سخن سخن مگوئی - کئے مے آید - بک

لہ پیچھے پیچھے آئے اُلٹا پھر جانا + لہ کوئی گھر میں ہے +
 لہ ٹھہرو میں آتا ہوں + لہ ابھی آتا ہوں + لہ چپ رہ +
 لہ خبر دار + لہ یہ کتنے کا مال ہے + لہ تم کونسا لیتے ہو؟
 لہ وہ کہاں رہ گیا ہے ؟ لہ آغا سے باتیں کرتا + لہ اہل
 زبان کا قاعدہ ہے کہ استقبال کی جگہ ہر شہ حال بدلتے ہیں +

ساعت پس مے آید - بایشاں صحبت مے کند - گاہ گاہ
 ے روم - گاہے گاہے مے آید - مے آید گاہے - ناچار
 مے روم - کس نیست آنجا - پیش^{۱۵} او گر بے ہست - خہ
 مے کند - چالوسی ہیں - حالا مے روم - باز^{۱۶} شمارا کے
 مے بینم؟ شمارا مے روید؟ اگر نے رفتم او کے مے رفت -
 او چنین است یا چناں؟ اگر معاملہ این ست پس من
 ہستم - این اسپ من است - خیلے بلند است - ہماش
 تراست - برونگ^{۱۷} گذارید تا خشک شود - صلاح شمارا
 چیست؟ ہرچہ او مے کرد مے کردم - مرغابے فرہ -
 این مرغ فرہ است - این لاغر است خیلے - پیالہ نو بگیرد -
 پیالہ زریں - رخت زریں - لباسہائے پشینہ - رخت ہائے
 ابریشمی - جام زریں - جامہ زربفت - کاسہ زریں -
 ماہ کامل - ماہ بدر است امشب - کیسہ ام - تختہ سنگے
 پاکیرہ - سنگے سفید - حمام گرم - کہ گفتہ است ہچو؟
 کہ گفتہ است چنین؟ من^{۱۸} نگہ کن - میخوام خانہ روم -
 باران مے بارد - بیائید دروں نشینم - پیش بندہ چرا

۱۵ یعنی اُن سے باتیں کرتا ہے۔ ہندوستان میں صحبت کرنے کے معنے ہوتے ہیں جاع کرنا
 ۱۶ محاورہ میں پشک بولتے ہیں اور عبارت کتابی میں گر بہ لکھتے ہیں ۱۷ یہ فقرہ
 "ایسی جگہ بولتے ہیں کہ کسی سے کہنا ہو کہ اب تم سے کب ملاقات ہوگی؟" ۱۸
 ونگ انگنی کو کہتے ہیں؟ ۱۹ یہ بات کس نے کہی ہے؟ ۲۰ ادھر دیکھو؟

نے نشینید۔ آبِ استاد۔ ہمیں جا باشید۔ ہرچہ کر دید شما
 کر دید آغا۔ ہرچہ کرد او کرد۔ کارواں آمد۔ راستی؟ چہ
 نور دانستید۔ از بازار شنیدم۔ از بازار فہمیدم۔ کجا فرود
 آمدہ؟ قافلہ باشی کیست؟ گاؤں سُم دارد۔ مگر نہ ہچو اسپ۔
 میانہ اش شکافتہ است۔ ہمہ بجنگ برخاستند۔ در ہم اُفتادند۔
 او بہ زمیں اُفتاد۔ از پا در اُفتاد۔ آخر از پا در آمد۔ مے
 بینم بیائید۔ فکر چرائی؟ متفکر چرا ہستی؟ خیر باشد؟
 امروز دلت نعلین است۔ مے بینم دلت بند است۔
 این خوب است۔ خیلے خوب است۔ خوش وضع است۔
 خوش گل است۔ بدگل است۔ ہمہ اش را مے دانم۔ اگر
 نہ چنین است شما بفرائید۔ فردا مے روم۔ این جا کہ
 مے ماند؟ ازیں راہ نروید۔ این راہ روید۔ چہ طور
 ہستید؟ آہستہ روید۔ از خانہ بدر آئید۔ بیروں بر آئید۔
 او احمق است۔ بے عقل است۔ خر است۔ نجب
 بے کمالیت۔ عجب خر کڑہہ ایست۔ این چہ طائر
 است در قفس؟ خوش آواز است۔ خیلے خوش الحان
 است۔ مست است۔ روز بامے مستی اش
 ہست۔ شراب خورد است۔ این ہمہ بہانہ است۔

لہ مینہ تم گیا، لہ ہیں ٹھیرد، لہ یعنی کیا ہم کہتے ہو؟

نمونہ اش بدہ - دکانش کجاست ؟ جُبَّہ ماموت بکار دارم -
 سراغ مے کُتم - حالاً پیدا ے شود - جُبَّہ باب نیست در
 ایران - چوغا ہم برخاست - حالا عبا و عبا - ہمیں حاضر
 برائے شما - او اقرار کردہ است - تمام روز تفحص کردم -
 دکان دکان گشتم - تا وہ توپ چلواری پیدا شدہ -
 امروز ہا قحط کرپاس ہست - رختت چرک شدہ -
 برخت شو بدہ - گاڈر کسے کہ ریپہاے درکہ را شوید -
 خانہ گاڈر کجاست ؟ جامہ شما نجس شدہ - آب مے کشتم -
 رگل بود - شل بود - پایم از جا رفت - پایش بہ آب گرم
 سوخت ست - شما چہ کار مے کنید ؟ آخر دریں فائدہ
 چیست - او چہ کارہ است ؟ این مشکل کاریت - خیلے
 مشکل - خیلے دشوار - سخت دشوار است - عمق این آب
 چہ قدر باشد ؟ دو بالا آدم - قد آدم - در تالاب ماہی
 ست - کدّاش خوبتر است ؟ ہر چہ خویش باشد از شما -
 میان این و آن از زمین تا آسمان فرق است - سر باز
 صبح مشق مے کند - ہر دو بزرگ - میانہ سبب کدورت

لے ابھی مل جادیکا لے تھان لے لٹھ لٹھ کپڑا لے دھوبی ویاں بہت کم ہیں -
 صاحب مقدور لوگوں - کہ لونڈی غلام غریبوں کی دشواریات آپ دھولیتی
 ہیں - اسی واسطے اکثر لوگ ویاں کے رنگین کپڑے پہنتے ہیں لے گاڈر کورے
 کپڑے دھوتا ہے لے اس لکڑ میں تالاب نہیں - اگر نہیں ہو تو دراب کہتے ہیں +

چیت ؟ ہر روز صبح درارک طنبور مے زند۔ در قلعہ
 سر باز چہ قدر است ؟ گویند این جا سر چشمہ است ۔
 قدرے زمین را شکافتہ بینید ۔ ہمیں جا زمین را سوراخ بکنید۔
 گاؤ را دیدید ؟ شاخ دارد ۔ این سنگ چہ قدر سنگین
 است ؟ فقیر بر درخانہ نشستہ ۔ دم دروازہ اشتادہ ۔ آدم
 بر در نشستہ ۔ این خانہ خانہ مانیت ۔ زود باش ۔ بابا
 زود باش ۔ اگر دیر مے کنی کار از دست مے رود ۔ اگر
 دیر مے کنی کار از دست مے گیرم ۔ ناچار بہ دیگرے
 مے دہم ۔ کارت حال بہ انجام رسید ؟ سخن مرا شنیدند
 ہمہ ترسیدند ۔ سخن مرا گوش کرد ۔ تو حرف مرا گوش کن
 آغا ۔ این سخن مرا فہمید ۔ ہمہ شاں از یکدگر مگدر ہستند ۔
 از دست بد گر بختم ۔ خدا مرا رہا کرد ۔ خدا باز مرا بکام خود
 رسانید ۔ مقام شکر ہمین است ۔ بلے شذیب ہمین است ۔
 امشب کجا مے مانیم ؟ مفلس در امان خدا ہست ۔ من
 بلند بالا ہستم ۔ شما پست قامت ہستید ۔ او میانہ قد است ۔
 مے بینید ! ریشش چہ قدر بلند است ۔ ریش درازے
 دارد ۔ دُم طاؤس است ۔ کفش خود را گم کردم امروز ۔
 خود گم کردم ۔ یک تخم مرغ است کہ داریم ۔ ہمیں

۱۔ یعنی اسے کچھ پروا نہیں ہے ڈاڑھی لمبی ہے اور یہ محاورہ خاص ہے
 ۲۔ مرغی کا انڈا ۔ یہ بھی محاورہ ہے ۔

یک دانہ است - دیگر ندارم - جانِ شما - مرگِ شما کہ
 دیگر نہ دارم - بندہ در تہر رفتہ بودم - شما خانہ رفتہ
 بودید ؟ او در مکانِ رفتہ است - در خلا رفتہ است -
 کنار آب رفتہ است - ضروری مے روم - کنار آب آفتابہ
 بگذار قضاے حاجت مے روم - بفراش انعام داد شالے -
 بسر باز انعام فرمود - شمشیرے بما ہم انعام داد -
 ایں شہر از مضافات کلکتہ است - از شہر ہائے ایران
 است - از دیہات ارضِ اقدس است - عقل برائے
 انسان است نہ حیوان - چرا گریزم باکے نیست - خستہ
 شدہ است - در سایۂ درخت خواب مے کند - زیر درخت
 آفتادہ - بارش را انداختہ - سگ یک سنگ کہ خورد
 گریخت - صبح زود برخاستہ سر را ہش گرفتہم - زن
 گریہ کرد - آخر مردنِ شوہر - زاری ہا کرد - کس بدادش
 نہ رسید - بر مالش دعوے دارید بکنید - ما بایں کار ہا
 غرض نہ داریم - غرض نے گیریم - ایں مال و متاع
 را وارثے نیست - پدر خود را آزار دادہ - نا خلف
 است - در دو ساغ خانہ بود - حالا رہا شدہ - اوقات

اے اہل زبان کے محاورہ ہیں یہ قسم ہے کہ مکان پہلے جائے ضرور کہ
 کہتے تھے ہمہ پائے خانہ ہے یہ بھی محاورہ ہے کہ یہ بھی محاورہ ہے +

خود را بلہو مے گزارد - وقت عزیز را بسرود و شراب
 سپردہ - افسوس - مگر میخوابد خود را گوے سازد - بلے
 آغا آخر ہند است - کار خود را خود برباد دادہ - حالا گریہ
 مے کند - غیر از حسرت چارہ چیت - آخر مے رود
 بہ دساغ خانہ - چرا وقت خود را از دست مے دہید -
 فقط برائے آزار ما - کبوترے گرفتیم - پرہائش بستہ کنید -
 نہ کہ پرواز کند - این رنگ سیاہ است یا سفید ؟ این
 کبوتر است - گلنار است +

گربہ مے تواند بالائے درخت رود ؟ گربہ را بہ نظر
 کم نہ بینید - کاریکہ از گربہ مے آید از شیرنے آید - گربہ
 مسکین جانور است - پیش شما مسکین است - از موش
 و کنجشک پرسید - ہچو شیر جست مے کند - ہچو پلنگ
 خیز مے زند - چہ قدر ہشتم دراز دارد - بلے براق است -
 دو ہچہ دارد - بازیہا مے کنند - تماشا کنید - بر پشتش
 دست کشید - بہ بینید خوش - مے شود - خر خر مے کند -
 خرہ مے کشد - این نشان مجتہش باشد - بگذارید بمیدان
 خوشوب شود میدود - نگذارید کہ بر سر فرش بیاید - فرش
 را خراب مے کند - بیرونش کن - ہچہ را دیدم گربہ

را آزاد داد۔ دُش را محکم گرفت۔ گر بہ پنجه زد کہ خون
از دیدہ طفل چکید۔ ناخن گر بہ پناہ بخدا۔ این گر بہ
ناخن ہاے دراز دراز دارد۔ گر بہ بر موش زد و سگ
بر گر بہ۔ بہ بہ تماشا کنید *

سگوچہ را دیدید! چہ بازیہا مے کند۔ با حقوق جانورے
ست۔ خویش و بیگانہ را خوب مے شناسد۔ یک وصفش
کہ برابر صد وصف باشد قناعت است۔ این سگ
بازاری ست۔ ایران این را سگودہ گویند۔ نسلش خوب
است مگر یلہ گرد شد از کار افتاد۔ نگذارید کہ روے
فرش آید۔ خود نے آید شائستہ است۔ روے فرش
پانے گذارد۔ این سگ شکاریست۔ رہا کنید۔ چلے
زرنگ است۔ تیز دو است۔ شما را مے شناسد۔ غیر
باشد ہچو پلنگ مے افتد بروے۔ بن آشنا شدہ۔
سگ را شور کن۔ اشارت کنید۔ خود مے آید۔ میوزست۔
واگذارید۔ این ہم با ما۔ مے رود۔ ساعتے صبر کن۔

لہ سگوچہ کتے کے پتے کو کہتے ہیں اور کُتیا کو سگوچہ کہتے ہیں لہ چالاک
لہ بیٹے بھ سے ہں گیا ہے لہ میوز بکسر اول و ضم ثانی داؤ
معروف مخصوص است برائے سگ و پلنگ وغیر آں *

بہ بینید دُش را مے جنباند - چا پلوسی مے کند - نشان
 مجتتش ہمین است - شما را کہ دید است خوش ندہ -
 نہ شوب شدہ - رہا کہ مے شود - خوشتر مے شود -
 بازی ہا مے کند و جتک ہا مے زند - دُش نگیری -
 دُش نگیری - مے زند - اگر ترا کسے آزار دہد
 البتہ خوش تاں نے آید - بس ہمیں طور سگ را -
 روزے برائے دلاک بیرون رفتم - صحرا بود - گرگے
 از غار برآمد - این را اشارت کردم - چہ عرض کنم -
 ہماں حکایت گر بہ و موش بود - پیش رفتم رو باہے
 یافتم - چہ عرض کنم - سردادن ہماں بود و گرفتن
 ہماں - گرگ چہ حقیقت دارد بہ شیر بیندازید رو
 نے تابہ ✽

شادی^۱ ہمیں بوزینہ - میمون است - سردیوار نشندہ -
 شادی از کیست - دست پیش نہ کنید - مے گیرد - افکار
 مے کند - واللہ بد جانوریت - حرام زادہ - از کون شیطان
 پرید است - ہر چہ کہ باشد باشد حرکاتش خوش ما مے آید -
 چہ قدر بہ آدم مے ماند - چہ شکل ہا مے آرد - ازین است

۱۔ محاورہ میں بندر کو شادی کہتے ہیں اور تحریر کتابی میں بوزینہ اور میمون بھی کہتے ہیں

کہ عجیب الحركات نام کردہ اند +

لگس در شیر افتاده است - بیروں آرید - دُور بیندازید -
 هنوز نہ مردہ است - بر کُنتہ خشک مالید - ونگ ونگ
 مے کند - بے بینید! پرہائے خود را برہم مے زند -
 میخوابد خود را خشک کند - خشوک کند +

بچہ کنجشک را نگیری - آزار مے یابد - پدر و مادرش را
 مے بینید - بیچارہ جیک جیک مے کند - بیقراری
 مے کند - رہا کنید کہ رود - بگذارید کہ ثواب عظیم است -
 آفریدگار شہا رحیم است - باید رحم آرید - ایں خانہ آباد
 کہ بوجود آمد - بال و پر یافت - اکنون زندگانی - آشیانہ
 او بود در پردہ در بانع شہا سرشاخ نارنج - مے گویند
 ایں جا ببل تخم نہادہ است - بر بالائے نہ روی او
 بچہ آغا! نہ کہ بیفتی - بچہ بالائے درخت رفت ہرچہ
 منعش کردم نشنید - آخر افتاد - زندہ است یا مردہ ؟

لہ محاورہ میں گوڈ اور پرانے کپڑے کو کہتے ہیں لہ یعنی بھن بھن کرتی
 ہے لہ یعنی چیں چیں کرتی ہے لہ تخم نہادن سے مراد انڈے دینا ہے -
 اور یہ محاورہ اہل زبان کا ہے لہ یعنی ہرچہ میں نے کہا اور کتنا ہی منع کیا +

خیر زندہ است - الحمد للہ - مگر آئیے سخت رسید - استخوان
مرفش شکستہ - نہ شکستہ از جا رفته - لانہ زنبور است - دست
نکن کہ مے زند - آخر زنبورے برویش زد - ہر چہ گفتم
نشید - حالا گریہ مے کند - بیقراری مے کند - واللہ مرا
پیشاں کرد - رویش را بینید - خندہ مے آید - متورم شدہ
است - قدرے نمک و آہک تر کردہ ضما دکنید *

جناب آغا فرنگ ساعت بہ چہ حساب مے بیند - روز و
شب را قسمت کردہ اند بہ بست و چار ساعت - دوازده
بہ روز و دوازده بہ شب - ساعت چہیت - فارسی نیست -
یک ساعت شا منقسم مے شود بہ شصت دقیقہ - حالہ
ساعت چند زدہ ؟ دوازده مے زند - و پانزدہ دقیقہ بالایش
گذشتہ *

گفتگوئے مکتب و مدرسہ برائے اطفال

برادر برخیز - آفتاب برآردہ - برخیز بابا آفتاب بلند شد -
وقت مکتب قریب است - آب گرم آمادہ است - آفتاب
لکن اینک موجود است - دست و رویت را بشو - موہاسے
لے اب کیا بجا ہوگا *

خود را شانہ کن - ناشتا ہم تیار است - ناشپاتی کہ دادہ
 ات بشما - نہار نخورید کہ رطوبت مے آرد - چرا گریہ
 مے کنی ؟ رخت در بر کن - آغاسے من کاہل مکن -
 کاہل مشو بابا - رخت چرک شدہ - آتش کن - تبدیل
 کن - عیوض کن - امروز مے کم - اخوندت خویش کند -
 پائیں مے رویم - کتابت کجاست ؟ کتاب را چہ کردی ؟
 بگیر و بہ مکتب برو - امروز بدرسہ نئے روی ؟ بلے رہی
 است - چرا نئے روی ؟ گاہ است - ہنوز ساعت وہ
 نہ زدہ اند - درس انگریزی فارسی ہر دو را یاد کن -
 کتاب خودت را خراب نہ کنی - بہیں ہمہ بوسیدہ شدہ -
 بچہ ہاسے صاحب تمیز کتاب خود را نکند ، مچو - روز
 یک شنبہ روز آزادی است - کتاب خودت را نگہدار -
 جزو ہاسے کتاب را در مقوہ نگہدار - کہ ضائع نہ شود -
 بیائید کہ دبیر مے شود - امروز نسبت بہ ہر روزہ دیر
 شدہ است - خیر ہنوز زود^۵ است - عمارتے کہ پیش
 روے شما است ہمیں درسہ است - جناب آغا بندہ
 امروز بہ مکتب رفتم - دیروز بدرسہ داخل شدم - کدام

لہ رفت پہننے کے کپڑے لہ چرک پہنے میلا لہ بیٹھ غصہ ہوگا لہ فارسی
 پیرا چھٹی کے لئے کوئی لفظ نہیں - تعطیل ہندوستانیوں کا بنایا ہوا ہے +
 قہ بیٹھ نہیں ابھی سویرا ہے - یہ بھی محاذرہ ہے +

کتاب بخوانم؟ خانہ پند نامہ میخواندم۔ در قواعد ہنوز بیج
 نخوانده ام۔ الفاظ با ملا میتوانی بنویسی؟ خیر ہنوز نوشت نہ
 کردم۔ قطعے را مشق مے کنم۔ اکنون ہر چہ فرمائیید۔ این
 چند الفاظ را بخوان و از بر کن۔ برو بجای خود بنشین۔
 این را ہجا کردہ از بر کن۔ آہستہ تکلم کن۔ زبان را
 درشت کن۔ بہ سلاست گوے الفاظ را۔ بنوشت ہم
 مشق ہمیں الفاظ بکن۔ چشم^۱ پ

ہدایت ہائے مفید برائے شاگرد

صبح^۲ زود برخیز۔ تاکہ سرتیغ آفتاب بلند شود باید کہ
 از ضروریات فارغ باشی۔ بر وقت موعین خود را بمدرسہ
 برساں۔ چوں بمدرسہ در آئی ضوابط مکتب را نگہدار۔
 باب بنشین۔ چوں پیش استاد آئی اول سلام کن۔ پس
 بجای خود بنشین۔ پس و پیش و چپ و راست نظر مکن۔
 تاکہ نشستی باب بنشین۔ چوں از مدرسہ رخصت شوی
 خانہ برو۔ در راہ مشغول این و آن نشوی۔ چوں خانہ
 بروی پدر و مادر و بزرگان خانہ را سلام کن۔ با ایشان

۱۔ یہ محاورہ ہے کہ جب بزرگ یا آقا کوئی بات کہتے ہیں تو طرف ثانی
 کہتا ہے چشم بعضی وقتہ کہتا ہے چشم۔ یعنی آنکھوں سے بہت خوب +
 ۲۔ یعنی سویرے۔ اور یہ محاورہ خاص اہل زبان کا ہے +

دُعائے خواہی - تعارف کن - پس کتاب را بر سر طاقت
 گذاشت دست و روے را بشو - هر چه حاضر است کے
 زیادے بخور - ساعتے در باغ یا در حیاط یا در
 صحن خانہ گردش کن - صبح و شام تفرج ضرور است -
 ہرزہ گردی مکن - ہرزہ نہ گردی - باطفال بازی گوش
 راہ نہ روی - سنگ بہ مردم مزہ - پیش از شام خانہ
 بیا - صبح و شام قدرے راہ رفتن و بفضائے صحرا
 تفرج کردن خیلے خوب است - برائے صحت فائدہ کملی
 است - ہر چه از استاد گرفتہ باز بخوان - و بخاطر بیار
 کہ جائے گیر شود - خواندن در شب نقش بر دل
 مے شود - چوں نقش خط بر سنگ - اگر شب ہچو
 کنی فردا در یاراں مُقدم باشی - در صحن مکتب
 آب بینی بینداز - بر حرف ہائے بیہدہ زباں آلودہ
 مکن - مکتب جائے خواندن است نہ جائے یادہ گفتن +

صحبت دیگر

ایں فقرہ را بخوان - از ہر کردن فائدہ نہ دارد - مطلبش

لہٰ یعنی انگنائی کہ پنجابی میں اسے ویرہ کہتے ہیں اے کھنڈرے رکے کو کہتے ہیں
 کہ جس کے کون ہر وقت کمیل کی آواز پر لگے رہتے ہیں اے ٹٹنا یا ہوا خوری کرنا
 عمد یعنی بیگانہ یا پرانہ ہے - یہ محاورہ خاص اہل زبان کا ہے +

را دریاب۔ و در دل نگہدار۔ این چه لفظ است۔ معنی این
لفظ چیست۔ ہجا کردہ بگوئے۔ شا خواندن میتوانیہ۔ ؟
قبلہ خیر۔ بچہ ام۔ چگونہ توانم۔ ہنوز این قدر نخواندہ ام۔
قدر کئے خواندہ ام۔ کتاب ندارم۔ این حرف شناس است۔
احمد تو میتوانی این فقرہ را خوانی۔ تو مے توانی نویسی؟
قبلہ مے توانم۔ بلے چرا نمے توانم۔ این لفظ ظلم است۔
ظلم چه معنی دارد۔ کردن بر کسے آنچه کہ نشاید۔ ہر کسے
جبر ناراوا کردن۔ کرسی بخود کش و بشیں۔ بہ زبان فارسی
قدرت داری؟ بہ فارسی حرف زدن مے توانی؟ چرا
بہ فارسی نمے گوئی؟ بہ زبان فارسی ربطے نہ دارم۔
این قدر استعداد ندارم۔ زبان فارسی خیلہ دشوار است۔
شرم مکن۔ چندانکہ ممکن باشد بفارسی گوئے۔ فارسی
شیریں زبان نیست۔ بہ فارسی سخن بگوئید۔ ہر چه
باشد بہ فارسی گوئید۔ خوگر مے شود۔ بیائید بہ فارسی
گپ زنیم۔ زیں بعد ہر چه گوئیم بہ فارسی گوئیم۔
اگر فارسی خواہیم پایہ دیگر بہ ہندی حرف نہ زنیم +

۱۔ یاے بھول سے پڑھنا چاہئے یعنی کچھ تھوڑا سا پڑھا ہے +

۲۔ محادثہ میں بات کو گپ کہتے ہیں۔ لیکن آؤ ہم تم فارسی میں

باتیں کریں +

صحبت دیگر

احمد بیا۔ کتاب خودت را بیار۔ بخواں، بینم چه میخوانی۔ باز بخواں۔ از سر بخواں۔ مربوط بخواں۔ بلند بخواں۔ چه مے گوئی؟ غلط نکنی۔ آغا در کتاب ہیں نوشتہ۔ بینید ملاحظہ فرمائید۔ سہو کاتب باشد۔ کاتب غلط نوشتہ۔ قلم را بگیر و درست کن۔ یہ ماد نشان کن۔ خط ماد پاک مے شود۔ روسے ورق بگرداں۔ ہر چه میخوانی از بر کن۔ مطلبش را ہم قسم کن۔ چه فمیدی؟ سن چه گفتیم۔ ہاں گوئی ہے۔ طوطی وار از بر کردن فائدہ ندارد۔ یہ مطلب نہ رسیدن و الفاظ را از بر کردن حاصل چیت۔ این خواندن و ناخواندن برابر است۔ مشقت بیفائدہ۔ محنت بے حاصل است +

ہاں آغا اسم شریف؟ نام آغاٹے شما چه باشد؟ اسم شریف پدر شما؟ آغا وطن شما؟ شہر لاہور۔ از کجا میرسی آغا؟ از مشہد مقدس۔ در مشہد بکدام محلہ مے نشینید؟ چه کار مے کنید؟ تجارت۔ عمر شما چه باشد؟

لا سے سے پڑھ، یہ محاورہ ہے کہاں رہتے ہو +

سن شما چه قدر باشد؟ آغا زاده عمر شما چند سال است؟
 کلاه بر سرست درست بگذار۔ کلاه بر سر سرخ بگذار۔ برائے
 اغفال شرفا خیلے نازیباست۔ ہاشم را صدا کن کہ زود
 بیا۔ من دریں ماه دوسہ روز نبودم۔ مرزا صادق را صدا
 کن۔ آقا حسین ہم ہفت روز نبودہ است۔ شما آمدن
 را ترک نہ کنید۔ سخن مرا گوش کن۔ واللہ پیش اخوندت
 مے برم۔ آری توبہ کن البتہ معاف۔ مے کنم۔ بیک گوشہ آرام
 بنشین۔ چیز ہائے مرا شور و اشور مکن۔ توبہ کردم آقا
 معاف فرمائید۔ وگر نہ کنم ہچو۔ تشنہ ام اجازت باشد آب
 بخورم و بخدمت حاضر شوم۔ درست را خواندنی برو۔
 زود پس بیا۔ وقت برخاستن قریب است۔ در ساعت
 چار پانزدہ دقیقہ باقیست۔ وقت برخاستن نزدیک
 است۔ آقا حسین سرکن و برکن از کجا مے آئی۔ درس
 خود را از برکن۔ دواں دواں کجا مے روی۔ باش باش
 کہ مے رسم۔ ہماں۔ بایست۔ صبر کن۔ جائے نئے روم۔
 آب مے خورم مے آیم۔ شما ہم آئید۔ آب خورہ مے آیم۔

لہ یعنی بانکی ٹوپی نہ پہنو لڑکے حاضر باشی ہندوستان کا لفظ ہے۔ ایسے موقع پر
 اہل ایران کے ہاں کوئی خاص لفظ نہیں۔ جب پوچھتے ہیں۔ کہ فلاں شخص حاضر
 ہے۔ دوسرا کہتا ہے نیست مہم پھر ایسا کام نہ کرونگا۔ یہ محاورہ اہل زبان کا ہے
 مہم پھر جلدی چلے آؤ گے مہم پھر پھیرو کہ میں بھی آتا ہوں +

ہنوز فرصت بازی ندارم - ابراہیم یک ساعت در خانہ
 مے نشیند - کجا مے رود - خدا داند کجا مے رود - بندہ
 خبر ندارم - برو نوشتہ اش را بیار کہ بہ بینم - مشقش را
 بیار - این نوشتہ کیست - آن نسبت بہ این بہتر است -
 این سطر را بہتر نوشتہ - کاغذش ہم صاف است - این کاغذ
 ناصاف است - این خیلے کلفت و ناصاف ہست - این
 حرف شما بے قاعدہ است - کاغذ بے آہار مے باشد - مرکب
 را جذب مے کند - مرکب را فرو مے کشد - مرکب مے گزد -
 بکاغذ شاید آب رسیدہ باشد - یک پول سفید را کاغذ
 خوب از بازار بستاں - طفل خیلے شوخ است - بہ ہیں
 برہیں شلاق مے کنند - این طفل چہ کردہ است - ازیں
 چہ خطا سرزدہ است - ہمین است کہ شلاق مے کنند -
 درس خود را رواں نہ کردہ بود - زیر چوب مے کشد اورا -
 آقا بہ بینید ہاشم کتابم را گرفتہ و نئے دہد - بیاور اورا -
 ہاشم چرا بہ عبد الرحیم دعویٰ کردی - چرا بمردم میافتی
 مے کنی - خیرہ شدست - بے باک شدئی - واللہ آوارہ
 شدئی - دگر شکایت بگوشم رسید - گوشالت دہم کہ یادت

لہ یعنی مرنہا ہے لہ سیاہی پھوٹتی ہے لہ یعنی لکڑی سے مارتے

ہیں لہ یعنی لڑتا کیوں ہے +

ماند - تا پیری فراموش نشود - ہاشم چہ مے کنی ؟ آرامؑ نے
 نشینی - بد است - بد شدہ - شاق کردار ترا شاید - پیرا
 خندہ مے کنی - خیلے بے ادب - واللہ گستاخ - اگر باز ہچو
 کردی دست ہایت را قلم کنم - گوشہا مے برم - داؤ نہ زنیہ
 ہچہا - ہچہا ہستند - تمیز نے - بینید یکے کہ سزا یافت ہم
 خاموش شدند - چہ مے گوئی سخت را نے فہم - سخت بہ فہم
 نے رسد - تلفظ خود را درست کن - وگر بارہ آبخا نہ روی -
 بہا ہی بر قبائے خودت ریختی - عجب پسرہ کشفی ہستی -
 ہشدار باز نہ کنی ہچو - در مدرسہ چیز بخوری - وقت فرصت
 باشد بیک گوشہ بنشینید و چیزے بخورید - امروز احمد
 نیادہ - عبد الرحیم میگوید دواش کتخدا شدہ - سعادتمند
 پسریت - خوش سعادتمندیت - ہنوز زبانش ہم درست
 نشدہ - سوا روشن نہ کردہ - درس خود را ہر روزہ را
 رواںؑ مے کند - یاد مے کند - گاہے بہ لعب نے -
 خیلے محنت کش است - باندک مدتے استعدادے
 ہم رسانید - آغا سر شما سلامت - ہر چہ ہست برکت
 شما ہست +

۱۵ یعنی پخلا نہیں بیٹھا ۱۵ اور لڑکو غل نہ چاؤ ۱۵ رواں کردن
 یعنی یاد کردن +

صحبت دیگر

آقا زادہ درس گزشتہ - خودت بخواں - چرا داد
 مے زنی - مغز سرم را خوردی - مے پرسی یک مرتبہ -
 یک مرتبہ بس - خاطرت دار یافتی یادگیر - ہرچہ گوش
 کنی بخاطرت نگہدار - اوقات را بر من تلخ مے کنی -
 اوقاتم را پریشان کن - بچہ ما خاموش باشد - آرام
 باشد - آرام گیرید - آرام نشینید - ابراہیم میان این ما
 ہوش تر است - خدا عمرش دہد - این بچوک از شما
 خوشم آمد - خوش حرکات است - سخن شنواست - بازی
 گوش نیست - فرمان پذیر بزرگان - با عقل است مزاجش
 ہم سلیم - ہر کارے کہ میکند سنجیدہ مے کند - کتابت
 چہ شد - ندانم - بدزدی رفت - وزوی کہ مے برو - یادت
 آر - جائے گذاشتنی خاطرت رفت - امروز عبد الحمید زود
 از خانہ برآمد - سبب چیست - پرسید چہ مے گوید -
 از کار خودش فارغ شدہ باشد - درسش رواں کردہ
 باشد - از بر کردہ باشد - عبد الرشید کجاست - باز

۱۵: یہ محاورہ ہے یعنی جو کچھ پڑھو اُسے یاد رکھو ۱۶: یہ محاورہ ہے یعنی
 مجھے تنگ نہ کر +

خانہ رفت - عبد العظیم استعفا سے دہد - چرا؟ مے رود
 بہ وطن - چرا مے رود - ویشش^۱ مے روند - ادہم
 مے رود - این جا پیش کہ ماند - تا حال چہ طور بودید؟
 بہ ہمیں دویش - این کتاب از کیست - ابراہیم بیہ کتبے
 برائے تو آوردم - ہمیں کتابیست - بخواں این را -
 صاف تر خواں - بلند خوانی آغا - تلفظت صحیح نیست -
 رفیقت یک صفحہ اش را مے خواند - سر شما سلامت
 باشد - مے توانم - یک ماہ خواہد - صفحہ یک روے ورق
 است - جزو شانزدہ صفحہ - ورق ہشت - ورق را بگرداں -
 کتابت را باز بگذار - در جزوداں بگذار - سر طاق بگذار -
 تصویر خوبے بشما دہم - ہمیں چہ مقبول صورتیست -
 آزادی شد بیائید خانہ رویم - روید زود بیائید -
 بر بالائے درخت چرا رفتی - زیر بیا - نہ کہ اُفتی -
 خدا نہ کند آسیبے رسد - استخوانت از جا رود -
 خوبی ندارد - حال مرخص^۲ - خدا حافظ شما +

۱۔ ماں باپ اُس کے جاتے ہیں وہ بھی جاتا ہے +
 ۲۔ چھٹی ہو گئی + ۳۔ تمہیں چھٹی ہوئی +

صحبت بزرگاں و طلبائے معزز

امروز کجا ہوید آقا؟ تمام روز منتظر شما ہوں۔ خدمت جناب ملا۔ چہ مے کروید؟ در کتاب ہوں۔ معلوم شد؟ بلے مقاماتے کہ تحقیق طلب ہوں ہمہ را فرمودند۔ ہر چہ خواستم بیان کروند۔ حالا کجا؟ الآن خانہ مے روم۔ فردا یا پس فردا باز۔ والد بزرگوار قبائے ماہوت براے بندہ فرستادہ اند۔ بعنوان تعارف خدمت جناب ملا تسلیم کنم۔ مگر کہ قبول فرمایند۔ بعید است۔ خانہ آغا بابا نائید حقیقت این ست کہ غیر از مردم اہل صحبتے خوشم نے آید۔ اہل تاریخ باشند۔ ریاضی داں باشند۔ شعرا۔ اہل انشا۔ غرض از اہل کمال است۔ آقا بابا را دیدید؟ در ہر سخن گوش بشما دارد۔ گوشہ مے زند۔ بشما چشمک مے زند۔ شنیدید چہ مے گوید؟ نشنفتم۔ مے گوید خشک مغز است۔ آقا دماغ خودش خشک است۔ گم کنید اورا۔ آقا صحبت ما ہم شما را خوش نے آید۔ صحبت ما ہم خوش شما نے آید۔ گرد من نگردی آغا بس کن۔ آغا بابا از شما شکایت دارد۔

اے نذر یا ہدیہ کہ طور پر + اہل زبان نشنیم کی جگہ نشنفتم بولتے ہیں +

بہ ہجوم مردم نا اہل نے جوشم - آغا چرا سرکہ میفروشی -
 شما ناخوش شدید؟ چرا خیفہ مے کنید؟ الحمد للہ من
 نگفتم نہ گفتہ - منے گوئی مگر سخن را شور میدہی - آغا
 شما ہم شعر مے گوئید؟ خیر اول اینکہ کارے بے صرف
 است - خیر ضیافت طبع ست - آہ غیر از دماغ سوزی نفیہ
 ندارد - در ما مردم بنایش محض بر کذب و بہتان ماندہ -
 جناب اخوندم اول روز منع فرمود ہم بر ہمیں - آغا در
 مالک ایران سفر فرمودید شیراز را دیدید؟ واللہ یک
 سال بودم در شیراز - از علما کدای را دیدید - آرے علما
 عبد الرحیم اصفہانی و سید مرتضیٰ بحرینی - درس گرفتند - صرف
 و نحو پیش ملا عبد الرحیم - ادب معانی بیان ہم خواندم -
 کتاب حکمت العین و ہدایت الحکمتہ بر ملا مرتضیٰ عرض کردم -
 آب و دانہ بسفر ہند کشید - خدمت شما حاضر شدم - چہ طور
 مرحمت فرمودید؟ حقیقت اینست کہ علوم رسمیتہ در بلاد ما
 بخوبی حاصل مے شود - مگر چون نیکو دیدم علوم ریاضی
 و طبعی طوریکہ علمائے انگلشی بر آوردند ولایت ما نیست
 و نبودہ - بہر جا کہ رسیدم علما را دیدم ہاں امتحان ہائے

لہ یعنی میں تجھ جیسے نا اہلوں سے اختلاط نہیں کرتا ۛ ۛ یعنی خفا
 کیوں ہوتے ہو ۛ ۛ یعنی ہاں ۛ اب کچھ نہیں کہتا مگر گئی گزری
 بات کو پھر تازہ کر دیتا ہے - کہ بوجھ کہنے کہتے ہیں ۛ

پوسیدہ را در بغل گرفته و نشسته اند۔ ایں ہمہ اختراعات
تارہ و ایجادات جدید را ہم علماء و ہم عملاً حقیقتاً کہ
مانداریم۔ آقا مفارقت را چه طور گوارا کردید؟ آر۔ ہر
ہر گاہ طلب امرے بدل شما پیدا شود۔ ہر ناگوارا را گوارا
مے کنید۔ درست۔ حالا ہم ہوائے وطن دارید؟ چرا
ندارم۔ پس کے مے روید؟ بعد از فراغ تحصیل۔
بیخواہم۔ امروز طرفِ ظہر شما را بینیم۔ کجا یا بیم؟ کجا
منزل گرفتید؟ شب در اوتاق مے مانم۔ روز مدرسه
یا خانہ جناب آخوند۔ شب چه قدر مطالعہ کتاب مے کنید۔
نصف شب۔ اول شب شام^۱ بخورم۔ و خواب مے کنم۔
نصف شب کہ بر مے خیزم تا بصبح بندہ ہستم و رفیق
من کتاب و غم گسار بندہ تا صبح چراغ۔ آغا ایں
بے خوابی را مے کشید۔ واللہ نے توانیم۔ سخت دشوار
است۔ آقا اول عرض کردم خدمت شما۔ ہماں شوق
کامل۔ آغا دشواری آسان مے شود۔ آغا مشقت سخت
است۔ آخر خاطر ہمیں۔ وطن۔ عیال۔ ہمہ را گذاشتیم۔
اگر ایں را ہم از دست دہیم باز چه کنیم۔ آقا شب

لے بیٹے اب بھی وطن جانے کو جی چاہتا ہے + لے بعد وقت
ظہر کے + لے گھر رہنے کا بھی۔ محاورہ میں منزل بولا جاتا ہے +
لے شام سے مراد محاورہ میں شام کا کھانا ہوتا ہے +

مارا بیدار نہ کر دید؟ مے خواستم چیزے نویسم۔ از یادم
رفت آغا۔ از خاطر م رفت +

صبح کہ بہ ہوائے تفرج از خانہ بیروں آدم بیرون
شہر رفتم۔ از دور عمارتے عالی نظرم رسید۔ معلوم شد کہ
مدرسہ ہمین است۔ داخل شدم۔ پیر مردے را دیدم بر
کرسی نشسته۔ آثار بزرگی از صورتش پیدا۔ و انوار عظمت
از چہرہ حالش ہویدا۔ دورش جوانے چند از شرفا۔
بزرگ زادہ ہا۔ شیخ در میانہ کتابے در دست افادہ میفرماید۔
نظرم کہ بظاق ابروش مے افتد۔ سلام کردم۔ ہم جواب
سلام دادند۔ و از جائے خود حرکت مے کرد۔ بآئین بزرگاں
تعارف رسمی درمیان نہادم۔ اگرچہ منتہای علمش از حد
فہم ما بالاتر۔ اما دیدم ہر حرفے کہ از دہانش بیروں مے آمد
درست۔ اشارۃ بکتاب کردم کہ فرمائید۔ در بنائے تدریس
کرد۔ دیدم ہر اجمالے را کہ شرح میفرماید سخنے است
ولنشین۔ از حسن مقال و سنجیدگی حالش دیدم۔ عقل
سلیم و طبع مستقیم دارد۔ غرض بعد ساعتے برخاستم۔ سلام

۱۰ یہ بھی محاورہ ہے یعنی میں بھول گیا + ۱۱ یعنی تفرج کرنے کو
گھر سے نکلا۔ یہ بھی محاورہ ہے۔ ہوا کھانے کو وہاں تفرج کہتے ہیں۔
۱۲ محاورہ ہے۔ یعنی جب نیری اس کی آنکھیں چار ہوئیں +

کردم و رخصت شدم *

تقریر در حُسن تحریر

ایں چہ حرف است کہ نوشتی۔ ضابطہ اش نہ اینست
 آغا۔ نوشتہ آغا را بینید۔ آغاے خود را بینید۔ سر مشق
 را پیش روے خود نگاہدارید۔ مفردات را زود زود
 صاف کنید۔ مفردات پوخ شود مرکبات را گیرید۔ مرکب
 ندارم۔ امروز از بازار مے آورم۔ اول بقلم جلی نویسد
 کہ دست قوت گیرد۔ و گردش قلم بفہم رسد۔ بس وگر
 نویس و نویس۔ باز قطعہ قلمش دو دُنگہ۔ بنویس و بنویس
 تا شوی در خیل یاراں خوشنویس مینویس و مینویس و مینویس
 باز خفا او حق کتابت۔ اثنائے قطعہ کتابت روا نیست۔
 وگر کتابت۔ اول آہستہ آہستہ۔ ہر گاہ قلم نشیند زود ہم
 عیب ندارد۔ رفیق مارا دیدی حرف حرف را سنجیدہ
 مینویسد۔ ایں لفظ بے ضابطہ است۔ ترکیب حروفش
 درست نیست۔ ایں خوب۔ ایں از ہمہ خوبتر است۔ جزو
 را مسطر کشید کہ کسی حروف درست نشیند۔ ہر چہ

بے سر مشق بے اضافت۔ بہت اچھا لکھا ہوا قطعہ کسی استاد کا
 کہ جسے دیکھ دیکھ کر مشق کریں *

نویسید مسطر کشیدہ۔ اگر بقلم بظلی مشق مے کشید قطعہ نویسید۔
 وگر عبارت نویسید سطرے دو سطرے۔ کار و من گم شدہ۔
 کہا گذاشتید۔ قلم تراش را۔ چاقو سر میز گذاشتم۔ بیرون
 رفتم۔ آدم نیافتم۔ قلمدان شما قفل ندارد۔ کار و ما کجا؟
 قلم را مے تراشتم مے دہم۔ قلمت را سر کنی این طرزش
 خوب نیست۔ قلمت سر کنم میدہم۔ میدانش را وسعت
 دہی۔ قاقش را زیاد کنی آغا۔ قلم رواں و رہوار
 رواں میدان خواہد۔ قطش را محرف تر کنید۔ اندکسہ۔
 قطنن کجاست۔ بر کاغذ گیر قضا بہ زنیہ۔ قاقش کج است۔
 مرکب روشن نیست۔ پہلے آبکی شدہ۔ مے گذرد۔ زود
 نویسی بہ مرکب آبکی کار آسان است۔ مرکب غلیظ باشہ
 مشکل۔ مرد کسے است کہ مرکب غلیظ کتابت کند۔ این
 قلم خیلے مشت است۔ خامی دارد۔ پہلے خام باشہ۔
 پنیروریست۔ تمام نیرو یکہ دو مصراع پختہ تر بر مے آید۔
 صلیبش اینست۔ این مصراع صلیب است۔ این کاغذ
 خیلے کلفت است۔ نازکش را بیارید۔ مے خواہم خوش
 نویس۔ مے خواہم بہ آغا بعض خط مے کنم در شرک است۔

لے محاورہ میں شگات کو کہتے ہیں + لے بعضی جگہ ناہوں یا درجہ کے
 کنارہ پر جو سر کندھے ہوتے ہیں + یا اسی قسم کی گھاس کو شاہ نیز
 سے ہوتی ہے اُسے پنیرو کہتے ہیں +

بنده از نیزه بگیرد راه میدهد - هنوز خط شما پخته نشد -
 قلم شما نه نشسته است - از مشق جلی دست بردارید -
 آری تا که نه فرمایند - بقلم خفی دست نزنم - این از
 کیست - این مشق از کیست ؟ بنده نوشتم - اگر شما نوشتید -
 والله خوش نوشتید - این از یاران شما - شما گوئی از
 میدان برآید - میدانم دوات شما بنده است - چه شده
 است مرکب را که جاری نیست - قدری نمک کنید درین -
 حالا روان می شود - مداد شما بدنه دارد - سر حرف دانه
 می شود - اصلاح از که می گیرید - از میرزا امام میردوی -
 او بر شیوه کیست - بر شیوه میر عماد - مشق خود است
 بنامی که بنیم - بر شیوه میر عماد می ماند - رنگی می زند
 بوی - سیاه مشقی از میر عماد پیش خود دارم - می دم
 شما - نوشت است و خوش نوشته است - ببینید که کار می
 کرده است - قلم بغایت پُر زور - قلم آقا رشید نزاکت
 دیگر دارد - آقا رشید هم شاگرد و هم خواهر زاده میر است -
 چون بهند افتاد مرد صاحب کمال بود طبائع مردم این جا
 را دید از خود هم تصرفات بکار برده - البته خطش
 شیرینی دیگر دارد - صد قطعه از سیاه مشقی آقا دارم
 که قلم خورده میر عماد است *

صحبت در سیر کتاب و گفتگوئے شائقین کتاب

سرطاقت چہ کتاب است ؟ انوار سہیلی - بہ نظر جناب رسیدہ
 است ؟ بلے کتاب خوبست - پند و لنشیں دارد - در بند
 افسانہ - قطع نظر از رنگینے عبارت و نزاکت مضامین ہر
 یک از نکات حکیمانہ اش وقتے بود کہ دستور العمل فلاسفہ
 ہند بودہ - از کلام شعراے حال ہم بنظر جناب رسیدہ ؟
 بلے قاآنی - گفتار خوشے دارد - گرمے سخنش وصف از
 زبان مردم مے کشد - در قصائد نوشتہ داو سخن دادہ - گوئے
 از میدان برودہ - انصاف این است کہ طرز قدیم را بہ
 جدید زندہ کردہ - پریشانش را دیدم - طرز دیگر دارد -
 سعدی را نام گرفت و نیافت - مگر مالک زبان خود
 است - عبارتہاے نیکین و بذلہ ہا رنگین دارد - در نشر قاآنی
 را پابند شد کار برہم - قصائد خوب - غزل نوشتہ و
 نیافت - و در قصائد تلمیحات تاریخی ہم مے کنہ -
 طبعش ہم حکیمانہ ہم ظریفانہ - جنگ جناب را بندہ ندیدم -
 آرید کہ بینم - چشم - جزوان توسے صندوق است -
 میکشم - حاضر مے کنم - بنظر شریف مے رسانم - خدمت
 مے رسانم - بچہ آغا بیاض را ہم از زیر بالینم بیار -

رنوز مجرّ است - بلے توستے جز دانش نگمداشته ام -
 جلد - نے فرمائیے؟ ایں جلد کار کجاست - کار لاہور
 است - نقاشیں کار کشمیر - اکثر جلد ہائے شاہچو
 جلد ہائے قدیم سر طبلدار سے باشند - بہ جلد دماغہ دار کتاب
 محفوظ سے ماند - ایں خلاصہ گدام کتاب است؟ ظفر نامہ
 تیموری - محکم عبارتے وارد - ظفر نامہ تصنیف کیت؟
 از تصنیفات سید شرف الدین علی یزدی است - صاحب
 کماے بود - بہ علم و فضل - با ایں ہمہ سادہ نویس رعایت
 محاورہ و تازگئے مضامین را از دست نے دہد - عبارت
 تاریخی بہ ایں پرکاری مشکل کاریت - لطف اینست
 کہ عبارتش مانوس و غیر وحشی است - جناب آقا! روزنامہ
 خواہیہ بہ بینید؟ روزنامہ را دیدی؟ ایجاد دانایان فرنگ
 است - خود نشسته سیر عالم سے کنید - در ایران ہم
 متداول شدہ - آغا صنعت چاپ است - ایں ہمہ از دانش
 فرنگ - خیر! روزنامہ در سلاطین عجم شائع بود - مردم
 خبر ندارند - البتہ چنین باشد - آری - مگر بے خبر محکم
 میرانند؟ کاغذ دولت را دیدم - امسال ارکان دولت
 انگلیشہ نسبت بہ صاحب اختیار مدارس بسیار اظہار
 خوشنودی سے کن - ایں مبارک خبر سے است - حقیقت

این است که سہی نامے صاحب اختیار موصوفت در خور
 نبھو قدر دانما است۔ این چہ کتاب است ؟ الہی لیلہ
 فارسی۔ عربی بود۔ بفارسی کے ترجمہ شد ؟ بحکم ناصر الدین
 شاہ بادشاہ ایران چند سال است ترجمہ کردند۔ بچند
 خریدید ؟ ہ کتابے معاوضہ کروم۔ ہفت قرآن ہم
 دادم۔ بہر یہ عجب نسخہ ایست۔ حقیقتہً کہ ارزاں گرفتید۔
 حسن خط را ملاحظہ فرمائید۔ عجب کارے کردہ است۔
 مروارید پاشیدہ۔ بندہ در تمام عمر کتابے باہیں خوبی
 و لطافت ندیدہ ام۔ کاتب است و سلیقہً خوش نویسی
 را از دست نہ دادہ۔ آقا بندہ نسخہً عجیبے برائے شما
 پیدا کردہ ام۔ حقیقت این است کہ دریں ملک حالا
 کتاب نہ ماندہ۔ کتاب اگر امروز بدست مے آید در
 ہندوستان بدست مے آید۔ اگر صاحب شوقی باشد
 بہ ہندوستان برود۔ ع

با این ہمہ خرابی باز آں خرابہ جائیست

کتابے کہ ذکرش فرمودید چہ نام دارد ؟ روضۃ الصفاست۔
 مگر قلمی است۔ نسخہً کمنہ است و بسیار قدیم۔ لطف این
 است کہ صحیح است و از اول تا آخر بیک قلم چندیں
 مہریانہ نامزدہ اند۔ معلوم مے شود کہ وقتے در کتب خانہ

یعنی از سلاطین ماضیہ بودہ است۔ باشیہ کہ تازہ العجوبہ
 بشا نشان مے دہم۔ چیست؟ سکندر نامہ نشر است۔
 این ہم بحکم ناصر الدین شاہ تالیف شدہ۔ تظلیت؟
 خیر۔ چاپ تبریز است۔ عجب چاپے است۔ بندہ کہ
 اولی نظر دیدم گفتم تظلیت۔ از قلمی سر مو تفاوت نہ
 وارد۔ دین چاپ و چاپ ہند از زمین تا آسمان فرق
 است۔ خطش را بہ بینید کہ چہ صاف و شیرین است۔
 چاپ کہ باین قیمت یافت مے شود۔ اگر قلمی مے بور
 باین خوبی و حسن خط بہ صد روپیہ ہم گیرنے آمد۔ حجبش
 را مے بینید۔ بلے کتاب ضخیم است۔ البتہ یک من
 تبریزی باشد۔ چند روز است کہ این کتاب چاپ
 شدہ؟ اگر رضا بدہید بندہ دوسہ روز منزل خودم
 مے برم۔ کیفت شما۔ بسیار خوب۔ بسیار مبارک۔ اگر
 جائے غلط باشد ہم درست کنید۔ برائے لطف عبارتش
 مے برم کہ سادہ محض و محاورہ اہل زبان است۔ گفتگوئے
 روز مرہ ایران است۔ والا داستانہ ہمہ دروغ است۔
 بلے آغا مے دانم یزدیست کہ نوشتہ است۔ یزدی الاصل
 است و طهران مولد۔ مورخان عرب و فارس کہ امروز
 دم بفساحت و بلاغت مے زنند تا مبالغہ نہ کنند مے دانند

کہ بیچ نہ گفتہ ایم۔ فقرات مترادف روئے ہم مے گزارند۔
 مطلب اندک و طول فضول بسیار۔ جناب آقا ابراہیم
 ہر روز پیش شام مے آید چہ مے خواند؟ جامع الاخلاق از
 تصنیف ابو علی مے بیند۔ دریں روز ما کدام کتاب در
 نظر جناب است؟ کتاب السیر فی احوال البشر۔ کدام
 مقامش را ملاحظہ مے فرمائید۔ مقدمہ اندلس کہ دولت
 انگلیش بر ملک عرب تسلط یافتہ۔ خانہ مے نشینید یا
 بیرون؟ تنہا مے خوانید؟ خیر۔ بچہ ما ہم می باشند۔
 اجاب ہم بچے ما کہ مے آیند شریک مے شوند۔ انشا اللہ
 امشب بندہ ہم حاضر مے شوم۔ البتہ شغل بدے نیست
 خوب شغلے است۔ از جنگ ہائے بے معنی و سخنان بے
 معرفت کہ بہر حال بہتر است۔ سبحان اللہ! بے
 مصرف چہ معنی دارد۔ آقا تاریخ بجائے خود سفی
 است شریف کہ بعالم نظیرش پیدا نیست۔

گفتگو بہ نو واردان ملک آشا

خوش آمدید۔ خوش آمدید۔ صفا آوردید۔ خانہ را
 روشن کردید۔ ظلمت کدہ مارا منور نمودید۔ بندہ منزل
 را روشن کردید۔ الطاف جناب شما کم نشود۔ سلامت

باشید۔ بسم اللہ بفرمائید۔ این جا بفرمائید۔ بالاتر بفرمائید۔
 بنشینید۔ مزاج مقدس۔ مزاج مبارک بسیار خوش است۔
 احوال شریف؟ احوال شریف بسیار خوش است؟ احوال
 شما بخیر است؟ دماغ شما چاق مے باشد؟ ناخوشی کہ
 ندارید؟ مزاج شریف بخیر است؟ الحمد للہ بدعاگوئی شما
 مشغول مے باشم۔ بہر حال شکر است۔ بدعا مے دولت شما
 مشغول مے باشم۔ جناب آقا از کجا تشریف مے آرید؟
 از کجا مے رسید؟ از دارالعلم شیراز۔ چند روز است
 از شیراز بیرون آمید۔ از کدام راہ تشریف آوردید؟
 خشکی۔ چرا براہ دریا نیامدید؟ سفر دریا خطر داشت۔
 بھمار دوہی کہ وسعت نہاشتیم۔ اگرچہ آں ہم خالی از
 بیم نیست۔ جناب آقا در بلاد شما راہ خشکی از دریا خطرناک
 تر است۔ کسانیکہ مے روند سر خود بدست گرفتہ مے روند۔
 حال مزیت کجا دارید؟ حیدر آباد دکن۔ جناب شما کجا
 منزل دارید؟ متصل بہ سراے۔ اتانقہ گرفتہ ام۔ در مسجد
 عبد الرحیم خاں۔ مسجد شیرازی؟ حمام آغا خاں۔ چرا
 بغریب خانہ تشریف نیاورید؟ چرا بہ کفش خانہ خود
 قدم رنجہ نہ فرمودید؟ بندہ بلد نبوم۔ عنقریب بنائے
 رفتن دارم۔ ہمراہ جناب کیست؟ شخصے رفیق طریق است

رفیقے دارم۔ چکارہ است؟ کجائی است؟ فرزند کجاست؟
 اصفہانی است۔ بچہ آغا احمد پوسٹ فروش۔ بے ارشت
 برخواستش دریافتم کہ اصلش از خاک صفاہان است۔
 تنہا ہستید؟ غیر۔ خانہ کوچ ہمارا است۔ کئے بتائے
 رفتن دارید؟ کئے تشریف لے برید؟ امروز فردا کہ
 مقام کردہ ام۔ یک دو روز آرام گرفتہ پس فردا یا
 پس پس فردا روانہ لے شوم۔ بندہ ہم لے آیم +

صحبت آشنایان قدیم

جناب آقا بعد مدت کرم فرمودید۔ فقیراں را یاد
 آورید۔ یاد آورو فقیراں فرمودید۔ فقیراں را یاد آوری
 نمودید۔ بخدا کہ وقت رسید۔ جائے شامیں ہو۔ جائے
 شام خالی ہو۔ مزاج عالی؟ مزاج مقدس؟ الحمد للہ!
 بہر حال شکر است۔ خورد و بزرگ ہمہ بخیر و عافیت ہستند؟
 کوچک و بزرگ ہمہ بسلامت ہستند؟ بلے ہمہ دعا میکنند۔
 دوستان بسلامت اند؟ بلے ہمہ بخیر بودہ۔ دعا لے کنند۔
 جناب آقا بعد مدت بحال ما مہربان شہید۔ بعد مدت

لہ یعنی وقت پر پہنچے اور یہ محاورہ ہے + لہ یہ بھی محاورہ ہے کیونکہ
 جگہ خالی کہنا بدین ہے +

مہربانی نمودید۔ این قدر مہربانی بکنی نیازمندان روا ندارد۔
 چه عرض کنم از کثرت ضروریات منقصر ماندم۔ معاف بفرمائید۔
 جناب آقا تعلقات دنیا نے گزارند۔ از کار و فکر فرصت
 نیسے شود۔ چه کنم دولت خانہ را بلند نمودم۔ امروز درو سر
 دارم۔ نصیب اعدا۔ از کئے؟ صبح کہ از رخت خواب پاشتم۔
 از بستر خواب برخاستم۔ دیدم طبع پرہم است و سرم درد
 میکند۔ دیدم سرم سرمے خورد۔ مزاجم بہم خورد است۔
 دیدم احوالے ندارم۔ فغان چارہ خوردم تا طبعم بحال آمد۔
 مے گویند دو کشتی غرق شدہ است۔ شما کئے شنیدید؟
 دیروز۔ سینہ اش بنگ خورد۔ سینہ اش بزمیں خورد۔
 واسے بر حال صاحب مال۔ بیچارہ چه قدر نقصان کردہ۔
 چه قدر خسارہ برداشتہ باشد؟ البتہ وہ دوازده ہزار روپیہ
 نقصان کردہ باشد۔ ساعت صبح دارید؟ بجے نیلے صبح است۔
 پیش نہایت شما کجا است؟ پٹے گارے رفتہ۔ دم دروازہ
 نشستہ است۔ کجا بیست؟ اگر چه خوش را اصفہانی میگید
 مگر بنظر مے آید کہ داغستانی است۔ آبلہ دوست۔ ریش
 جو و گندم دارد۔ گاہے ریش را مے زند۔ گاہے مے
 پے مے کند۔ گاہے ریش و سبیل ہر دو را مے تراشد۔
 ارش با را دیدم گاہے ریش بلند مے گزارند۔ گاہے

مورچے پے مے زنند۔ منظر کہ ارمنی باشد یا روسی۔ بسیار
 بے رحم مردم مے باشند۔ ہر نوع آزار کہ باشد بحق مردم
 روا میدارند۔ حالا اجازت است درد سر را کم کنم؟ باز
 کئے تشریف مے آورید۔ حالا وقت و فقر قریب است۔
 سراب مے روم (خانہ حاکم) فردا انشاء اللہ حاضر مے شوم۔
 نہار میل بفرمائید۔ پاشت تناول بفرمائید۔ خوردہ بروید۔
 اینک حاضر است۔ انہیں جا منزل تشریف مے برید باز
 بد فقر۔ رحمت بیفائده چه ضرورت دارد۔ این ہم آخر
 خانہ خود شما است۔ چیز ہمیں جا بخورید۔ فردا مشرف
 مے شوم۔ بسیار خوب ہر چه حکم جناب باشد۔ ہر چه
 مرضی شما باشد۔ عید است امروز بدیوان ہم آزادی
 باشد۔ دیوان بند است امروز؟ خیر باز است۔ آقا باقر
 برائے ملاقاتم آمدہ بود۔ جیف کہ خانہ نبودم۔ کجا رفتہ
 بودید۔ بکار دولت رفتہ بودم۔ آغا باقر ہم عجب مرد
 مقدس است۔ سبحان اللہ طبع کریا نہ و اخلاق درویشانہ
 دارد۔ گرسنہ را نان میدہد۔ برہنہ را جامہ مے دہد۔
 با این ہمہ خوش اخلاقے و خوش مزاجے مے باشد۔ یک
 ساعت نعلین نے ماند۔ ہر کس بصحبتش بنشیند محال
 است کہ یک ساعت افسردہ خاطر بماند۔ پیش خدمت

خود را بگوئید کلاه مرا بیارو - عرق چین ہم بیارو - خانہ
 آقا ہاشم کجاست ؟ بندہ منزل را کہ دیدید ؟ از آنجا
 راست بروید - دست چپ کوچہ تار کے (تنگے) مے آید
 وہ بست قدم بالاتر ازاں خانہ دوست +

اتفاق ملاقات سہراہ

احوالِ شما بخیر است ؟ دماغ شما چاق است - الحویلہ
 دعا گوے جانِ شما ہستم - مزاج مقدس بخیر است ؟ عجب
 آقا ئے بے التفاتے - عجب بابائے بے مروتے ہستی -
 درد مند کجا بودی ؟ بے درد کجا بودی ؟ تازم شما را
 کہ زود رسیدید بہ فریاد من - بخدا کہ من ترا آدم معقول
 مے دانم - از کجا مے آئید ؟ از مدرسہ - بہ کجا تشریف
 مے برید ؟ بنائے کجا دارید ؟ غریب خانہ بیائید تا
 یک وگر ساعتے بنشینیم - بنشینید ساعتے دل را خوش
 کنیم - بنشینید دے خالی کنیم ۵

بہارِ عمر ملاقات دوستدار است چہ حظ برد خضر از عمر جاوداں تنہا
 بخدا دلم نمے دہد کہ یک ساعت از خدمت شما جدا ہاشم -
 چہ کنم کہ دولت خانہ را بلد نہوم فرصت ہم کمتر مے شود -

۱۵ یعنی بندے کا گھر + ۱۶ کہاں کا ارادہ ہے +

تعلقات آدم را از جان بزار مے کنند - بے مشکل همین
است - آقا خیر چه باید کرد - ما را همچین آفریند - بندگی
و بچارگی ۵

زندگی بر گردنم افتاد بے دل چاره نیست

شاد باید زیستن نا شاد باید زیستن

امروز خیال خسته شدم - پالمیم درد مے کند - سرم دور میخورد -
بہ از ضعف است - انسان که پیر شد دیگر از کار مے افتد -
غذا نوش جان فرمودید؟ چیز خوردید؟ دلم نمیخواه - مُرخص
مے شوم - آخر چرا؟ آقا از برکت شما - نهار موجود است -
ناشتا حاضر است - نهار خوبے براے شما مے آرم - وقت
چاشت است - چیز مے طلبم - جان شما که دلم میل نمیکنه -
گویند آقا بابا شما شکایت دارو - بہ آقا جعفر چه طور
گذشت - آقا چه بگویم شما - این بابا را جنون زده
است - دماغش خشک شده اگر کسے حرف درسته ہم
بہ او مے گوید بدش مے آید - فهم نیست (نا فهم است)
چرا تا حال این مقدمہ را بر من حالی نہ کردید - آخر
چه سخن است کہ بہ ما گفتنی نیست - این سخنها ہمہ پوچ
و پا در هوا است - شما کہ مخدوم ما هستید از شما اخفائے
نیست - مگر گفتم بے فائده چه درد سر بدہم - چه کنم

نہ چائے ماندن است نہ پائے رفتن - دامنم در زیر
 سنگ آردہ - من از طبع خود ناچارم چه کنم از من
 نے آید کہ بغرض دنیا تملق کس و ناکس بکنم - حقیقتہً
 کہ خطا از او ہم نیست تقصیر از خود من است - تاثیر
 زمانہ ہمین است - آقا چرا در رگ و پوست مردم
 مے افقی - بگزار سر زید بگردن عمر - ہر گاہ بر طبع شما
 موافق نیفتد باید ترک صحبت او را بکنید *

صحبت دیگر

کجا مے روید؟ بیائید - بشینید - ساعتی بشینید
 گفتگرئے بکنیم - اگر یک ساعت مے نشستید حرف خوبے -
 ماجرائے تازہ بشما مے گفتم - امروز بہ بازار رفتم لعبتہائے
 گلی بسیار دیدم - مے بینم دکانہائے خود را مردم ہمہ
 آرائش مے کنند - چه شکاک! چیدہ اند - چه آئین ہا
 بستہ اند - بلے عید ہندو ہا است - ایں را دیوالی سگویند -
 فضا اش را بندہ نشیدہ ام - ہمان است کہ شبے در
 صحبت شالا باغ بشما گفتہ بودم - باز بگوئید آقا - مرگ
 من کہ از سر بگوئید - از نماطرم رفتہ است - خیر اکنون
 بیادم آمد کہ ہمہ اش را مے دانم - تو ہمیری اگر دروغ

گفتہ باشم - ریش ترا بخون دیدہ باشم اگر خلاف گفتہ
 باشم - این مرد کہ را مے شناسید ؟ سخنش بفہم من کہ نئے
 رسد - بلے بسیار آہستہ حرف مے زند - عجب قال و
 مقالے مے کند - بسیار زود سخن مے گوید - شما مگوئید
 این چہ مے گوید - بلند بگو کہ بشنوم - شما پیغام مرا
 رساندید - بلے حرف حرف ادا کردم - یاراں بخندہ
 در آمدند - این سخن را کہ گوش کردند ہمہ شاں بخندہ
 در آمدند - حیف کہ دیر رسیدید - اگر ساعت پیشتر مے
 آمدید با ہم مددے مے بود - صبح زود از خانہ برخاستہ
 بودم - خانہ آغا جعفر تا دیر وقتے نشستم - امروز خانہ
 شما مہمانیست - پیش شما شیشہ کوچکے است - ایزرا ہردو
 کدام بکار شما مے خورد - این خوش ہست - آقا این
 صنعت ملّے از کجا یاد گرفتید ؟ این را ملّے آبّی میگویند -
 از آقا محمد شیرازی یاد گرفتم - بندہ کہ خود میدانم - مگر
 باین ملّے کاریہا میل ندارم - باقسام این اشغال ہا سروکار
 ندارم - سر و برگ دماغ این کار ہا ندارم - خود بیچارہ
 بمن یاد دادہ بود - بندہ دماغ این کار ہا ندارم - شما
 مے توانید دریں کار چیزے دستیاری من کنید ؟
 چشم ! حاضر ہستم !

صحبت در گفتگوئے سفر و دوستانے کہ در سفر ہستند

مذمتی شد کہ آقا ہاشم خطے نہ فرستادہ اند - بلے
 عادت شاہن شہین است - ہر گاہ مے روند بسفر یاران
 وطن چہ کہ خانہ و خاندان را فراوش مے کنند - میگویند
 مراجعت کردہ - ببئی رسیدہ است - شما چہ طور دانستید -
 دیروز خطش رسید است - میگویند اسپہاے عربی خریدہ
 مے آرد - چشم دوستان روشن - الحمد للہ خداوند عالم
 بسلامتش برساند - بندہ ہم خیال سفر دارم - مصمم؟ بلے
 پا بہ رکاب نشستہ ام - بنائے سفر دارم - چہ عرض کنم
 سفرے بخاطر دارم - پیش دارم - آخر کجا؟ سفر کشمیر -
 بسیار مبارک است - موسم گرما بہ کشمیر بسر آرم - جناب
 خطے در سفارش مرحمت فرمائید - بنام کہ میخواہید؟ در چہ
 خصوص؟ بنام دیوان ہا از بابت خراج کہ اگر خدا توفیق
 دہد - قدرے رعایت کنند - سعی و سفارش بیچ ضرورت
 ندارد - آقا حال محصول بسیار تخفیف یافتہ - مہاراج
 بذات خود بد نیست - خدا بر عزت و دولتش بیفزاید -
 کمال رعایت بحق رعایا سہ کند - خصوص در حق فرقہ

تجّار کہ بسیار رعایت فرموده اند۔ اسال بطرمت کابل
 چرا سفر نہ فرمودید۔ راہ مغشوش است۔ البتہ ہر گاہ
 در ملک شورش مے باشد در دہانت ہم شورش میکنند۔
 اسال راہ کابل امن است۔ خانہ انگلیز آباد نام
 ہند را معمورہ امن و امان نموده است۔ بہشت
 ساختہ است۔

بہشت آنجا کہ آزار مے باشد کسے را با کسے کار مے نباشد
 شہر و دشت و خانہ و غیر خانہ برابر است۔ از ہمیں
 ست کہ ہر کہ بدیں طرفہا رخت مے کشد طح اقامت
 مے اندازد باز میل مراجعت مے کند۔ شما کے تشریف
 مے برید؟ بصحت و سلامت کے تشریف مے برید؟
 مہیائے سفر ہستم۔ طیار سفر ہستم۔ پا در رکاب ہستم۔
 فردا مقام مے کنم۔ انشاء اللہ پس فردا کوچ مے کنم۔
 بارہا بستہ زاد سفر درست کردہ ہمہ آمادہ گذاشتہ ام۔
 امروز نقل مکان مے کنم۔ پیش خانہ را امروز روانہ
 مے کنم۔ عظیم کجاست۔ عبد الرحیم بسیار تنبل ہستی۔
 بیائید بارہا را بہ بندید۔ زیر و بالایش تیت پیت
 افتادہ است۔ اسباب و سامان را جمع کن۔ در بخدان
 بگذار۔ کتاب ہا را در خورجین بگذار۔ خورجین را پیش خود

نگہدار - متوجہ باشی کہ نیفتہ - چغہ را تہ کردہ بہ قابجوغہ
 بہ بند - ستارہ کارواں کش برآمد - قاطرچی ! بر خیزید -
 بار بار بار کنید - ساربان را بگو شترمائے خود را
 پیش بیاورد +

خانہ دوست رفتن و ملاقات دست ندادن

در خانہ کسے ہست - در خانہ کسے تشریف نداد و حضرات
 کہا ہستند - کسے مراجعت مے کنند - خبردار بہ کجا رفتند
 خانہ آقا میرزا بزرگ رفتہ اند - ضیافت ہوو - دروں
 رفتہ اند - در حرم سرا ہستند - بندہ خبر مے کم - شما
 بفرمائید - حالا مے آئند - اینک مے رسد - الان مے آئند -
 عجب معاملہ ایست - امروز ہر جا کہ مے روم ہمیں
 معاملہ پیش مے آید - خانہ آقا جعفر رفتہ - در را مے بنیم
 بستہ است - دق الباب کردم - در را کو بیدم - کسے
 جواب نداد - صدا کردم جوابے نیافتم - ناچار برگشتم -
 چرا بیرون استادید - در خانہ تشریف بیاورید - اگر
 باشد قدرے آب سرد برائے خوردن بیاورید - ہر جامہ
 شما گردنشتہ است - غبار در لباس نشنہ است - بتکانید -
 شما ہم در دعوت وعدہ داشتید - شما ہم بدعوت بودید - چرا

تشریف نہ بُرودید۔ کار ضروری داشتیم۔ عذر آوردیم۔ خیر۔
 حالا کہ مے روم شما خدمت جناب آقا سلام برسانید و
 بگوئید کہ فلانی بخدمت رسیدہ بود۔ شما تشریف نہ داشتید۔
 ناچار برگشت۔ یک ساعت توقعت بفرمائید۔ مے آیند۔
 خیر کار دارم۔ مے روم۔ باز مے آیم۔

صحبت در عیادت بیمار و مُتعلقاتِ امراض

کلاً فرقان علیل است۔ چه علت دارد۔ چه ناخوشی
 دارد۔ چه بیماری دارد۔ تب مے کند۔ گرم است یا لرز۔
 ہر دو۔ عرق مے کند؟ بلے کم کم۔ شکش فعل مے کند؟
 خیر۔ تب مدامی است یا نوبت؟ تب لازم است یا
 گاہے مفارقت ہم میکند؟ تب شکستہ است۔ بسیار
 ناتواں شدہ۔ سرفہ ہم دارد۔ فردا انشاء اللہ بندہ ہم
 برائے عیادتش مے روم۔ مشکل اینست کہ مرضش
 مزمن شدہ۔ تمام شب بیدار میماند۔ یک ساعت آرام
 نمی گیرد۔ آقا مزاج شما چه طور است؟ اے آقا
 چه مے پرسید۔ خبر ہم نہ گرفتید۔ چند روز است کہ
 ناخوش ہستم۔ خدا شفا بدہ۔ خدا رحم کند۔ جناب کلاً
 بندہ دیروز خبر یافتم۔ خیر۔ خدا شما را سلامت

داشته باشد کہ مہربانی فرمودید - چہ گویم صاحب تمام شب
 زاری و بیداری و دار و فریاد مے کنم - ہیچکس بہ فریادم
 نے رسد - حالا بندہ مہمان چند روزے ہست - دعا کنید
 خدا خود مشکل را آسان مے کند - چہ مے گوئید آقا حکیم
 مطلق شما را شفاے عاجل کرامت بفرماید - دل بہ
 نہ کنید - انشاء اللہ بہ زودی شفا مے یابید - صاحب
 از مرگ نے ترسم - مگر ورد بے آرامی را متحمل نے شوم -
 فضل خدا شامل حال خواہ شد - انشاء اللہ شفا مے یابید -
 جناب آغا شما ہم برائے عیادت رفتید ؟ بے امروز
 رات - دیدمش - ناہائیش از حد گذشتہ - دو قدم راہ
 میرود نفسش برہم میخورد - نفسش تنگی مے کند -
 مشکل اینست کہ پرستار ندارد - مشکل تر این کہ سخن
 ہیچکس را گوش نے کند - پرہیز مطلق نے کند - سخت
 مشکل است - اگر طفل باشد اورا آدم تنبیہ کند - این
 پیر را چہ باید کرد - آخر صاحب علم است - صاحب عقل
 است - دیگران را عقل یاد میدہد - خود نیداند ؟ یک
 پرہیز یک طرف و صد دوا یک طرف - ہر چند میگویم
 بابا خانہ سن بیا - این جا فضل خدا ہمہ چیز موجود است -
 گوش نے کند - یہ ہاں بیت الخلا افتادہ است - بیک

مکانِ بخسے و نخسے افتاده کہ پناہ بخدا۔ آدم نے توانہ
 کہ یک ساعت دران نفس بکشد۔ باز چہ طور میگزد۔
 ہاں بچہ بایش ہستند۔ ہر چہ از دست شاں مے آید میکنند۔
 او ہم ہمہ بخوش است۔ معالجہ اش کہ مے کند : معالجہ
 خودش۔ ہر گاہ دلش مے کند بہ طیب ہم رجوع مے کند۔
 سہل ہم گرفت ؟ بے۔ مگر ہمہ بے حاصل است۔ اے
 آقا آتش بزیدہ این حکما را۔ واللہ کہ مے کشند آدم را۔
 چندیں مرتبہ دوائے این ما را خوردم۔ ہیچ نفیہ ندیدم۔
 آخر عہد کردم کہ گرد این نا اہلما نہ گردم۔ آغا جعفر ہم
 ناخوشی وارد۔ صبح انشاء اللہ بندہ ہم مے روم۔ ادواش
 مے گیرم۔ بے عیادت ضرور است۔ از مروت و آدمیت
 بعید است۔ چہرا علاج داکتر نے کند۔ امروز تپ دفع
 مے شود۔ اگر در سہ روز تپ بکلی بر طرف نشد ذمہ
 من۔ حقیقتہً گنہ گنہ اینہا حکم اکسیر وارد۔ بندہ ہم چندیں
 مرتبہ خورده ام۔ فضل خدا شفا یافتم۔ قافانی راستہ میگوید
 تپ مکن تا گنہ گنہ بخوری کتک از دست این نہ بخوری
 ادویات اینہا ہمہ خوب است۔ تخصیص بگنہ بگنہ ندارد۔
 ہر دوائے کہ دارند کبریت احمر است۔ معالجہ اینہا کہ
 شنیدم عقل ہیران شد۔ حکمت ہائے اینہا کہ دیدم۔ ہوش

از سرم رفت - گویا از غیب خبر میدهند - تنپ بد بلاست -
 بند - هم مبتلا شده بودم مگر فضل خدا بود که جان سپردم
 بروم - جان سلامت بروم - بدر جستم - خانه فرنگی آباد
 که منت دوا میدهد - در شهر بیمار خانه ساخته - هزارها مردم
 را بهمین کار شغله کرده - اگر حساب کنید لکوکها روپیه از
 کیسه خودش صرف بهمین کار خاص می کند - خدا
 توفیقش زیاد کند - ملا میگفت امروز پهلوی سیئه اش
 هم درو می کند - ذات البجب باشد - معاذ الله اگر سخن
 این است پس مقدمه باخجام رسیده - جناب آقا حقیقت
 این است که هرگاه انسان ضعیف می شود هر مرتبه
 که باشد برو قلبه می کند - حرارت خفیف که در جسمش
 هر ساعت موجود است - خیر خدا حافظ است - آغا چشمم
 درو می کند - نصیب اعدا - وندام درو می کند - دوا
 درد می کند - دوا می دهم - اینک در فنجان است - ضاد
 کنید - اینک بکانه چکمه بسته می دهم شب وقت خواب
 در چشم کشید - انشاء الله فردا شفا می یابید - اگر مناسب
 باشد فصد کنم - چند سال است خون هم نگرفته ام - خون
 در اصل سرمایۀ زندگیست - پسندانکه ممکن باشد از خون
 گرفتن احتراز باید کرد - اطبا سے انگریزی ثابت کرده اند

که کم کردن خون برای زندگی انسان مضر است - مگر
 که غیر از این چاره دیگر نباشد - میگویند خون مرکب روح
 است تا خون در بدن دور می‌کند - آدم زنده است -
 هرگاه می‌میرد خون هم قرار می‌گیرد - اگر خون کم می‌کنید
 زنده بیندازید - دلم درد می‌کند - پیپرمنت بخورید - این جا
 کجا پیدا می‌شود - سکنجین از بازار می‌طلبم - خیر اگر خانه
 ساز می‌بود البته نفع می‌کرد - مال بازار که بے فائده
 محض است - خورده و نخورده برابر است - چکابۀ نبات
 را در شیشه نگه میدارند - اگر شربت بنفشه خواهی در آنست
 نیلوفر خواهی در آنست - سکنجین خواهی در آنست - تشنگی
 بسیار دارم - دلم می‌خواهد که یک کاس شربت آب ننگ
 و عرق بید مشک بسر بکشم - دل شما بسیار بد می‌خواهد -
 خلافت میل بفرمائید - از برای درد شکم خنکی را منع
 نوشته اند - آقا حسین چه طور است - فضل خداست -
 حال جاق شد است - ملا فرقان کابلی آخر جان بدر نبرد -
 کئے ؟ قدری از شب گذشته بود که جاں بحق تسلیم کرد -
 پارسه از شب گذشته بود - پاره از شب باقی بود - افسوس -
 افسوس - عجب متخفے بود - تمام شهر از مریش غمناک شده
 است - بچه های شهر پیغمخوار شده اند - زرش بسیار بقراری

مے کند۔ ہر چند تسلی میدہم دست از سرو رو زدن باز
 نے دارد۔ مادرش ہم زندہ است۔ مے کشد خود را۔ ہر کہ
 وجود آمد است البتہ کہ معدوم خواہ شد۔ ہستی را نیستی
 لازم افتادہ است۔ آدم را باید ہر گاہ میصبتے پیش آید
 صبر کند۔ شکیبائی را پیشہ نماید۔ آخر پیر ہم بود۔ از چشم
 ہم معذور بود۔ گوشش ہم سنگین شدہ بود۔ خیر باز ہم
 زندگی او غنیت بود +

صحبت دیگر در شکایت اہل زمانہ

جناب آقا! فہمیدم رحمان جو بابا بحق شما چیزے
 شکایت دارد۔ این طرفہ ماجراست۔ ہم مال خوردن و
 ہم بدنام کردن۔ خیر ہر چہ بجا کرد کرد۔ بینید تا خدا
 با او چہ مے کند۔ آقا عرض کنم خدمت شما۔ اصل این
 است کہ نیتش بخیر نیست۔ تا حال کہ بازارش گرم است
 نانش در روغن است۔ آقا جان بازی نخوری بایں۔ خداوند
 عالم دیر گیر است۔ مگر آنکہ سخت گیر است۔ از حساب خدا
 کس را خبر نیست۔ روزی و روزگار را اعتبار نیست۔ پناہ
 از آن ہنگامے کہ وقت پرسد۔ دنیا چند روز است۔
 خدا عاقبت را بخیر کند۔ و آہرو را در ہچشماں نگہ دارد۔

روزے نیست کہ مقدمہ اش در پیش حاکم نباشد۔ وہمہ اش
 و برونغ۔ عجب بزرگے است۔ بخدا کہ دیدہ روزگار ندیدہ
 است۔ اگر ماست را گوید سفید است جان شما کہ باور
 نکنم۔ معاملہ اش صاف نیست۔ یکہ معاملہ با او کردہ بودم۔
 فائدہ یک طرف کہ دو صد روپیہ از کیسہ خود نقصان
 کردم۔ دو صد روپیہ بنا حق از من زیاد گرفت۔

صحبت در داد و ستد و تجارت

غفور جو پیشینہ فروش کجاست۔ ہمیں جاہتند۔ مدتے
 است کہ ندیدم اورا۔ دوستانے بسیار دارند۔ حالا از
 دوست ہائے قدیم سیر شدند۔ دوستان تازہ و یاران نو پیدا
 کردند۔ اے آقا نگویید۔ دیروز سر راہم دو چار شد۔
 بسیار پریشان بود۔ بیچارہ ناچار است۔ مال خود ببرد
 دادہ و خود گنہگار شدہ۔ در عجب منحصر افتادہ۔ اوراق
 در شہر دارو و اتاقے بہ کارواں سرائے۔ مال ہم چیزے
 بکارواں سرائے۔ صورت فروشش بنظر نئے آید۔ مردم
 از گراں فروشیش بسیار شکایت دارند۔ میگوبند جنس
 را گراں مے دہد۔ از برائے یک پول سیاہ جاں مے کند۔
 خیر حالا کہ کارش برہم خورد۔ ہر کس ہر چہ خواہد بگوید۔

این خطائے کیست - ہرچہ بروست از خود اوست - چرا
 بہ آدم با گذاشتہ بود - چرا خودش بکار خودش نے رسید -
 بچہ با برباد کردند - حالا باقی کار با چہ مے گویند - نیت
 شاں بخیر نبوده - بلے مشکل ہمین است جناب آقا -
 بد معاملگی امروز یک بلائیست کہ دور عالم را فرا گرفته
 تمام عالم را مے بینم - بد بدہ شدہ است - تا آدم بد
 بگیر می کند باین نا اہل مردماں نے تواند بسر برد - چرا
 تمسک نہ گرفت - ہمہ دارو - یکے پیش نے رود -
 حالا خود بدہ کار مردم شد - چرا بد یوان عرض و داوے
 نے کند - آقا آدم با مروتے است - میگوید قدم آشنائی
 در میافت - این حرکت از مروت بعید است - اگر مے کنم
 بد نام مے شوم - میان تجار کہ آدم بہ بدستانی نام بد
 بر آورد - این ہم خوب نیست - اے آقا آتش زبید
 اس مروت را - خاک بر سر این نکوئی - آخر خود را
 برباد کند - جناب آقا مقدمات دنیا مشکل است -
 خیر خطائے کند - آخر اگر بگیرد عیبے نیست - قباحته
 ندارد - حق خود اوست - آخر مال خود داده است میخواہد -
 اگر نگیرد پس چہ کند - مگر خود را برباد کند - دیگر برباد
 شدن چیست - کار بکلی برہم خورودہ - پردہ از روئے کار

افتاده - اعتبار دکانش بر طرف شده - روزے کے شنوید
 کہ بوق زو - باز ہم ہنوز پردہ باقیست - امروز فردا
 مے شنوید کہ طشتش از بام افتاد - دکاتش تخته شد -
 دیروز پیش بندہ ہم آمدہ بود - سخت پریشان و بد
 حال بود - حق بجانب ہوست - پناہ بخدا - پریشانی و
 دست تنگی - خاصہ در غربت - آوم را از اومیت مے اندازد -
 بہ بندہ میگفت کہ صبحہ شما ہم بر اکثر جھتا است - حال
 تدبیر چیست - گفتم صلاح من اینست کہ روزے چنہ
 صبر کنی تا کہ آقا ہاشم برسد - مقدارے پول بیائے من
 ہم نوشتہ است - مقدمہ در مجلس تجار فیصل شود بہتر
 است ازینکہ در دیوان حاکم افتد - مہدانیہ این مقدمہ
 کے تمام شود - انشاء اللہ دیر نئے کشد - عنقریب طے
 مے شود - کار آقا ہاشم فضل خدا امروز خوب است -
 الحمد للہ چشم ما روشن - آدم نیک نیت است - ملا
 فرقان امروز مقدمہ اش باخت - پس مقدمہ کہ برد؟
 آغا ہاشم - حقیقت این است کہ نیتش بخیر است -
 بیار دانشمند و معاملہ سنج آدمیت - غفور جو معاذ اللہ
 بقیت کفشتش مے ارزد - فضل خداست - استگاہ کُلی
 ہم رسانیدہ - آقا بازار پشیمہ دریں روز ہاچہ طور است -

بازارش رواج است - خوب است - مال چینی و شیشه
 آلات پہ طور است - مے بینم امروز بازارش کساد است -
 چند جا مال تازه از ولایت رسیدہ - کاروان کابل ہم
 رسید - راستی ؟ جان شما - بچشم خود دیدم - طرف نظر
 مے رویم - حالا دیر شد - مُرخص مے شوم - کجا مے
 روید - بنشینید - بگذارید کہ خانہ میروم - ہمہ کار ہائے
 انجالی من مُعطل مے باشد - بہ امان خدا - قدم بر
 چشم - خوش آمدید آغا

صحبت دیگر

ہند عجب خاک دامنگیرے دارد - سبحان اللہ
 ہندوستان و جنت نشان - اگر چہ تابستانش جہنم است
 مگر زمستانش بر جگر کشمیر داغ حسرت نہادہ - امن و
 آسائشے کہ در پنجاست در ہفت کشور نیست - آفاقما
 گردیدم - و ملکہا دیدم - مگر انصاف بالائے طاعت است -
 اگر حق مے پرسید نیافتم - چوں ہندوستان ملکہا ندیدم -
 چچو ہندوستان ولایتے نیافتم - مرزا آقا جانی دیدوز از
 کابل رسیدہ - از راہ خیبر آمدہ - مگر حیف است کہ
 بیچارہ برباد شد - خیر باشد - سیگفت - شب دزد ہا

ریختند - نیم شب بود که دزدان بر کاروان زدند -
 هر چه که بود پاک بردند - سراپایش را سخت کردند -
 هر چه یافتند بردند - بیچاره جان از میان برد و غنیمت
 شمرد - چرا پیش حاکم نه رفت - چه میفرمائید آغا - حاکم
 گجاست - حاکم آنجا خود دزد است - کیست که فریاد
 داد خواه بشنود - یاد دارم سال گذشته که از دهلی می آمدم
 شب قاطرم رها شده راه صحرا گرفت - در تحصیل خبر
 کردم - به جستجو بر آمدند نیافتند - سراغ برداشتند -
 پاره از راه رفته پی کور شد - آخر بر اهل گام
 نتوان انداختند - و پولش وصول کرده در لاهور بن
 رسانیدند - شما خود انصاف دهید - این انتظام بکدام
 ولایت است - به دو پول سیاه خط شما از پشاور به
 کلکتہ می رسد - ازین هم بگذرید - به دو ساعت ازین جا
 تا به کلکتہ پیغام بفرستید و جوابش را بگیرید - این را
 هم بگذارید دو شب در میان از دهلی به کلکتہ می رسید انصاف
 بالائے طاعت است - این بادشاهی نیست - خدایست +

صحبت در ارسال خط و کتابت

امروز خلی از بمبئی آمده - والد بزرگوار شما خلی شاکی

ہستند۔ شما چرا کاغذ نے نویسد۔ میگویند مدتهاست کہ
از تحریر دست برداشتید۔ آخر سبب چیست۔ انشاء اللہ
امروز مینویسم۔ حقیقۃً مدتی است کہ تحریر خط و کتابت
اتفاق نیفتاد است۔ چه کنم فرصت نہ بود۔ چنداں امر
ضروری ہم نبود۔ گفتم بے مصرف نامہ فرستادن چه ضرورت
دارد۔ آقا ہاشم بشما سلام نوشته است۔ از جانب شما
بندہ ہم سلام مینویسم۔ الطاف شما کم نشود۔ بنویسد
و بگوید کہ دعا گوے شما بسیار شکر گزار شماست۔ ممنون
عنایتہا و مرہون منت ہاے شماست۔ خط خود را مہر
کر دید۔ خیر صحتہ میگذارم۔ ہمیں بس است۔ ہمہ میثامند۔
خیر آقا مہر واجب است۔ ایں صحت را شما بنویسد۔
مردم از بد معاملگی دست برنہ دارند۔ قباحت براے
گواہ بیچارہ۔ شما ہم شہادت خود را بنویسد۔ بندہ را
معاف دارید۔ بندہ دربارہ شہادت عہد کردہ ام۔ آخر
چرا۔ آقا مالش ہمین است کہ یا آدم گنہگار خدا شود
یا مطعون بندگان خدا گردد۔ جناب در بندہ منزل
تشریف بیاورید۔ میخواہم امروز خط از ہر اے بعضے
اجاب بنویسم۔ خدا کند کہ بنویسد۔ شما کے سرو برگ
ایں کار ہا دارید۔ جناب ہم چیزے بنویسد۔ چه بگویم۔

آخر یک سلا می یا پیامی - چند روز است خطی مفصل
 نوشته ام - از بنده خدمت آغا احمد مراغی عرض سلام
 بنویسید - لفافه بکنید - سرچسپاں کجاست - صمغ دان را
 بیاورید - تکت نزنید - چاپارها اکثر خط تکت دار را
 ضائع می کنند - کسی را بدهید به چاپارخانه برود *

صحبت در خرید و فروخت

سوداگر حاضر است - این چه سوداگر است - کوچ بکوچه
 خاک بر سر می کند - چه آورد است - دست فروش است -
 بے چنانچه باب هند است - خورد و ریز آورد است -
 بیاورید کجا است - یک دست فنجان و نلبکی بگیرد -
 پرسید چه قیمت است - یک روپیہ را چند فنجان و
 نلبکی میدہد - بگو بابا کیے بچند میدہی - یک دانہ را چند
 میگیری - ہر چه از زبان مبارک بر آید بچشم - یک دست
 فنجان و نلبکی فی الحال بماند بدهید - مگر بوعده یک ماہ -
 ہنوز دشت نکرده ام - این کاسہ ما چه قیمت دارند -
 یک دانہ یک روپیہ - راست بگو بابا - مال یک روپیہ
 قیمت نیست - حال اختیار بشاست - ہر چه میخواہید
 بدهید - این خوب نیست - این چه بلاست - خوشم

نئے آید - بخدا اگر بہ یک پول بیرزد - جوے نے ارزد -
 بدہید - پرا این قدر گراں فروشی - چرا این قدر گراں جانی
 میکنی - چرا برائے یک پول سیاہ جان میکنی مال اروس
 است آغا مال ہند نیست - بیک روپیہ مردم این را
 بارزو مے برند - ہر کس بالتماس مے برد - مارا بچہ قیمت
 میدہید - بمردم غرض ندارم - بندہ خدمت شما برد دولت
 خانہ حاضر شدم - این قدر مسافت را ہم طے کردم - ہرچہ
 مرحمت بفرمائید اختیار دارید - لکن اُمیدوار انعام ہستم -
 مشک نافہ دارید - بلے - دانہ بچند - ہفت روپیہ - خدا را
 بین بابا - آقا من و خدا اگر ہنوز دشت ہم کردہ باشم -
 خیر ہرچہ بدہید مال خود شماست - ہرچہ خوش باشد
 یک دانہ خود شما چیدہ بدہید - بکشید - ترازوئے مثقالی
 ندارم - ترازوئے شما سردارد آغا - این ترازوئے نیست -
 قبان است آغا - مشک وزعفران را بہ ہچو ترازو ہا نے کشد +

گفتگو در نگیں و جواہر

از جہت معجون قدرے مروارید بکار دارم - مثقالے
 بچند میدہید - پانزدہ روپیہ - بسیار گران است - آقا یکدو
 جائے دیگر ہم ببینید - حال بازار معلوم مے شود - اگر

جائے دیگر ارزاں گیر بیاید پس دہید - بایں قیمت
 جواہری ہا از دکانم بہت میگیرند - این دانہ بردارید را
 بینید - بنظر شما قیمتش چند است - یک نگین فیروزہ
 میخوام - پیش شما ہست ؟ مگر چپالی باشد - اگر بیضاوی
 باشد بہتر است - مدور بکار نیست - ہر قدر کہ تقطیع
 کتابی داشتہ باشد بہتر تر است - این چند دانہ فیروزہ را
 امروز گرفتہ ام - خوش کنید - ہر کدام پسند جناب باشد
 ازینہا بردارید - ہر کدام کا خواہش داشتہ باشید مال جناب
 است - این نگین را ملاحظہ فرمائید - این خوش ہست -
 خیر لگہ دارد - البتہ بد نیست - مگر این لگہ سیاہ ریز خراب
 کردہ - این کوچک است - ریزہ بکار ندارم - ازین ہم
 قدرے درشت تر باشد - این بد نیست - کوچک نیست -
 آقا سوار نیست - از حلقہ سراسر کہ کوچک بنظر مے آید -
 ہر گاہ سوار مے کنید جلوہ اش از یک بدہ مے رسد -
 جلوہ اس بدہ چند نمودار مے شود +

گفتگوئے امیر بہ نوکرانِ فرماں پذیر

کے ہست حاضر ؟ چہ حکم است - پیش خدمت ہا آمدند ؟
 حاضر ہستند - و باقی حاضر مے شوند - اندروں بیامید -

کدام کس نیامده؟ بہروز اقبال کہ حاضر است۔ نوروز
 ہنوز نیامده۔ کہے مے آید؟ ساعتِ دہ۔ ساعتِ روئے
 میز است بیارید۔ امروز زود سوار مے شوم۔ آدم ما را
 بگوئید آمادہ باشند۔ کالکہ چی کجاست؟ ہنوز از خانہ نیامدہ۔
 ہر روز دیر مے آید۔ گاہ گاہ دیر مے آید۔ خوت برد۔
 زود برداشتہ او را بیاور۔ پشت اسپ سوار شدہ برو۔
 سوارہ برو۔ کالکہ چی ہم رسید۔ خوب نوکری میکنی بابا۔
 آفریں آفریں۔ جناب آقا بندہ را در ادائے خدمت
 چہ عذر است۔ تابع فرمان ہستم۔ نوکر ہستم۔ فضولی مکن۔
 جواب سوال بقاعدہ مکن۔ آقا ہمیں امروز دیر شدہ۔
 کار سے ضروری داشتہم۔ دگر بارہ ہچو خطا نخواہم کرد۔
 خیر حال معاف کردیم ترا۔ بعد ازیں اگر ضرورت
 باشد ترا باجارت برو۔ چشم۔ پالکی کش را صدا مکن۔
 پالکی بیارند۔ فرش و بالیش را از گرد و غبار پاک
 مکن۔ شا ہمراہ من بیائید۔ قہچی و کلاہ بمن بدہ۔
 ساعت چار پالکی را برائے من بدقتربفرست۔
 خانہ آغا جعفر را میدانی۔ ہمراہ ما بیا۔ احمد را
 ہمراہ خود ببر۔ بازارِ بزرگ کہ مے روی کوچہ سر
 راہش میباشد۔ ہما سجا اتاقش ہست۔ از کوچہ خم کہ

میگذری دروازه بزرگ مے بینی - این رقعہ را بہر و
 ہر چہ بدہند پشت حمال بار کردہ بیار - کتاب روزنامچہ
 و دوات و قلم از دفترخانہ گرفتہ بیاور - برابر صندوق بگذار -
 در باغ مے روم ساعتی تفرج کردہ مے آیم - حساب شما
 را مے بینم - شیشہ گلاب بمن بدہ - حال فدوی را اجازت
 است کہ رخصت شوم - خوب است صبح زود بیا - نوشتہ
 جات حساب را ہم فیصل مے کنم - میزان فرد شما چیست -
 میخواہم در خرچ قدرے تخفیف کنم - روپیہ اش را پس
 بدہید - اشرفی را خوردہ کن - پول سفید از صراف بگیر -
 صراف ہنوز دکان نہ کشادہ است - این را سیاہ بکن -
 چند تا پول سیاہ بدہید - روپیہ قلب است آقا - بہروز
 بسیار صاحب سلیقہ آدمی است - بلے آوم کار است -
 ہزارہ پیشہ مردیت - مواجبش چہ میدہید؟ شہریہ اش
 چیست - نان با میخورد - شش ماہہ رخت میگیرد -
 پنج روپیہ شہریہ - این قدر وصف دارد کہ بہچ کار
 در نئے ماند - بہر کارے کہ دست مے کند - از ہیش
 مے برد - با اینہمہ صاحب دیانت است - این را وہ
 روپیہ بدہید - در حساب بنویسید - کاغذ اخبار بیاور -
 صندوق را روشن زدہ بافتاب بگذارید - میز را ہم

روغن بملید - قفل ایں را باز کن - پولہا را در کیسہ
 بمن و در صندوقچہ نگہدار - ایں سنگ چہ قدر سنگین
 است - یک پیش خدمت را ایں جا بفرست - کفش را
 پاک کن - شام پیش بروید - ماہم سے رسیم - پیشتر رفتہ
 در آنجا بایست قلمدانم از پالکی برداشتہ بیادر - دوشمعدان
 از برائے ما گرفتہ بیادر - سہری را باتاق دیگر ببر -
 چہ قدر کتب در صندوقچہ مے گنجید - تا پس مے آیم
 ہمیں جا باش - شیشہ ما را صاف کردہ بالا ببر - شیشہ بگیری
 کہ دہنش تنگ باشد - امروز صحن خانہ را کس جاروب
 نہ کردہ - فرش را ہم بتکانید - ستاب نیامد امروز - برو
 ستاب را خود برداشتہ بیادر - بگو ایں جا آبپاشی کند -
 مگر آب تنکے پاشد کہ زمین شل نشود - و گریو نشیند -
 امروز بسیار درد سرداری - ہر دو ریسمان را یکجا کردہ
 تاب بدہ - ہنور صندوق باز است - ہر چہ مے خواہید
 بردارید - ہر چہ بکار است بیرون آوری - ہر چہ بکار است
 بردارید - وائے بے خبری عجب نادان ہستی - عجب
 سست و بے ہمت ہستی - تمبل پائے زرد آلو ہمیں
 را گفتہ اند - بچہ گر بہ از کجا آمد - بدش کن - بدوش
 کن - اگر میدانی چرا نمیگوئی - اگر خبر داری جواب بدہ -

چرا جواب نمیدهی - زود برو - دویدہ برو - ببین جناب
میرزا خانہ ہستند یا خیر - این رقعہ را بجناب مرزا بدہ -
و صبر کن تا جواب بدہند - اگر مرزا نباشند بدربان دادہ
پس بیا - امروز خانہ جناب آقا ہمار میخوریم - شما طرف
ظہر آنجا بیائید - این ہمہ طول کلام چہ ضرور - در را
باز کن - دروازہ محکم کن - نتجار را بگو تختہ را دو نیم کند

شکایت نوکر

امروز کجا بودید - آقا تمام روز منتظر شما بودیم -
چہ عرض کنم خانہ تنہا بود - آدم را پے کارے فرستادم
مرد کہ شام آمد - کسے نہود کہ متوجہ خانہ باشد - امروز
خدمت پاسبانی ہم بجا آوردیم - بندہ ہم از دست این
کور نمک ما بجاں آمدہ ام - پے یک کارے کہ میفرستم
تمام روز را ضائع میکنند - مگر چہ کنم چارہ نے بیغم -
میدانم و خون جگر میخورم - بندہ ہم از دست این - بے
انصاف ما جگر خوں شدم - مشکل این است کہ بے اینہا
کار پیش نے رود - کدام کدام کار را انسان بدست
خود بکند - قطع نظر ازین یک دست بروئے بار دارند
کہ سرمہ از چشم نے برند - بے پیش روئے آدم دزدی

مے کند۔ وغیر از چشم پوشی چارہ نیست۔ اقبال خاں را
 پہ کریم۔ نمک بحرام بود۔ پدر سوخته را جواب دادم۔
 خیر حال عفو تقصیرش فرمائیہ۔ پیش بندہ آمدہ بود۔
 بسیار معذرت مے کرد۔ زاری مے کرد۔ خیر فرمودہ
 جناب بسر و چشم۔ بر دیدہ منت دارم +

گفتگوئے رخت و لباس

بقیچہ را بیاور کہ امروز لباس عیوض مے کنم۔ قطفہ
 بدہ۔ غسل مے کنم۔ کلاه و عرق چین و قبائے قلمکار
 و خفتان ماہوت بیروں بیاور۔ پیراہن را بگیر۔ دگہ
 ندارد۔ زود باش بابا زود باش۔ کہ وقت دفتر رسید۔
 جُراب را از پایم بیروں بیاور۔ جُراب نورا در پایم
 بکن۔ لباس دربار را بدہ۔ جامہ بخاری را بیاور تا
 بنیم۔ این جُبَّہ پشمنہ مال کشمیر بنظر مے آید۔ مال
 کرمان است۔ چوغائے کابلی ہمین است۔ بلے بَرک
 دہ رنگی است۔ این چوغائے پشمنہ مال کشمیر است۔ کار
 سوزن بکار نیست۔ تار پوری بدہ۔ گلوبند ہم بدہ۔ آئینہ
 را بگیر کہ عمامہ پیچم۔ شال کشمیری را بگذار۔ شال کمر
 کشمیری را نگہدار۔ موسم زمستان کہ نیست۔ شال چکن

بدہ - بڑ چاق ہم بدہ - ہمہ را بدستمال پیچیدہ نگہدار کہ
 میگیرم - شروانی من در بقچہ ہست - زیر جامہ بسیار بلند است -
 بندہ در لیغہ زیر جامہ بکش - خفتان مابوت را بگیر - گردش
 پاک کن - بسیار گرد نشسته است بریں - مابوت پاک کن
 بیاور - مے تکامم حالا صاف مے شود - بہ تکاندن مصفا
 نے شود - گرد در خالاش نشسته - این دلخ چیت : گرد
 است - بہ سر انگشت بتکانید - چرب کہ نیست - جراب سفید
 بدہ - دیروزہ چرک شدہ است - دستمال کہ پاسی بدہ - ابریشمی
 را نگہدار - قہایم سردست ندارد - علاقہ بند را بگو سردست
 بازو - بے سردست بے نمود است - دامن قیطان ندارد -
 این را ہم قیطان باید گرفت - اگر سنجاف دارائی گرفته شود
 عیبی کہ ندارد - قیطان خوشنما تر است - زیر جامہ لا پارہ شدند -
 از بازار یک توپ چلواری و یک توپ کورنی و کریمتی بیاورید -
 اینکہ بسیار درشت است - پیراہن نازک بیاور - چہ ملل باشد
 چہ جاکناک - اگر کتان باشد ہم عیب ندارد - خیاط را بطلب -
 خودت برو - با خود برداشته بیاور - استاد قہا ہائے کہ پیش دوختہ
 بودی دوختش خوب است - مگر بخیہ درشت زدئی - آقا بخیہ اش
 بد نیست - مگر خیاط اش قدرے کلفت است - حال ابریشم باریک
 بکار مے برم - نخ باریک مے آورم - پیچک باریکے برائے

شما پیدا می کنم - کفش دوز را بگو یک کفش خوب پاکیزه
برای من بیاورد که باندازه پایم باشد - نه تنگ باشد نه
فراخ - این کفش به پایم درست آمد - آقا بزبان شما چاقشور
چه چیز است - نوعی از موزه است که زنان در پائے
میکنند - مرا می بند روزی دو بار رخت عیوض میکنند +

ترک تاز سخن : میدان شہسواری

متر را بگو اسپ عربی را زمین کند - یراق روی بزند -
افسار بکشد - ریشمه پیش جلو دار است - بگیر - آویزه اش
خراب شد - بر کرنگ سوار میشوم - سرخونگ و قزل را یک
ببرد - قدری راه پیاده باید رفت - اسپ سرکش است
شوخی میکند - سرکش که خیر مگر البته چابک است - اگر اسپ
چالاک نباشد از گاؤ تا اسپ فرق چیست - بگو جلوش
را گرفته لواش پودش بیاورد - بندیکش را به بند -
قاش زمین را راست کن کج است - کدام اسپ را
بکالسم بزند - جفت ماویان کمر را - فهمیدم امروز اسپ
گرفتید - چه رنگ دارو - کمر است - بیا ہی میزند - این را
بلک ما ترا کمر میگویند - خوش رنگیست - اسپ هم خوش
گوشت است - نرپان است یا ماویان ؟ این اسپ از

کیست ؟ از خود جناب است . بسیار زرنگ و چابک است ۔
پوزش را می بینید ؟ عربی می نماید ۔ مزه که دور باشد ؟
بله دور گر است ۔ تیغ گردنش می گوید که ایرانی است ۔
ساغیش را بگرداں ۔ سینہ بندش را تنگ تر بکش ۔ که
شان گردنش نمودار شود ۔ تنگش را بپس که بندش گر هاش
سست نباشد ۔ مہتر کجا است ؟ اسپ را تیار میکند ۔
تا حال قشاد نہ کرده بود ۔ مہتر را ناکیہ کنید کہ یک تیمار
یک طرٹ و دہ راتہ یک طرٹ ۔ قزل را چہ کردید ؟
سرخون چہ شد ۔ بفروش دادم ۔ زہر گوشت بود ۔ تبیل بود ۔
بسیار مناسب فرمودید ۔ قاطر ہا کجا ہستند ۔ فصل است بہ
خصل بستہ ام ۔ پالان این قاطر خوب نیست ۔ رکاب
ندارو ۔ قانخوف ہم نیست ۔ بلے ہندیہا این اوضاع را
نہ دانند ۔ افسار و پابندش کجاست ۔ سر کند باشد ۔ در
آخر ببینید ۔ اسپ عرق کردہ ۔ مہتر را بگوئید بگرداند ۔
تا عرق خشک نہ شود ۔ آخر نبرد ۔ حالا در کند شما
اسپ ہاے خوب خوب جمع شدند ۔ شما سر کالسکہ سوار
شوید ۔ بندہ پشت اسپ سوار میشوم ۔ این اسپ بسیار
سرکش است ۔ سوار شو ۔ رکابش بزن ۔ بدواں ۔ تیز تر
بدواں ۔ از فیل می ترسد ۔ قچی بزن ۔ خودت چرا

مے ترسی - نہیب کن - متوجہ باشی نہ کر - بیندازد ترا - این
 اسپ نشہ دارد - این اسپ غش دارد است - بہ آغا بابا
 آشنا شدہ - بے یکہ آشنا است - اسپ ہائے خود را آرا بہ
 مدہید - آب و دانہ ہند بہ مزاج اسپ ہائے ولایت نے
 سازد - دانہ پیش مہتر بگذار - ببیں بہ اسپ میدہد یا نیدہد -
 کالسکہ چی دیروز کالسکہ را چنداں دواند کہ پایہ ہایش در ہم
 شکست - اسپ سرپائے خورد و دمہ رو افتاد - مرد کہ آیبے
 سخت برداشتہ - میر آخور را بگو زین پوش درست کند -
 زین ہا خراب میشوند - این میمون بہ ذات از کجا آمد در
 اصطبل ؟ باب ہند است بزبان خود میگویند ہلائے
 طولیہ بر سر میمون *

گر بخشی ہائے صحبت چائے

چائے درست کنید - برائے جناب آغا چائے دم کردہ
 بیادرید - چائے در قورمٹی چینی خوب تر دم میخورد نسبت
 بہ برنجی - معاف دارید قبلہ - طبعم حارّ است - چائے بمزاجم
 نے سازد - مزاجم حارّ است قبلہ - بیوست مے آرد - خیر
 مضائقہ نیست - شیر ہم حاضر است - قیماق ہم حاضر است -
 این قدر زحمت چہ ضرور است - پیر میز مائید - در چائے چہ

رحمت است۔ آب گرمے بیش نیست۔ ساوار را ہمیں جا
 بیارید۔ قوری بیار خوب است۔ بچند خرید فرماید۔
 ہزار پیشہ را ہم بیارید۔ پیشترک پیشترک۔ سینی را
 در میانہ بگذار۔ قند اروسی ہست؟ برکت شد۔ نبات سفید
 بیار سفید و پاکیزہ آوردہ ام۔ اگر حکم شود حاضر کنم۔
 ملاحظہ فرمائید این ہم کم از قند عروسی نیست خیر نبات
 ہم عیب ندارد۔ مگر شاخہ نبات بیار کہ شیرینیش نسبت
 بہ تختہ نبات لطیف تر مے باشد۔ نبات چوچو ہم دریں
 ملاو مے رسد یا نہ۔ خیر ہمیں تختہ نبات است یا کوزہ
 نبات است و بس۔ کاسہ نبات ہم دریں ملک یاب
 نیست۔ بولایت ہند ہم شیرینی ما از نیشکر مے گیرند۔
 بولایت ما قند و نبات وغیرہ اقسام شیرینی از بلبو
 درست میکنند۔ مگر بلبوئے ایران نہ آچو بلبوئے
 ہند است۔ بے شنیدہ ام بیار شیریں می باشد۔ چہ
 عرض کنم اکثر اوقات کہ بلبو را جوش میدہند و در
 پاتیل شیرہ اش میباند۔ ممکن نیست کہ آدم یک فنجانش
 را بخورد مگر کہ کاسہ آبے دراں مخلوط کند۔ بے
 شیرینی نگو سوز دارد۔ بس ہمیں را بگیرد کہ چکابہ

لے ہزار پیشہ ایک بکس ہوتا ہے کہ جس میں تمام سامان چائے کا یکجا رکھا ہوتا ہے +

نبات است - شیرۂ خالص است - بخورید کہ چائے سرد
 میشود - بسیار داغ است - اُف اُف آتش است - فَنجان
 بہ نملکی بریزید - کہ سرد شود - یک دو دانہ نانِ خُطان
 بندازید کہ حرارتش را مے نشانہ - بر میگردد - اگر بہ تبدیل
 ذائقہ میل باشد کلوچہ نمکین ہم حاضر است - نبات اگر
 کتر باشد دیگر بگیرد - ضرورت ندارد خوب است - معتدل
 است - اگر زیادہ تر میبود مزہ اش بر میگشت - بقاشق
 ہم زنید - تہ کشیدہ است - قاطی کنید - شیرینی گلو سوز
 مذاقم خوش مے آید - چائے ہم بسیار خوب است - خوب
 دم کشیدہ است - چہ ذائقہ خوشے دارد - چہ تعطیر خوشے
 پیدا کردہ است - تلخی اش چہ تلخی مصفی است - چائے
 آق پر باشد - چائے کہ از کلکتہ و بمبئی مے آید بہماز
 مے آید - اما چائے کہ براہِ تبت و ترکستان مے آید اہل
 سلیقہ ہماں چائے را زیادہ تر خوش دارند - مردم لطیف طبع
 ہمیں میخورند - در چائے ہر چہ ہست ہماں تعطیر بخارش
 ہست - چائے کلکتہ و بمبئی بویش مے ماند - از تنجیر
 درباے شور عطریش زائیں میشود - طعمش ہم بد میشود -
 چائے کلکتہ و بمبئی بوئے دریا میدہد - جناب آقا چائے
 کہ دانایانِ فرنگ در کوہستان ہند کاشتہ اند بازار چاہ مائے

چین و تاتار پیش شکستہ است۔ بازار تاتار و چین را
 بکلی درہم شکست۔ نرخش بولایت سیرے چار وہ روپیہ
 رسیدہ۔ آخر این چہ خوبی دارد کہ از چائے چینی ہم سبقت
 برداشت۔ لطفش اکنون چہ عرض کنم خدمت شما۔ چائے
 کوہی ہمیں نسبت دارد بہ چینی کہ زعفران کشمیر بہ خاشاک
 ہند۔ سبحان اللہ پس کوہستان ہند از گلشن چین و تاتار
 ہم گوے سبقت ربودہ۔ بلے دریں چہ شک است۔ مگر
 این ہمہ از سعی و اہتمام صاحبان عالیشان است۔ کہ چمن
 پیرایان گلشن ہند ہستند +

سفرہ آرائی بزم طعام

ناظر کجاست۔ پیش خدمت ما را صدا کنید۔ آفتاب
 لگن بیاورید۔ چاشت بکشید۔ جناب ہم ہنوز چاشت
 نہ کردہ باشید۔ سفرہ را پہن کن۔ جناب آغا چہ بر
 وقت رسیدید۔ بسم اللہ چاشت حاضر است۔ بیائید
 بیائید۔ نوش جاں فرمائید۔ بندہ چیز خوردہ آمدہ ام۔
 خیر قدرے ایں جا ہم نوش جاں فرمائید۔ بجان شما
 سیر ہستم میل ندارم۔ شام دیر ترک خوردہ بودم۔
 تکلف را برے یک ساعت بر طرف کنید۔ از

خزینۃ الطاف و مراحم شما چه کم گردد اگر امروز ہیں جا
بندہ نوازی فرمائید۔ یک دو لقمہ بیش نخورید۔ مگر قسم
خورید کہ دریں جا نان نخورید۔ اگر قسم خورده اید نخورید۔
نیر فرمودہ جناب بر سر چشم ہے

صحبت دیگر

طعام بیاورید۔ گرسنه ہستم۔ نان ماں ہرچہ باشد
بیاورید۔ ایں جا ہمہ از گرسنگی مے میرند۔ آنجا کس خبر
ہم نے شود۔ قورمہ را پیشترک بکشید۔ ہمہ روغنش بستہ
است۔ بہ سبب سرامست۔ زمستان رسید۔ ہمہ برکت
سرامست۔ شدت سرامست۔ سر آتش بگزارید۔ آقا آلو
ہم بولایت شما ہست؟ بلے حضرات انگلیس برودہ اند۔
ما مردم سبب زمیننی میگوئیم ایں را۔ قدرے شیرہست؟
حاضر۔ متوجہ باشید کہ کاسہ چہ نشود۔ پارہ نانے
بدہید۔ ایں نان بسیار خشک است۔ بلے نان سنگک
است۔ باقر خانی است۔ بخورید۔ بسیار پختہ و بریان ہست۔
در آب گوشت بیندازید۔ حالا نرم میشود۔ گوشت دوشینہ
است۔ خراب شدہ و گرفته است۔ مال شب است۔
شب ماندہ است۔ ایں آب گوشت کوسفند است۔

پلاؤ پلاؤ دنبہ است - برہ ہائے لولہانی از پیشاور طلبیدہ ام -
 مگر حقیقت این است کہ آتش پز ہم از عمدہ خور برآمدہ -
 بریار خوب پلاؤ دم کردہ - گوشت ہم خوب پختہ شدہ -
 تہ گیری بہ بشقابے گذاشتہ بیار - مغز قلم را بیروں بیابید -
 تاشق کجاست - در ملک بند جناب ہم بہ فلفل عادت
 ہم رسانیدند - مردم ہند بسیار مرچ میخورند یک انگشت
 از سالان شاں آدم بدہن برد - دیوانہ میشود - از زبان
 تا سینہ اش مے سوزد - بندہ اگر یک لقمہ میخورد فوراً
 دل زدہ مے شوم از شدت تندہی - بے آدم کفیدہ میشود -
 قیماق بخورید کہ سوزش فلفل را مے برد - نان قاق
 بخورید کہ جان کباب است - دندان از کجا آدم آقا -
 این ہمہ دندان ہاست کہ استخوان بزرگ را ہاں ریز
 ریز مے کردم - حالا دشوار است کہ لقمہ مانے ہاں بخایم -
 نان گرم بیار - کباب را بریاں کن - ہنوز برشتہ نشدہ -
 تزشی بخورید - چائیدہ ہستم آقا - مے بینید آوارم گرفتہ
 است - گلویم گرفتہ است - بد شد کہ ماست خوردم - آچار
 خوردم بد کردم - تخم مرغ نیم رو کردہ بیارید - خاکینہ
 حاضر است - شیر برنج بخورید - بہ شیرینی میل کتر دارم -
 مزہ اش بچش یک انگشت بخورید - اگر خوش نیاید

ذمہ من - نخورید - جناب تعارف بردید - ہیچ نخوردید -
 جناب ہمہ را تعارف کردید و خود ہیچ نخوردید - ہیچ
 نوش جان نفرمودید - گریہ کہ در سر دسترخوان است
 یک لقمہ نیافت - لقمہ ہم در نزد - لقمہ نزد سگ بیچارہ
 بندازید - دعا گوے شماست - چوب نازکے بیار کہ
 خلال کنم - چوب خلال دندان بیار - چیزے بدنہ انہ
 ماندہ است - ریشہ کہ بدنہاں بند میشود بے آرام
 مے کند - موئے در بینی و کیک در شلوار مے کند -
 پیش خدمت یا ہنوز نان نخوردند - ناظر را بگو ہمہ را
 سر انجام بکند - آب خوردن بیارید - انشاء اللہ عافیت
 باشد - عاقبت شما بخیر - نقاب روح پدرت شاد کہ
 بوقت رسیدی - خوب وقتے آب آوردی - آغا جعفر
 کجاست ؟ استفرغ کرد است - ہیں چیت در میان آب -
 این آب را دور بریزید - آب خنک نیست - از دم چاہ
 بیارید - آب شب ماندہ در موسم زمستان خوش است -
 آب این چاہ ہم کم از آب تیخ نیست - مردم بموسم
 تابستان آب را شورہ پرورد کردہ میخورند - بے برون
 آب کہ ممکن نیست این جا - بہ تیخ ہم خنک مے کند -
 شیر و قیماق و شربت ما ہم تیخ بستہ میخورند -

بہیں را بہند برت مے نامند - آب شورہ پرورد عطس
 بسیار مے آرد - کاسہ پر آب است - متوجہ باش کہ نریزد -
 پشت سرم ایستادہ باش +

آش پز خانہ

آش پز فریاد میکند کہ علاف امروز آرد ندارد -
 گندم بر آسیاب روانہ بفرمائید - یک قاطر میتواند این
 ہمہ بار را بکشد - باد آسیا ہم دور نیست - خراس این جا
 نیست - دور است - کئے مے رود کئے مے آید - مزدور را
 را بیاوردید - دست آس ما گرفتہ بنشینید - اینک آسیا
 کردہ میدہند - آرد را خمیر کن - احمد نان وا خوب نان
 مے پزد - یک شقال چونہ را بر میدارد - نان بایں
 بزرگی پختہ مے کند کہ گوئید سپریست - فراخ دامن -
 چہ قدر پختہ است - سبحان اللہ - نان شلک و نان
 قاق ختم است برو - دوری و پیالہ و کاسہ و بادبہ و
 پاتیل و آب گرداں و سینی و مجمہ از برائے سفید کردن
 بدہید کہ سیاہ شدست - اچاق ما کمتر ہستند - یک دو
 تاسہ پایہ دیگر درست بکنید - آتش کم کنید - دیگر
 سرفت - انہوز شکست - دیگر ماشہ بیارید - منقل را

ہم بیارید کہ مرمت میخوابد - چیزے دستکاری میخوابد +

صحبت قلیان بہ دم کشان حلقہ محبت

پیش خدمت را بگو قلیان بیارد - قلیان درست کن -
 قلیان را تازہ کردہ بیار - آتش را عوض نہ کردی - آب
 آتش نہ کردی - نے پیچ را ہم تر کن - سر قلیان را چاق
 کن - حلیم پُر کردہ بیار - میل بفرماید آغا - بندہ ازبس
 ثواب محروم ہستم - ایں تمباکوے خوب است - خیر آقا
 تا از ملک ایران بیرون آیم دیگر تمباکوے خوب نکشیم -
 ناچار گراکو اختیار کروم - بلے تمباکو ہائے ولایت در ہند
 نے باشد - ایں جا مردم در تمباکو شیرینی میکند - آغا شیرینیش
 خدائست - یک سیرش دریں جا بصد روپیہ خواہد پیدا نمیشود -
 خمیرہ ہندوستان ہم اگر چہ ضعف دماغ مے آرد مگر
 خالی از کیفیت نیست - بینید یک کش زون خانہ را
 معطر کرد - قلیان پیش جناب آقا بگذار - دودی کردہ
 بدہ - بہ کشید کہ گلہ و دوش مے رود - ایں سر قلیان مشبک
 از کجاست - از لکھنؤ طلبیم - ایں جا کجا پیدا مے شود -
 دو تائے دیگر ہوو بچہ ہا شکستند - ایں ہم مو دارد
 ترکیہ است - احم تو شکستی ایں سر قلیان را؟ خیر

آقا - بندہ دست ہم نہ کر دم - از روزے کہ سہر قلیان
گذاشتید بندہ دست بہ آں نگذاشتہ ام *

گفتگو در بارہ خانہ و مکان

خانہ قدیم را چرا واگذارید ؟ خانہ اول را چرا ول
کردید ؟ برائے اکثر ضروریات معطلے بود - و مردم میگفتند
میسنت ہم ندارد - جناب آقا سعادت و نحوست متعلق بہ
تقدیر الہی است - مکان را چہ دخل است دریں -
مکاناتش ہمہ جس بودند - خصوصاً در موسم تابستان
کہ نفس تنگی مے کرد - بلے مکاناتِ این ولایت ہمیں
طور میباشند - سیاقِ این ملک ہمین است - رواج ہر جا
جداست - چرا بہ ہمسائیگی ما منزل نئے گیرید - اگر التفاتے
بجانبِ غریباں نمائید چہ کم گردد از بضاعتِ مراحم شما -
آقا این مکان مہمان خانہ ندارد - این مکان بسیار دلچسپ
است - دم دروازہ اش وسیع است حاجت بہ مہمان خانہ
ندارد - پیش دروازہ میدانے وسیع است - و سکوئے میان
میدانش واقع شدہ - برائے موسم تابستان و برسات
بالا خانہ ہم موجود است - اگر مرضی شما باشد پشتِ ستون
بالا خانہ دیگر ہم گنجایش دارد - خود درست کنید - برائے

روز زیر زمینی ہم دارد - یک عیش بہین است کہ
 حیات کمر دارد - بے صحن کمر دارد - پشت سقف
 بالا خانہ ہست - غرفہ ہائے بالا خانہ را باز کنید - مکان
 جناب بسیار روشن است - خیلے خوش فضا و دلکشا است -
 بندہ خود طرحش درست کردہ بہ معمار دادہ ہوم - روز ہائے
 کہ شما بالا خانہ خواب مے کردید - روزے ہائے بام رفقہ -
 دیدم کہ بسیار چشم اندازے خوبے دارد - بیائید بالا برویم -
 نگاہ کنید - تمام باغہائے بیرون شہر پائین باغش ہستند -
 راہ یلہ اش ہم بسیار خوب است - بیم پالغز ندارد - والان
 و حجرہ و شاہ نشین و پستو و آتش پرخانہ ہمہ ضروریات کہ
 بکار آدم باشد موجود است - خانہ بلند در برابرش نیست کہ
 جلوگیرش باشد - از مکانات دیگر چشم انداز نیست کہ بے
 پردہ باشد - پردہ بینداز کہ گس ہائے مے آیند - حق بینداز
 کہ تاریک مے شود - دروازہ را باز کن تا ہوا جس نشود -
 پیش طرہ برائے خانہ بسیار ضرور است - خانہ رو
 بہ ہواست - ترشحات باران بسیار مے آید - سایہ بان
 بکشید کہ پناہ باشد - برائے تابش آفتاب ہم بسیار
 خوب است - میخوام خانہ را سیم بگیرم - در اُطاق
 رفتہ دروازہ را بہ بند - برائے آرائش خانہ چند آئینہ

ضرور است - سہ چار تا کلاں ہم - عنکبوت تمام خانہ را
 خراب کردہ - تارہایش را از سخت و ہر گوشہ کہ باشد
 پاک کن - سر صفہ قالیچہ بیداز - صدر صفہ مسد را بیداز -
 و مشکا بگذار - فرش را جاروب کن - اول چادر سفید کبش -
 باز قالیچہ بیداز - بلغار را در کفش کن بیداز - کرسی ہا
 را دور مینر بگذار - امورات بیت الخلا دریں ملک سخت
 دشوار است - پہلے ہر ملکہ رستے دارد - این عجب رسم
 است - کہ بر سر آدم میریند - اندیس عمل است کہ بہر
 سال عالمے لقمہ دبا میشود - بنا و سمار را بطلبید کہ
 خانہ قدرے دستکاری میخواد - اول تفک بست کند -
 با چوب بست حاجت ندارد - بہ نردبان ہم کار میشود -
 بوئے بد از کجائے آید ؟ راہ آب بند است - این
 خانہ بندے کہ بنظرے آید از کیست ؟ این خانہ خانہ
 خود شماست - از خود جناب است - کفش خانہ شماست - آقا
 حسین کنار دریا رکالنے انداختہ - حوالے بنا کردند - این قطعہ
 زمین از کیست ؟ بندہ ہم میخوام لب دریا مکانے بنا کنم -
 در حیات درختے خوبے واقع شدہ - شاخہایش چہ قدر بیارہستند -
 آفتاب مجال ندارد کہ بہ حیات بتابد - برائے تابستان خوب است -
 پیش دروازہ اش ہم سایہ در است - درونش رفتہ بہ بینید -

داخلش رفتہ بہینہ - این خانہ را بفروشد کہ بدین است -
 بہین کہ نیست لیکن از تنگی مکان و احتباس ہوا ہر کہ
 در اں مے نشیند بیمار مے شود - مردم ہند سخن ما ساختند -
 بلے تو ہم پرست مردم ہستند +

گلگشت بہ گلزار سخن

تشریف مے آرید ؟ در باغ تفرجے بکنیم - ہوائے
 باغ خنک است - بندہ مرخص میشوم - معاف دارید -
 بندہ نخواہم رفت - این باغچہ کیست بسیار پُر ثمر است -
 باغچہ شما ہم فضائے خوشے دارد - اسال گلمائے
 خوب کاشتید - تخم گل بو قلموں از کشمیر و کابل طلبیدم -
 بلے در خار زار ہند این گلزار کجا پیدا مے شود -
 باغبان ! این تخمها را دیں چمن بکار - تخمھائے کہ
 بر بروز کاشته بودم تنجہ زدو است - این چمن بسیار
 سرسبز و شاداب است - دیدہ آب میگیرو - آب
 گلمائے فرشی را خراب مے کند - راہ آب را بہ بندید -
 نوچہ ہائے سرو را از کجا پیدا کردید - از دہلی طلبیدم -
 دیں ملک پنجاب کجا بدست مے آید - باغبان را
 بگوئید خیامان ما را دست کند - فردا باز مے آیم - اگر

اگر خس و خاشاک پر کاسہ دیدم دست مایت را
 قلم مے کنم - تمام باغ را دشت و صحرا کردی - دریں
 زمین اثرے از شور زار است - این قطعہ را ہموار
 کن - میخوام آبادش کنم - زمینش قدرے بلند است -
 این چمن سرا زیر است - این سرا شیب است -
 از ہمین است کہ زمینش سیراب بنظر مے آید - شنبلیله
 و خرفہ و ترخوان و سبزی ہائے دیگر دریں قطعہ میکارم -
 این درخت خشک مے شود - چہ طور دانستید؟ ببینید
 سرش خشک شدہ - آخر تماش خشک مے شود - این
 درخت ہائے بے مصرف را پے کردہ خس و خاشاک
 را دور بینداز - زمین را شبار بکن تا بینیم - و طراح
 او را نشانت بدہم - بہاں طراح باز مے بینم - نقاب
 را بگو آبپاشی بکند - این قدر آب بپاشید کہ تمام
 روے زمین شل شود - آقا بے سیاست کار نمیشود -
 این چہ درخت است؟ خوب چتر زدہ - مولسی است -
 از ہند است - شاخہایش چہ قدر انبوه و درہم است -
 شعاع آفتاب را ہم مجال گذر نیست - چہ ہوائے
 خوبست - بیایید ساعتی در زیر این درخت بنشینیم -
 در ہند درخت ہائے تاک را نہال نے کنند - باب

نہیں۔ دریں جاو در بست میکنند۔ بیارہ ہائے آں را
 بے مردم در ایران ہم جفت درست کردہ تاک ہا را
 براں سر میدہند۔ کہ سایہ اش بسیار خنک و مفرح است۔
 شب چہ قدر طوفان بود۔ باغہا را بسیار نقصان رسانید۔
 صد ہا درخت ضائع شدند۔ درخت ہائے کہنہ کہنہ کہ سر
 بکشاں فلک کشیدہ بودند بر زمین افتادند۔ فاینز خرپوزہ
 بکلی برباد شد۔ تمام بیارہ ہائے خرپوزہ و ہندوانہ را
 برہم زد۔ جفت ہائے تاک مرا ہچو ورق برگردانید۔
 عشق پیچان را طنابے کشیدہ سر دہید کہ بالا رود۔
 درخت نبریزی را ہیچ آفت از طوفان نہ رسید۔
 بے بادخاں بد را ہیچ آفت نہ رسد۔ بینید
 پدر سوختہ ہا چہ قدر با آسمان سر کشیدہ اند۔ برائے
 ہمین است کہ زاغ وزغن آشیانہ ہا بستہ اند۔

سیر کنار دریا

حضرات کجا تشریف دارند؟ سیر کنار دریا رفتہ اند۔
 بیائید ما ہم تماشا ہائے دریا بکنیم۔ سیر آب دل را سرور
 دیدہ را نور میدہد۔ چنگ ہم بردارید۔ چند دانہ مرغ
 ماہی ہم بگیریں۔ اگر ذوق شکار است ماہی گیراں مرا

مے طلبم۔ خیر کنار دریا صیاد با خود موجود ہستند۔
 روزے شکار ماہی مے کردم۔ ماہی بقلاب آویست۔
 تا کشیم قلاب شکست۔ ہیں تکان زوم چنگ شکست۔
 آخر معلوم شد کہ کاسہ پشت بود۔ ایں جا چہ قدر آب
 داشتہ باشد۔ بقدر قامت انسان باشد۔ دو بالا آدم
 باشد۔ آب در با سوار مے رود۔ پایاب گذر محال است۔
 موبہائے آب و لجنہ و گرداب را بہینید کہ چہ لطف ما
 دارند۔ بے مقتضای و مِّنَ الْمَاءِ کُلُّ شَیْءٍ حَیٌّ
 آب زندگی انسان است۔ اگر شرے مناسب حال بخاطر
 باشد دُر افشانی بفرمائید ۵

دجلہ را امروز زقارے عجب ستانہ ایست
 پائے در زنجیر و کف بر لب مگر دیوانہ ایست
 بیائید سرکشی نشسته آن طرف دریا را تماشا کنیم۔
 استاد ملاح کشتی شما چہ کرایہ دارد۔ یک روزہ کرایہ اس
 چند میشود؟ از یک سر آدم چہ مے گیری؟ جہاز شما چند
 ماہ است کہ بادبان برداشتہ؟ ایں کشتی را بہ بہینید۔
 چہ قدر تند مے آید بطرف ما۔ چند نفر آدم دریں کشتی
 ہستند؟ مہارش بدست ملاح است۔ بہر جانبہ کہ میخواہد
 مے برد۔ باد موافق است۔ لنگر را بکشید ۵

اسے بادِ مُشرطہ بر خیز کشتی شکستگانیم
 شاید کہ باز بینیم یارانِ آشنا را
 بدانکہ کشتی و جہازِ بیاورِ مخالف غرق مے شود۔ کشتی
 طوفانی شد۔ شرا چرا بہ جہاز کشیدہ اند؟ منظرہ کہ
 بنائے روانگی دارند۔ بط و مرغابی آب را خیلے خوش
 میکند۔ بلے ہر دو آبی ہستند۔ مے بینید ہر دو را
 چہ طور شنا کردہ مے آیند۔ بلے گویا گرد بستہ اند۔
 ابراہیم میتوانی کہ شناوری کنی؟ خیر مگر ابراہیم بنظر
 جناب مرغابی است۔ بیائید بکشتی بشینیم۔ کشتی را
 بکنارہ بیاور کہ فرود آیم۔ ہر دو کشتی را بیاور۔
 کنار دریا گل است۔ امروز باد بسیار است۔ این
 باد بدریائے شور طوفان کردہ باشد۔ صد ہا جہاز
 طوفانی شدہ باشد۔ کشتی ہا کہ جناب روئے آب شدہ
 باشند۔ امروز خوب سیر دریا کردیم۔ عصائے بندہ
 در آب افتاد۔ امسال قاز و سرخاب وغیرہ جانوران
 کوہستانی نیامند۔ بلے برف باری ہنوز در آنجا شروع
 شدہ باشد۔ ابترہ تیغ بندی شروع شدہ باشد کہ
 تارہ زمستان بر آمدہ ۶

گفتگوئے سلمیٰ جنگ

شمشیر را دیدید؟ امروز گرفتم۔ قبضہ دوستان شما
 باشد۔ عمل دار السلطنت اصفہان است۔ تیغش را
 بینید۔ خم و دمش را بہ بینید۔ سپر فولاد را دو نیم
 مے کند۔ عمل اسد اللہ است۔ شمشیر کمر شاہ عباس
 است۔ کبشہ۔ خوش غلاف است۔ قبضہ اش طلاکار
 است۔ آقا اگر راست مے پرسید بلپاقش بہ این قد
 و قامت قدرے بزرگ است۔ انشاء اللہ قبضہ اش
 را طلا مے گیرم۔ چہ شعر است کہ بریں نوشتہ است؟
 بنام بایں بچہ ذوالفقار کہ دارد برش از پدر یادگار
 پائے نعلش از ایران نیست۔ این آہنے کہ بکمر
 نیام مے زند چہ نام دارد؟ قربانہ مے گویند دیگر
 یراق و تسمہ و چرم این را چہ مے گویند؟ قد بند۔
 این ہم خوب نیست۔ یراقش را ہمہ نو مے گیرم۔ این
 تفنگ کار روم است۔ خیر انگریزیست۔ کاروا را
 زنگ زدہ است۔ روغن زدہ در آفتاب بگزارید۔
 سرب ہست؟ میخوام امروز گلولہ بریزم۔ قالب
 گلولہ را بیاورید۔ چار پاہ و ساچمہ از بازار بیاورید۔

چاشنی دانش کجاست ؟ این سیلابہ را دیدید ؟ کار کابل
 است - کارو جوہر دار است - بے چہ جوہر است ہچو
 پائے مور مے رود - از کمر فتح علی شاہ قاجار است -
 نیامش کار کشمیر است - از زرہ فولاد مے گزند - چار
 آئینہ را دو پارہ کردہ بود - سپر کرگدن را ہچو خیاب
 تر دو نیم مے کند - آقا تفنگ دُبالہ پُری ہم بولایت
 شما رسیدہ ؟ خیر کلاہ دار درانجا ہم مے رسد - کلاہ دار
 را دراں صفحات دنگی میگویند - و این کہ دمش سنگ
 مے باشد - چقائی مشہور است - این تفنگ را پُرکنید -
 تفنگ شما بسیار دور انداز است - صدائے تفنگ آمدہ -
 کجا سر شدہ ؟ مے روم تا بہ بینم کہ نشان را زدہ است
 یا نہ - باشید مرد کہ مے رود خبر مے آرد - رفتن شما
 خوب نیست - آخر خطر چیست ؟ بہ آواز تفنگ شما
 دریں جا مضطرب مے شوید - اگر در معرکہ جنگ باشید
 کہ صدہا مردم بدم کار رسند - صدہا بزمن مے طپند -
 ہوش از سر شما خواہد رفت - آقا این خطائے شما
 نیست - این برکت علم کتابی شما است - حقیقتہً کہ
 ملاہا خیلے ترسوک مردم مے باشند - خبر نہ چنین
 است - بلکہ عمل بہ احتیاط مے کنند *

شکار گاه

بیائید امروز ما هم بشکار برویم - آقا خیر است
از شما این جا شکار کجا - شکار بسیار است - یک دو
نرسنگ از شهر بیرون می روید بیست کیلومتر و فاخته
را شکار میکنید - آقا به در هند شما همین شکار است -
آقا جان من ندیدید شما - جان شما قسم که روزی برای
تفریح دماغ سوار شدیم - همه ما تیغ با حامل و خنجر بکمر و
نیزه بر دوش و سپر بر پشت و زره در بر و خود بر
سر خیزا خیز بصحرای رقتیم که از دامن کوه غره
شیر بگوشم رسید - نیبه زوم که بیک ناگاه شیر
زیانے از میان درختان نمودار شد - بنده خود پشتک
بودم - حله کرده آدم مرا زخمدار کرد - اول طنبه خالی
کردم خطا کرد - تفنگ دو میل داشتیم - هر دو را پی هم
خالی کردم - قدرت الهی را تماشا کنید که یک گوله بدغش
خورد و دیگر بگوشش رسید - دود از نهاد شیر بر آمد
و بزین افتاد - همچو مرغ بس در خاک می غلطید -
که رسیدم و خنجر آبدار از کمر کشیدم و بلوح سیند اش
نواختم - که دل و بگر را شکافته در استخوان پشتش

بند شد۔ ہمیں کہ شکش چاک گردید۔ سرد شد و بر زمین
آفتاد۔ مردم شمشیر ہا علم کردہ ہم ریختند و بند از بندش
جدا کردند +

روشنائے صبح اقبال

دم صبح ست آقا بیدار شوید۔ آفتاب بر آمدہ ہنوز
زود است۔ بہ بینید آفتاب نیش زدہ است۔ بندہ
وقتیکہ بر خاتم آفتاب نہ بر آمدہ بود۔ لکن طلوع آفتاب
نزدیک بود۔ حالا سرتیغ آفتاب بلند شدہ است۔ آفتاب
لگن بیاور۔ سواک بیاور۔ آب گرم برائے روئے شستن
بیاور۔ دست مال من کجاست رخت خواب را جمع
کن۔ رخت شب خوابی را تہ کن۔ جناب آقا کجا تشریف
بردند۔ برائے تفریح۔ برائے تفریح دماغ۔ ہنوز نیامدہ اند۔
مذہبیت کہ تشریف آوردند۔ کجاست کہ پس آمدند۔
چائے ہم نوش جاں فرمودند۔ وقت چاشت است حالا
آفتاب گرم شد۔ بے سایہ کش بیرون رفتن امکان ندارد۔
تا بیت الخلا رفتن عرق کردم۔ شعاع آفتاب را مے بینید۔
از ہفت پروہ چشم مے گزرد۔ پیش بالاخانہ سایہ بان
بکشید۔ ایں جا آفتاب مے سد۔ آفتاب گرداں بزنید۔

چه قدر از روز گذشته است - چه قدر از روز باقی است
روز رفت حال از شب سخن بگوئید +

مشک افشانی شام عنبریں فام

چون آفتاب جانب مغرب رود شب نام نهند - مشکے
پُر کن شمع را روشن کن - گلش را بگیه - گلگیر کجا است -
روغن در چراغ بریز که خاموش نشود - چراغ روشنی کم تر
دارد - شعاعش کم است - گل چراغ بگیه - فتیله را بیاور -
فانوس را پاک بکن - لاله را هم روشن بکن - لستر را در
حلقه بیاویز - این شمع اشک کمتر دارد - روشنی اش هم
شفاف است - از پیہ ماہی است - خیر مومی است - این جا
دنوار کوب بزنید - صراحی آب در طاقچه بالائے سر بگذار -
مُشکا را پشت سرم بگذار - کلید را زیر بالش بگذار -
پولہا را پیش خود نگذار - چراغی که در حیات است
بر سر چراغیایہ بگذار - فانوس و شمع دان را یک طرف
بگذار - قبائے مرا سربند بینداز - صبح زود بیا که فردا
سرکارے مے رویم - در را پیش کن - دروازه را چفت
نکنی - بہ بینید کہ ستارہ ہا چه طور دور ماہ صفت کشیدہ اند -
ماہ خرمن زرہ - امشب ماہ خرمن کردہ است - البتہ

دلیل باران است - الآن که مہتاب است - اکنون شب
 ماہ است - ماہ چادر مہتاب بزمیں انداختہ - بعد از چار
 روز شب تار خواهد شد - امروز چندم ماہ است - ماد دریں
 سہ شب ظاہر نخواہد شد - پس فردا شب بیرون مے آید -
 سہ شب خزانہ مے ماند - اشب بسیار تار یک است -
 کمکشان در شب بنظر خیلے خوش مے آید - فہمیدم شب
 دوشنبہ در خانہ شما تاشائے نقال بازی بود - برائے
 جناب آقا رخت خواب بیداز - رخت خواب را درست
 کن - دوشک را تکان بدہ - لحاف را پائیں بگذار -
 روکش ناز بالش را الش نہ کر دی - رویہ را عوض کن -
 شب کلاہ من کجاست - کیت کہ در مے زند؟ فقیر
 باشد - از شب چہ قدر گذشتہ؟ پاسے از شب گذشتہ باشد -
 حال رخت مے شوم - کجا مے روید - میخوہم کہ من و شما
 یکجا شب را بروز بیاوریم - چہ میشود اشب ہمیں جا
 خواب کنید - شب دوشنبہ عجب اتفاقی افتاد - پشت بام
 رفتم - در رخت خواب دراز کشیدم - پارہ از شب گذشتہ
 بود - روشنی بر آسماں نمودار شد - کہ عالم ہچو شب
 چارودہ روشن گردید - چہ وقت بود؟ پاسے از شب
 گذشتہ - چہ طور بود؟ مانند نیرے کہ از چلہ کمان

رہا شود۔ بلے دیدہ بودم تیر شہاب بود۔ امروز زود تر
 مرا خواب گرفته است۔ چند روز است تمام شب بیدار
 مے مانم۔ یک سال است کہ خواب بچشم آشنا نھے شود۔
 بگذارید کہ چرتی بزنم۔ آقا ہاشم را دیدید۔ چه قدر غافل
 خواب مے کند۔ بلے خوابش بسیار سنگین است۔ صبح
 نزدیک است۔ ستارہ کارواں کش برآمد۔ دُم گرگ
 نمودار شد۔ سفیدہ سحر ہم آشکارا شدہ۔ صبح صادق
 است +

گرمی کلام در موسم تابستان

گرمی ہندوستان قیامت است۔ از حد گذشتہ است۔
 پناہ بخدا آتش مے بارد۔ بلے زمین گرم سیر است۔
 اگر زیر زمینے نباشد زندگی دریں ملک محال است۔
 طبقہ جہنم است۔ باد گرمی مے سوزد کہ مرغ را
 بہوا کباب مے کند۔ مردم ولایت از شدت گرمائی ہند
 بسیار در سختی ہستند۔ اگر بانصاف بگوئید ملک ہند
 موسم تابستان بد جائیست۔ اہل فرنگ بر کوہ مے روند۔
 بلے مردم ہمت بلند ہستند۔ امروز باد شرقی است۔ در
 این اطاق نھے آید۔ آں اطاق رو بہ باد است۔ شب

ہوا جس است - نفس در سینہ تنگی مے کند - عرق
 عرق شدم - رخت بندہ را بہ بینید کہ گویا بہ روغن غوطہ
 زدہ است - مروکہ را بگو باد بیزن را زود زود بکشد -
 سقاب را بگو تٹی را خوب تر کند - نگذارو کہ یک خشک
 خشک بماند - بہ بہ بہ چہ ہوائے خنک آمدہ - جان آدم
 تازہ مے شود - نسیم بہشت است - خس ہم عجیب
 بوئے خوشے دارد - موسم تابستان کہ جان آدم است -
 آقا این خس چہ چیز است - بیخ گیاہے است در
 ہند دیدم - بولایت گاہے نشفتہ بودم +

موسم زمستان

نسبت بہ سالہائے دیگر امسال زمستان سخت است -
 خوش موسمی است - اے آقا این چہ زمستان است -
 زمستان زمستان صفا بمان است - ملک ہائے سرد سیر
 را ندیدہ اید - مردم را از کار و بار مے اندازد - دستہائے
 کار و پائے رفتار مے بندد - در ملک شما برف کہ
 نے بارد - در ملکہائے کہ برف مے بارد اگر بروید
 بر شما معلوم مے شود کہ سرہا چیت - اگر قلبیان است
 آتش بستہ - آفتابہ است - برف بستہ - آجاتا آب

را بر آتش نگذارند خورده نمن شود - اگر ظرفی شب
 زیر آسمان بماند از هم می شکافد - بے نقل و آتش
 و صندوق و رختپای پشمین و پنبه دار زندگی امکان ن
 دارد - نسبت به دیروز سرما زیاد بنظر می آید -
 دل در سینہ می لرزد - زغال در منقل روشن کن -
 در میان بخاری بنیرم روشن بکن - چرا در نمن گیرد -
 منطنه که تر باشد - خیر خشک است - خود چیده آورده ام -
 فتن بکن - پخت بکن - حالا در گرفت - بوئے کمنه می آید -
 نه که جامه کسے سوخته باشد - از ما که خیر است -
 تخک سرما خوردید عطسه می کنید - شروانی و خفتان
 سال گذشته را به پیش خدمتها بدید - جبهه ماهوت
 کجاست - بجائے شیخ الاسلامی سال گذشته تا حال
 درست نشده است - بے قبائے حینی از صندوق
 بیرون بود - بید زده است - موم و مادگی را هم خورده
 است - آویزه را چنان خورده است که اثره از
 آثارش باقی نگذاشته است - سلمه و قیتان گوبا که
 نبود - قراقلی محفوظ ماند - کپنگ نو خریده بودم به بینید
 کجاست - در را به بند - چکه بیاور میخوام سوار شوم -
 امسال میوه گران است - میوه فروشها کم آمده اند -

در کابل شورش است - پس روز روزِ این مردم است -
 اینها از خدا میخواستند همچو اتفاقات را - چون روزگار
 به خانه باشد بیرون رفتن چه ضرور - روزگار آنها
 خونخواری و خونریزی و زود و برد است - کار تجارت
 باشد یا سوداگری کے خوش میکنند - ہر چه میکنند
 بمجبوری میکنند - کار شاں همان است کہ بگیر و مدار -
 دہے بزن و دہے بکش پناہ بخدا - انار ہا رسیدند -
 بلے مگر میخوش ہستند - آقا میان سایہ گی و کشمش
 چه فرق است - سایہ گی رنگش سبز است - علتش این
 کہ خوشہ ہا را طوے خانہ بہ سقف آویختہ خشک میکنند -
 چون بسایہ درست مے شود آں را سایہ گی میگویند -
 و کشمش کہ رنگش سرخ است بہ آفتاب خشک
 مے شود *

سرسبزئے سخن بآبیاری موسم باران

بارش امسال خوب بنظر مے آید - لکہ ہائے ابر
 مے آیند و مے روند - ابر تار کہ مے آید نے رود -
 امروز خوش روزیست - ابر محیط آسمان است - از
 قبلہ برخاستہ انشاء اللہ خوب میبارد - در اطراف بسیار

بارش شده است - معلوم است که ابر دیروز عالمگیر بوده
 است - وی شب ماه خرمین زده بود - گفت بودم که
 باران می بارد - باران امروز حرف مرا راست کرد -
 سبزه دامن دشت و کوه را زمردی کرد است - عجب
 باعفا شده است - ه

ایں ہوا ایں ابر و ایں مے توبہ ما خواهد شکست
 توبہ گریز خمیر باشد ایں ہوا خواهد شکست
 بہ بینید ترشح شروع شد - بر فکی ہم مے آید - رعد
 غرش مے کند - برق مے زند - باران مے بارد - آخر
 آمد - نگذاشت کہ تا خانہ برسیم - براه بودم کہ باران
 گزنت - میان دکان بیامید - اُستاد خیاط بگذار کہ
 ساعتے در پناہ باشیم - غرش رعد را مے بینید ؛ جگر
 را مے شکافد - دل در سینہ مے لرزد - مے گویند صاعقه
 شخصے را ہلاک کردہ است - باران بسیار زور میبارد -
 کوه و صحرا پُر از آب شدہ - بعض محلات را سیلاب
 گرفته - باران امروزہ عالمگیر شدہ است - تمام شب
 باریدہ است - سقفها را مثل غربال کرد - ایں سقف
 ہم چکہ میکند - دیوار ما بر زمین غلطیدند - مکانات
 صدہ خراب شدند - عجاتا و انبارداران جگر خون

شده اند - نرخ غله هم انشاء اللہ رو بہ ارزانی شد -
 ناودان بچہ زور مے ریزد - سایہ بان را پیش کن -
 ترشح مے آید - در تمام شب یک ساعت آرام نگرند -
 و حالا ہم تقاطر است - چند روز است آفتاب چشم
 نمکشوده - بیرون رفته بہ بینید - باران ایشاناد - کم شده -
 حالا باران ایشاناد - ابر ہم بر طرف شد - قوس قزح نمودار
 شده - جائے میبارد - آسمان صاف است - چه قدر شفاف
 و نیلگون است - اصل لاجوردیست - کوچہ و بازار ہمہ گل
 شدند - تفرج صحرا و سبزہ زار امروز لطف دارد - بروئے
 سبزہ راہ نروید - دریں موسم حشرات الارض بسیار میباشند -
 برادرا کہ گزنده آییجے برساند - مردکہ را دیدید - بزمین
 افتاد - بے زمین شل بود - پایش از جا رفت - پایش
 بخشید - تمام رخت گلی شد - کتب ما را بہ آفتاب بگذارید
 کہ گرم نخورد - کاغذ نم برداشته است - ہمہ اوراق بروئے
 ہم چسبیدند - مقوّا را بہ بینید کہ پورچک زده است -
 این پتہ جانور است ؟ قدرت الہی است ہزار در ہزار
 جاندار در موسم بارش پیدا سنے شود و مے میرد - نہ
 پدر دارد نہ مادر - ہمہ شان حشرات الارض ہستند +

گل افشانے فصل بہار

فصل بہار آمدہ است - بہارک باشد - پائیز گذشت -
 برگ ریز خزاں درختان بیچارہ را سراپا تخت و برہنہ
 کرد - حال نوچہ تنجہ زدہ اند بہار بہار کشمیر است و
 فصل فصل کابل - شکوفہ را بہ بینید کہ عالم را رنگین
 کرد است - شونجے رنگش را بہ بینید - چشم را خیرہ
 میکند - گلبرگہا کہ از شاخ گل ریختہ اند تمام روئے
 زمین را فرش بوتلوئے کردہ اند - این غنچہ ہم شکفت -
 خوب گلست - شادابیئے سبزہ چشم را طراوت مے دہد -
 شبنم بر سبزہ تر عجب کیفیئے دارد - نہال سیب را دیدید؟
 چہ قدر شکوفہ آوردہ - شاخہایش را بہ بینید کہ بار شکوفہ
 را تاب نئے آرد - روئے زمین را مے بوسد - بیائید
 کہ فردا شب رویم بگل چینی - درخت بھی بسیار بار
 آوردہ - یک طرف لنگہ کردہ است - باغباں را بگوئید
 کہ دو شاخہ بریزش بزند - وگرنہ بزمین میخوابد - ہا
 ہنوز نہ رسیدہ - این دانہ رسیدہ بنظر مے آید - انگور شما
 خیلے خوب لطیف است - نورہ اش از انگور ہائے دیگر

شیریں تر است - این نہال را دیریں جا بنشاں -
 شال باغ را دیدید - خوب باغ ایست - آقا این چہ
 میوہ است - این میوہ را انہ مے گویند - پناہ بخدا
 بسیار ترش است - نارسش باین ترش مزگی - در سیدہ اش
 باین خوش مزہ گی - در میوہاے ہند ہمیں یک میوہ پند
 کردہ ام - حقیقتہً کہ عجب نعمت ایست - از ہمیں جا است
 کہ محمود غزنوی نغزکش نام کردہ - درخت ہائے نارنج
 را پیوند کنند - فصل بہار بار بار بدست نے آید
 اگر بہ سیر چمن مے روی قدم بردار
 کہ ہنچو رنگِ خا مے رود بہار از دست

گفتگو بر خست ہمدگر

بسیار زحمت و ادم - بسیار مُصتَعِ اوقات شدم - بسیار
 درد سر و ادم - حال مُرخص مے شوم - الطافِ شما کم نشود -
 حال تخفیف تصدیع مے دہم - اگر چہ طبیعت سیرنے
 شود - لیکن دفعِ درد سر شما مے کم - حال رخصت -
 بابا چہ - خیر است ؟ مگر از برائے آتش بُردن آمدہ
 بودید - دیر آمدن و زود رفتن آخر چہ معنی دارد -
 حال شما را کس مے بینیم - امروز کہ گذشت - اگر

فرست دست بدہ - فردا یا پس فردا انشاء اللہ بخدمت
 مے رسم - پس شام را در بندہ منزل میل بفرمائید -
 ہشتم - خوش آمدید - مزین فرمودید - مشرف نمودید -
 بہ امان خدا - خدا حافظ - بخدا سپردم شما را - التماس
 دعا دارم *

خرید چائے

حاجی! سلام! علیکم -
 حاجی - علیکم السلام مخلص جناب عالی ہستم *
 خریدار - حاجی چائے خوب دارید ؟
 حاجی - آقا چائے دارم کہ بیچ کس ندارد *
 خریدار - بفرمائید - خور وے چائے نمونہ بیارید *
 حاجی - پسر برخیز ازاں جعبہ بالا چائے بردار و
 بیار *

خریدار - حاجی چائے خوب این است ؟
 حاجی - سر شما خوب چائے است *
 خریدار - چائے بہتر ازین نداری ؟
 حاجی - چرا ندارم - اقسام چائے دارم کہ بیچ جائے
 نیابید - پسر برو ازاں چائے فریج قدرے بیار *

خریدار۔ چائے خوب این است حاجی ؟ ازیں بہتر
نداری ؟

حاجی ۔ بجان خودت کہ خیلے خوب چائے است ۔

چائے ممتاز است ۔ شما بقدر دو شقال ازیں بہتر

اگر بد بر آید مال من ؟

خریدار۔ حاجی بفرائید۔ چائے طلائی خوب ہم داری ؟

حاجی ۔ بے دارم ؟

خریدار۔ چائے نسہ ہم داری ؟ چائے سفید داری ؟

حاجی ۔ بے ۔ چرا ندارم ۔ آقا پر ہم دارم ۔ یا نخ ہم

دارم ؟

خریدار۔ حاجی بفرائید از ہر جورے نمونہ بیار +

حاجی ۔ پسرو پاشو ۔ از ہر جور نمونہ بیار ۔ براسے جناب آقا

خریدار۔ حاجی بفرائید یک گرماتکہ از طلائی ۔ یکے از

نخ ۔ یکے از نسہ ۔ یکے از آقا پر ۔ ازیں گرماتکہ

یکے چند ؟

حاجی ۔ روئے ہم رفتہ بشما میدہم ۔ گرماتکہ پنج ہزار

کہ دو تومان باشد +

خریدار۔ حاجی این ما نیست قیمت +

حاجی ۔ بسر شما ۔ ہمیں دیر از من در نیچم حاجب الدولہ

گرامتکہ سہ ہزار گرفتہ از حاجی سید حسین - من خواستم
چوں شما مرد درستی ہستید یک معاملہ را با شما
کرده باشم - حالا کہ میل شما نیست خدا حافظ ؟
خریدار - حاجی بفرمائید - بفرمائید - شما بعرض من برسید ؟
حاجی - ہر چہ میخواہید بدہید - برگ مرزا باقر کہ خرید من
بیشتر از سہ ہزار است - شما ہر چہ میخواہید حساب
کنید - بکنید ؟

خریدار - خوب حاجی - من گرامتکہ سہ قراں و نیم روئے
ہم رفتہ - با پول سفید از شما مے خرم (پول سیاہ
صرف دارد - دو عباسی بر یک تومان) ؟
حاجی - خوب - شما این چہار گرامتکہ را پانزدہ قراں بدہید ؟

دکان برار

مشتری - آغا محمد صادق سلام علیکم ؟
آغا صادق - علیکم السلام - مخلص شما ہستم - چند وقت
است خدمت شما مے رسم ؟
مشتری - چند وقت است - بازندگی و گل و شل است
از خانہ بیرون نیامدم ؟
آغا صادق - حالا ازیں جا کجی تشریف - مے برید ؟

مشتری - واللہ چند تکہ پارہ برائے بچہ ہا لازم بود کہ
 آدم بازار بگیرم +
 آغا صادق - خوب بفرائید - ہرچہ لازم است حاضر
 است ایں جا +

مشتری - چت محرمات آبی سفید (راہدار) وارید ؟
 آغا صادق - پسرہ پاشو - آں چت را بدہ +
 مشتری - خیر - ایں نیست - خیر +
 آغا صادق - پدر سوختہ ایں نیست - آں یکے را بیار +
 مشتری - آنا ہمہ شاں را بیار - ہرچہ خوش من باشد
 بگیرم - ہمیں بدہ کہ بومش سیاہ است +
 آغا صادق - خوب بچہ ہمہ را بیار +

مشتری - بفرائید آغا محمد صادق ایں را چند میدہی ؟
 ہمیں کہ ریزہ گل دار و بومش بادامی است +
 آغا صادق - واللہ ایں را درے بست و دو شاہی دارم
 شما ہرچہ خواہید بدہید بدہید +

مشتری - ایں درے ہم عباسی ست - بدہید +
 آغا صادق - خیر سر خودتاں - بشما بود کہ عرض کردم بست
 و دو شاہی +

مشتری - ایں ہا را من خودم بوم درمیان چارہ دالان

امیر بچہ ہا خریدند از قرار درے چار عباسی +
 آغا صادق - خیر - بر خود تان - تیتش این ہا نیست - انا شما
 یک قران بدہیہ - چونکہ اول صبح است خواستم دشت
 کنم بدست مبارک شما و الا کمتر نے دادم +
 مشتری - خیر این ہا نیست قیمت این - خدا حافظ +
 آغا صادق - آغا بفرائید - بفرائید شما - بعرض من برسید -
 بجان شما کہ من از یک قران بیچ کم نفروختم - چون
 اول صبح است - بندہ بچلے اخلاص خدمت شما دارم
 و میخوام ہمیشہ شما این جا بیائید و بروید - ۱۹ شای
 حساب کنید +

مشتری - خوب - دشت شما کور نشود - سی و نہ درے
 انیں بر رپارہ کن +

آغا صادق (وقتیکہ مے بُرد) مبارک باشد +
 شاگرد - آقا شاگردانگی بندہ ؟
 مشتری - این سار را بگیر - پول سیاہ توئے جیمہ
 نیست +

آغا صادق - این جا کارخانہ کر پاس بانی (جلواری بانی)
 ساختند - دخل کم و خرچ زیاد بود - صرفہ نہداشت -
 خوابانند - این جا مشکل است - یکے خرچ میرسد -

یکے روئے کارگاہ بنشیند - یکے بتابد - در اروس
مقوی جلواری مے بافتد - در ایران ممکن نہ شد -
ناچار برہم زدند *

مشغری - مقوی چیت *

آغا صادق - انسانے از مقوئے درست کردہ چرخ
بدستش میدہند - او کار مے دہد - این جا برائے
ہر کار آدمے بکار است - خرچ از دخل بیشتر
مے افتد *

سامان سفر

احمد برخیز - برخیز - آفتاب بر آمد - قاطرچی ہا
برخیزید - زود باشید بابا - زود باشید قاطر ہائے خود
را بار کنید - ہنوز تاریک است - خیر صبح روشن شد -
آفتاب سرزده است - برخیزید اے تنبل ہا چہ بلا
زد است شما را - احمد بیا بیا برادر ما و شما بارکنیم -
اگر میخوای من بارکنم تو قاطر را بگیر یا من قاطر
مے گیرم تو بار کن - خیر بیخ بستر کن - من و تو
ہر دو بار مے کنیم - تنہا - نے شود - یک کس کے
مے تواند کہ این قدر بار را بردارد - از یک طرف

تو بگیر دیگر طرفش را من می گیرم - خوب ازین طرف
 برداشتم - تو قائم بگیر - بردار بلند کن - پشت قاطر بگذار -
 این بسیار بالا تر رفت - اندک تر فرود آرید - بسر کن
 برابر شد - همین طور بار خود را هم بته کن - رسن
 بسوے من بینداز - بگیر - صبر کنید - ساعتی صبر کنید -
 رسن کوتاه است - اندک دراز تر کن - سرش بمن بده -
 من گرفته ام تو از طرف خود بگیر - من برداشتم -
 عجب بند سخت است - وانے شود از من - کارد
 بگیر - خیر - رسن خراب می شود - خود کوتاه است -
 ساعتی صبر کنید - که گشادم - باشد - رسن را بگیرید -
 این بس میکند بس است - خوب بته کن - سر دیگرش
 از زیر شکم قاطر بمن بینداز - اینک سر رسن یافتی ؟
 یافتم - بته شد - کار شد - بس کمر خودت بته کن و
 سوار شو همچو شیر نه - احمد مرا تنها نگذاری بابا -
 قاطر پیش پیش می رود - خیر من کجا می روم -
 همراه شما هستم - لواش لواش برو آقا - قاطر بد قاطر
 است - قاطر تنبل است - از بنده خموش است - اگر
 می می کنید می گریزد - باز بگیر نمی آید - باشید باشید -
 که من هم می رسم - خانه آباد چرا سوار نمی شوی -

افشارش از دست مگذار - قائم بگیر - چرا ایس قدر مے ترسی -
مرد ہستی آخر زن کہ نیستی - ہوش باش ہوش - دل از
دست مدہ - چہ طور سوار شوم - نمے توانم - شما اندک تر
مہربانی کنید - مرحمت بفرمائید - بسم اللہ سوار شوید - دست
بمن - نترسید - خیر من خود سوار مے شوم - شما قاطر را
بگیرید - نہ کہ بگریزد - نہ کہ بیفتی - خوب خوب من قاطر
را گرفتہ ام تو سوار شو - مارا نمے بینی - بیک دست افشار
را مے گیریم باز خود تنہا سوار مے شویم - شما شہسوار
ہستید آغا - من مے ترسم - شما قاطر را قائم بگیرید - از
من نمے شود - اکنون شما پس پس من بیایید - کہ من
قائم بنشینم - شما ہے کردہ پس پس بیایید - بروید -
بروید - آہستہ آہستہ لواش لواش باشید باشید - ہے
کنید - ہے کنید - قطار برید قطار - غنچہ نکنید قاطر ہا
را - ہے کنید ہمہ پس پس مے آیند - خستہ شدید آقا -
کار ما ہمین است خستگی چیست دریں - پروردگار روزی
ما ہمیں نازل فرمودہ - خانہ و سفر یک برابر است مارا -
ایں بار کردن و فرو آوردن گراں نمے آید بر ما - الحمد للہ
امروز منزل خوب شد دوازدہ فرسخ را - زدیم - روز
چہ قدر گذشتہ باشد - ہنوز نلہر نشدہ است - ساعت

یک نہ زوند - ہنوز چاشت نہ کر دیم - خورچین بکشد کہ
 چیزے ناشتا کنیم - قاطر ہا را ہم جو کنید - احمد پیادہ شو -
 اول بار ہا را فرود آر - امروز دیر رسیدیم - دیروز ازیں ہم
 زود تر بود کہ بمنزل رسیدہ بودیم - ہم امروز دیر سوار شدیم
 زیں بعد انشاء اللہ صبح زود سوار شوید - کہ تا آفتاب سر
 زدہ نیم راہ برویم - روز گرم مے شود ما ہم ہلاک مے شویم -
 چارواں ہم ہلاک مے شوند - ستارہ کارواں کش نہ بر آید
 کہ قاطر ہا بار شوند - امروز کہ سوار شدیم روز روشن بود -
 خیر او روشنی ماہتاب بود - صبح کجا بود - حالا ساعت
 چندہ است - دوازده باشد - اگر ساعت دوازده باشد دوسہ
 گام دیگر ہمت کنیم کہ نزدیک تر ازیں جا سرائے منزل
 جائے خوب است - آب بسیار است - چشمہ جاری
 درخت ہائے سایہ دار و علف سبز چوب بسیار گاہ و
 جو فراواں مے یابیم - خوب خوب اگر سخن این است
 پس ایں جا فرو آمدن ہیچ ضرورت ندارد - بے ہمتی خوب
 نیست - آفتاب مے کشد آدم را آنجا مے رسیم سیرے
 مے زنیم - ساعتے آرام مے گیریم - شب مے شود خواب
 مے کنیم - پاسے از شب باقی مے ماند کوچ مے کنیم -
 ما بخیر شاہ سلامت - بسیار خوب - ہمیں را برویم -

ایں راہ قریب است - ایں درہ کہ پیش روے شما است
 راے نزدیک تر دارد - اگر بہ بالائے کتل مے برآید
 راہ کتل خوب نیست - چارواہا ہلاک مے شوند - ایں
 راہ بہ امن کوہ مے گذارد *

ملاقات ناواقف

سلام علیکم - علیکم السلام - احوال شما چہ طور است -
 از کجا مے آئی؟ از ہند - کجا مے روی؟ کجا میخوای
 بروی؟ اصفہان - بطہران مے روم - خوب - بسیار خوب -
 از براے چہ کار آمدید؟ بغرض تجارت - از آں ولایت
 کہ تا بہ شہر آمدید چہ از مصارف شما شد؟ تا کراچی
 بہ ریل آدم دوازده روپیہ نول دادم - از کراچی تا بوشہر
 بہمانہ دودی آدم - عیسے روپیہ نول دادم - از بوشہر
 تا بہ شیراز ۱۵ قران بکاری دادم کہ ۶ روپیہ ما باشد -
 کجا فرود آمدید؟ کارواں سراے مشیرالملک - خیلے خوب -
 مگر خوش نمے آید آنجا - جائے خوبے نیست - مال بسیار -
 پیشے انبار انبار ریختہ - کارواں سراے دارو کہ بے معنی -
 شعور ندارند - آدم رائے شناسند - از جان خود بیزارم -
 چند روز میخوابید بمانید؟ چند روز خیال توقف دارید؟

وہ روز است - خوب است - چند روز بہ بندہ منزل
 کنید - چند روز خانہٴ ما منزل گیرید - رحمت شما زیادہ -
 اگر ایں طور باشد زحمت میدہم - خدا شما را جزائے خیر
 بدہد بہ شما زحمت است - خیر - ہر چند بر شما زحمت است
 مگر چارہ نیست کہ من ایں جا کس را نے شناسم - مگر
 بر عیال شما البتہ تکلیف است - خیر - طرف خلوتے ہست -
 بیروں خانہ ہست (دیوان خانہ) ہیچ تکلیف نیست - آغا
 باز مے گویم - اوقاتِ شما تلخ نہ شود بہن - ہیچ تلخی نیست -
 چہ تلخی - شما از اہل فضل و کمال ہستید - من از شما
 مستفید مے شوم - مرزا عباس چہ مے بینید خیلے خوب
 است - من ہم مے آیم - ماہم تنہا ہستیم - مے نشینیم -
 ساعتے با ہمہ گر صحبت داریم - مکالمہ مے کنیم - ساعتے
 خوش مے گذرد - خیلے خوب - الطافِ شما کم نشود -
 اسبابِ شما چہ قدر است - ایں قدر ہست کہ منزل گنجایش
 داشتہ باشد؟ خیر ہیچ نیست - یک خورجین است و
 رخت خواب - بسیار خوب - ایں خود چیزے نیست -
 مضائقہ ندارد - پس کے مے آئید - انشاء اللہ امروز از عصر
 پس من آدم بفرستم - کسے را متعین کنم - بیاید پیش
 شما - بس خودم بیایم - خیر بندہ خود حاضر میشوم -

منزل خود را نشان دہید - قریب مسجد نصیر الملک است -
 از ہر کس مے پرسید نشان مے دہد - محکمہ مرزا علی اکبر
 طبیب را ہر کس مے داند - ہمیں را بیڑسید - بیائید -
 تدرے - بنشینید - آب گرم است - میل فرمائید - ہتر
 است کہ اسباب خود از کارواں سرائے این جا بیارید -
 چہ ضرور است کہ زحمت دہم شمارا - خیر بیچ زحمت
 نیست - مے نشینیم - دو ساعت حرف مے زہیم - وقت
 خوش مے گذرد - آنجا کس نیست - مکان منزل مردان
 ہست - از مستورات کس نیست +

سبحان اللہ این گربہ ہندوستان این جا؟ خیر مال
 ہمیں جا است - آغا اکثر میوہ فروشانِ کابل کہ بہند
 مے روند گربہ ہا مے برند - پشم خیلے دراز دارد -
 میگویند از ایران مے آید - مامے دانستیم کہ در ملک
 ایران ہمیں قسم گربہ مے باشد - خیر - خیر - او نیلے خاص
 است - اورا براق مے گویند کہ پشم بلند دارد - درنہ عموماً
 پشک ہائے ہمیں جور است +

بُز ہائے شمارا دیدم - خیلے خوش آمد - بُز ہندوستان
 بقدر دو بالائے بُز شمارا باشد - این خورد خورو
 و پوڑ کوچک و شاخاے کشیدہ و پشم ہائے بلند

و آبدار نیست خوشنماست - اگر در هندوستان روند مردم
توئے خانہ با نگہ دارند

طبیعیات و بیمار

چه گونه است احوال شما؟ الحمد للہ - چه ناخوشی
دارید؟ سرم درد مے کند - یا دلم درد مے کند - تب
دارم - عطش دارم؟ آب از دہنت مے آید؟ بدن
سرد مے شود؟ گرسنہ مے شوی؟ کسالت داری؟
کسالتی داری - دارم - کمتر عطشے دارم - نبضت بہن
نما - دستت بدہ

روز دوم - دوائے دیروزہ ات خوردی؟ بلے
خوردم - چیزے از کسالت کم شد؟ گرسنہ شدی؟
عطشت کم شد؟ تپت قطع شدہ؟ دلت دروش
کم شدہ؟ یا ساکت شدہ - بلے - امروز را باید تہیں
دوا بخوری

عطش دیروز کم بود - مگر دہن تلخی دارد - آب
از دہن کم شدہ آمدنش و لیکن یک قدرے شب باز
مے آید - زرد آب داری؟ باید امروز ترا تنقیہ بکنم -
امالہ بکنیم - بایا شما را امروز امالہ داد - بسیار خوب -

منتارید۔ امروز روز امانہ تست ہمیں را بگیر و
بعل بیاور +

دوائے دیروزہ بعل آوردی؟ خوب عمل کرد؟
عمل آوردم۔ شکم فعل کرد۔ بد نمود۔ بعد از خوردن
مسهل عطش پیدا شد؟ ککے۔ چند دست عمل کرد۔
چند بار عمل کرد۔ پنج دست شد۔ بیچ عمل نہ کرد۔
خوب۔ این را امروز بخور۔ انشاء اللہ فردا + تو
مسهل میدهم۔ غذا چه بخورم۔ شورباے آسفاناخ۔
یا چلاؤ پالونہ۔ حریرہ نشاستہ ہر کدام را ازینا میل
داری بخور +

امشب قدرے سرفہم کردم۔ عجبے ندارد۔ قدرے
روغن بادام روئے آب گرم سے ریزی بخوری۔ بیا۔
خوب +

پسرے دایم۔ او ہم تپ سے کند۔ آغا او نمیتواند
حاضر خدمت شود۔ برو براورش بیا۔ ہمیں جا بیا۔
شام من آن طرفاے گزم۔ سے آیم۔ او را ہم
سے بینیم۔ امانہ کردی خیر۔ امروز روز تب است۔ قرص
کافور درست کردہ ام۔ برائے مردم خیلے نافع است۔
امروز ہا تب عام شدہ۔ عنب الثعلب۔ گل بنفشہ۔ ریشہ

مہک - ریشہ کاسنی - عناب - ترنجبین +

دستت بن بدہ - دست دیگر - زردآب داریہ ؟
سنہ پہلو ہارد (ذات الجنب) تمام شب آرام نگرفت -
روغن بادام و سوم کانوری چرب کردی ؟ لرزے کندہ -
زہرا بش رنگینی دارد - سوزش نے دارد - گرم نیست خیلہ -
ترنجبین ہم بدہی - روغن بادام رویش بریزی - باز آب
عناب بیدہی میخورد - سینہ اش را چرب مے کنی - شورہائے
اسباناخ بدہی +

احوال شما چه طور است - چه طور بودید دریں روزما -
خوب شدہ است بعد از دوا خوردن شما - مگر من خود
دریں دو سہ روز تپ کردم - بہ کہاب کچھ خوردن (خورد)
و ہنہ واز خوردن و انار خوردن - چائے خوردن با پیرہنے
کردن خود طبع خوب شد - خیر الحمد للہ - غرض از صحت
بود - ہمیں میخواستہم +

چند روز است تپ میکنی - سہ روز است کہ تپ
محسوس شد - و درد در مفاصل - رقتہ بآفتاب و چادر شب
بر خود گرفتہ - بعد ساعتی عرق آمد و آمد تا کہ تپ قطع
شد - از پدر مجد اللہ قدرے آب خواستم - در چین آب
خوردن بود کہ تپ کردم بر تشعیرہ و گزگزہ - پس

ساعتی آرام گرفت۔ بعد اللہ خرپڑہ آورد۔ یک قاش
 خرپڑہ برداشتم ہمیں کہ از گلو فرو رفت تب زور آورد۔
 تمام شب خیلے بد گذشت۔ تا صبح قرار نداشتم۔ حالا
 آمدہ ام۔ ہر چہ تجویز کنید۔ خوب است۔ این نسخہ را
 بخورید۔ و تنقیہ کنید۔ روغن بادام براں بپاشید۔ شب
 اگر سرفہ زیاد شود آب بہ روغن بادام کم کم بخورید۔
 پہلو درد مے کند؟ کم۔ شب چرب مے کنی! دو تومان
 حق القدم ہم دادم۔ نذر کردم۔ بیچارہ نہ گرفت +

برف و باران

باران معرکہ کردہ است۔ خوب بارید۔ کوچہ ہا را پاک
 شست۔ باران حرارت دارد۔ شور است۔ خشک ہم
 مے کند زمین را۔ یک آفتاب کہ برآمد خشک مے کند
 ہمہ را۔ عجب این تاثیر اقلیم است +

شما جائے مے روید؟ امروز روز رفتن نیست بندہ
 کارے داشتم مگر چہ طور بروم۔ بلے ہر گاہ وا ایستد
 بروید۔ بلے ہیچو۔ اگر برف مے بود مے رفتم اما باران
 مشکل است۔ آدم تر مے شود۔ جائے کہ مے رود
 اوتنگ مے شود۔ خود شرمندہ مے شود۔ حالا کم شد۔

خیر بعد از ساعت گم مے شود۔ آخر تا بہ کے ۔ درمیں
صفحات باران ہمیں طور کم کم مے بارد۔ باز درہم مے آرد۔
ایجا ہمیں طور ترشح مے کند۔ در گرم سیرما پڑ زور
مے بارد مثلاً شیراز۔ مازندران وغیرہ۔ مازندران راشا
گرم سیر مے گوئید؟ بندہ مے دانستم کہ انتہائے سردی
در مازندران است۔ خیر گرم است۔ البتہ بعضے از
قطعات کنارہ اش کہ کوہ است سرد سیر است +
دریں ملک آسمان نے غرود۔ رعد و برق نیست در
ملک شما؟ خیر۔ نیست۔ این زمستانست در بہار میباشد۔
خیلے شور و شر مے کند۔ برق مے افتد۔ اکثر مے افتد۔
پناہ بخدا۔ خدا بامان خود نگہ دارد۔ ابر سیاہ علامت
باران است +

باران گندہ بہار ہمیں است۔ اگر برف باشد کار
آسان است۔ ہر جا کہ رفتید عبا را بسر کشید رفتید۔
آجا رسیدید عبا را تکاندیدہ۔ برف ہچو گرد فرو رخت۔
شما رفتید۔ پاک کردہ نشتید۔ این باران ہمہ کار را
آبی مے کند +

جلسہ چائے

آغا مرزا ممدی - صاحب خانہ *

مرزا علی حسین ہندی - مہمان *

علی آغا - رفیق صحبت *

آغا خسرو - رفیق صحبت *

ممدی قلی - پیش خدمت *

مہمان - سلام علیکم *

صاحب خانہ - علیکم السلام - بسم اللہ - بسم اللہ - خوش

آمدید - صفا آوردید *

علی آغا - کجا بودید - بعد مدت دیدیم شما را *

صاحب خانہ - چرا این قدر کم نما شدید - براہل نیاز

نا مہربانی خوب نیست - ممدی قلی براے جناب

آغا چائے دم کن *

مرزاے ہندی - معاف دارید - میدانید بندہ چائے

کتر بیخورم *

صاحب خانہ - آخر چرا *

علی آغا - جناب آغا چه سبب است کہ شما ہمیشہ از

چائے انکار می فرمائید - مگر از چائے نفرت دارید ؟

آغا ہندی - استغفر اللہ - چائے چیزِ یست کہ انسان
 ازو نفرت بکند ؟ عادت ندارم - علاوہ براں بمزاج
 ما مردم کمتر می سازد - کہ گرم است و خشک +
 آغا خسرو - در ملک جناب آغا رواج نیست ؟
 آغا ہندی - اصل این است کہ ملک ہند خود گرم
 است و خشک است - بر اشیائیکہ گرم باشند
 طبیعت ہائے مردم رغبت ندارند - ہمیں سبب
 است کہ از رواج افتاد +

علی آغا - پس آں جا چہ می کنند - ہر دوستانے
 بہ خانہ دوستی می رود آخر تعارف چہ می کنند ؟
 آغا ہندی - سامان تعارف بسیار است قلبان -
 پان - حلویات فراوان +

علی آغا - پان چہ چیز است - چہ طور می خورند اورا ؟
 آغا خسرو - ما میدانیم - برگ است برگ +
 علی آغا - چہ طور می پزند تا میخورند ؟

آغا ہندی - خیر خام میخورند - از مصالح و لوازم
 پنج شش جزو دیگر دارد - خوب چیز یست +
 آغا خسرو - بندہ شنیدہ ام - میگویند کہ آہک میخورند -
 ایں چہ طو باشد ؟ اگر ما بخوریم البتہ دہن را

افکار کند +

آغاے ہندی - آہک است مگر اجزائے دیگر مصلح او

ہستند - و منحصر بر عادت ہم ہست +

ہندی قلی - چائے حاضر است +

آغاے ہندی - بدہید - این خوشنائی - این خوش ادائی -

اگر شخصے محترز باشد ہم راغب مے شود +

آغا خسرو - در ہند ازیں ہا ہیچ نیست ؟

آغاے ہندی - خیر ہست - چرا نیست - مگر نہ

بہ این سامان و این دستگاہ - در آں جا غوری

چائے - قیماق - تلبکی - قاشق - در کشتی چائے

و بس +

صاحب خانہ - کافی است و خیلے کافی است +

آغاے ہندی - فغان فارسی قدیم است - اصلش

پنگا یافتہ ایم - مگر این تلبکی چہ لفظ است و از

کجا است - و المایش چہ طور است - بندہ اول

این را فعل بکی میدانستم +

صاحب خانہ - اصلش ماہم نبیدانیم - تازہ وارد است -

ہر چہ مے گوئیم مے نویسیم +

(یک جرعه گرفتہ مے گوید) +

جناب آغا - شما شیرینی خیلے زیاد میخورید +
 علی آغا - عیب چیست - آخر شیرینی است - ہر قدر زیاد
 باشد خوب است +

آغاے ہندی - کم - کہ خوشم نے آید +
 صاحب خانہ - راست مے فرمائیے - شیرینے زیاد چہ
 خوبی وارد - فائدہ چائے را ضائع مے کند - معده
 را خراب مے کند +

آغاے ہندی - مہدی قلی ! قدرے چائے دیگر
 بریزد وریں +

آغا خسرو - خوب باشد اگر عوض این قیماقی زیاد
 کنید +

صاحب خانہ - این را ما ہم قبول کردیم - مہدی قلی !
 ہر گاہ آغاے ہندی تشریف آرند چائے قیماقی
 درست کنی +

آغا خسرو - چرا تلخ چائے میخورند - مال اہل کشمیر +
 آغاے ہندی - تلخ چائے مال بخارا ست - اہل
 کشمیر نمکین میخورند +

علی آغا - اہل کشمیر قیامت مے کنند - چائے قیماقی را
 ہم نمکین میخورند +

(تفہم) واللہ؟ شما خوردید؟

آغا-ٹے ہندی - بندہ خوردم و بارہا خوردم - جیت
است بریں کہ نے تو انم شما را بخور انم +

صاحب خانہ - چہ طور - چہ طور؟

آغا-ٹے ہندی - جناب آغا - حضرات کشامہ چائے
قیماقی کہ نمکین درست مے کنند لذتے دارد - کیفیت
دارد - نفعا دارد +

آغا خسرو - سبحان اللہ - حضرات کشمیر - آخر چہ طور
نفعا دارد (تفہم) خندہ نکنید - ہر سخن را
باید شنید +

آغا-ٹے ہندی - اول در قوت قائم مقام کلاہ پاچہ
بدانید - دوم فکر فرمائیہ قیماقی و چائے ہر گاہ یکجا
شود لذت اول و عطریت دوم آخر کیفیت بدے
پیدا نخواہد کرد - سوم خشکی را برطون مے کند - سینہ
را نرم مے کند - سریع الہضم است - تقوی است -
رافع قبض است - دیگر چہ عرض کنم خدمت شما -
مگر حق این است کہ پختنش ہم کاریست مشکل -
غیر از حضرات کشمیر ممکن نیست - در جوش تقریر
اگر نفعایش را بیان کنم بگویند صفہ از قرا بادین

تلاوت مے کند +

علی آغا - چائے خنک مے شود - نوش جان فرمائید -
قافل کنید کہ شیرینی در تہ نشہ بہ قاشق شور

دہید +

آغا مے ہندی - غرض ہر چہ باشد لطف چائے و حظ

برون از آن ختم است بر اہل ایران +

صاحب خانہ - حسن ظن بزرگان است - عنایات

خودتان است +

آغا مے ہندی - خیر آغا - بندہ خود بہ مراتب تجربہ کرد و

دید - در چائے ہر چہ کہ ہست ہماں عطریت است -

اہل کشمیر آبجوش چائے میخورند - عطرش مے سوزد -

اہل فرنگ فقط آب گرم میخورند - اہل ہند بیج

پروائے ندارند - مگر اہل ایران بہ بہ - چہ عرض کنم -

صفائے آبش - اندازہ حرارتش - مقدار دم کشیدنش

ہر نکتہ را طورے نگہ میدارند کہ عطریت و لطافت

از دست مے رود +

آغا خسرو - اے آغا شما چائے مارا کئے خوردید -

چائے ہا بودند کہ توئے خانہ دم مے کشیدند - و

شمیش نوئے کوچہ مے رسید +

آغاے ہندی - ترکیب و سلیقہ ہم دخلے عظیم دارد برائے
خوبے شے +

جناب آغا ایں جاہ کہ شما او را ہزارے فرمائید
خیلے خوشم آمد +

صاحب خانہ - تمام سامان را توئے شکمے گیرد و
بحفاظت نگہداری - قوری - فنجان - نلبکی - قاشق ہا -
قندوان - قندگبر - قندشکن - تنگ آب - یک سماوار
مع ہزار پیشہ بہند برید کہ تحفہ ایران است +
آغاے ہندی - انشاء اللہ تعلقے +

چرگی و خرگی خاتون یعنی بد مزاجی
بر آغاے خانہ

آغا جعفر خاں بیات - صاحب خانہ +

آغا مرزا خلیل - مہمان +

صفر و شعبان - ملازم +

خانم - عم عزی (عمو قزی) صاحب خانہ تازہ عروسے

کردہ و عروس دختر عمویش بودہ او را عم عزی

مے گوید +

باو صبا و چمن آرا - کینزک نا +

مہمان - سلامت ملیکم +

صاحب خانہ - علیکم السلام و رحمتہ اللہ و برکاتہ -

خوش آمدید - مشرف ساختید +

مہمان - مرحمت شما زیاد +

صاحب خانہ - کجا بودید تازہ خبر دارید +

مہمان - بندہ منزل بودم - خبر سے آرام - قابل عرض شما -

جز سلامتی شما خبر تازہ نیست +

صاحب خانہ - بفرمائید - قدر سے خوش بگذرانیم +

ایضا - - بچہ ما - صفر! شعبان!

غلامان - بے - بے - بے قربان - بے قربان +

صاحب خانہ - قلبان بیارید - ساوار آتش کنید +

صفر - چشم +

صاحب خانہ - روز نامہ این ہفتہ را شما دیدید ؟

مہمان - دیدم - دیدم - ہیچ ندارد - مینویسد چراند و پراند -

حرفا مینویسد کہ عقل ہیچ عاقل و نا عاقل با در

نہ کند - نوشتہ :-

رو با ہے گر گئے را عقب کردہ بود - آمدند توئے دیہ

مردم دیہ کوچک و بزرگ زن و مرد ہمہ بہ تماشائے

روباہ و گرگ بیروں آمدند۔۔۔ یہیں حال بودند تاکہ
 بیرون دیہہ آمدند و بصرہ رسیدند۔۔۔ چوں آبادی
 از مردم خالی شد سقف و دیوار دیہہ ہجر بنزدین
 خرابید۔۔۔ این است مضمون اخبار نامہ ہائے ما و شما۔
 صفر۔ شعبان ! ساوار آتش کن +

شعبان۔۔۔ مے کم۔۔۔ تو برو دم اندروں قند و چائے
 مگر بیار +

صفر (دم دروازہ مے ایتد و مے گوید) تنق۔۔۔ تنق
 (در مے زند) +

خانم۔ کیست۔۔۔ باوصبا ببین کیست۔۔۔ چہ میخواستہ ؟
 باوصبا۔۔۔ مے میگونی صفر شائید مے میگوشید ؟
 صفر۔ آغا مہمان دارد۔۔۔ ساوار آتش کردیم۔۔۔ قند و
 چائے میخواستیم +

باوصبا۔۔۔ خانم (خانم) چیزے آمدہ۔۔۔ میخند (مے خواہد)
 آگائے مہمانے داری۔۔۔ کند و چائے میکانی +
 خانم۔۔۔ گور پدر آغا۔۔۔ کہ ہر روز مہمان مے آرد۔۔۔ تو
 چرا اوقات مارا تلخ کردہ کہ ہر دم مے آئی۔
 چائے بدہید۔۔۔ ایں بیار۔۔۔ آن بیار +

صفر۔ خاموش بر مے گردد۔۔۔ و پہلوئے شعبان مے نشیند۔

و مے گوید +

آغا - بچہ ما - چائے چہ طور شد ؟

شعبان - (آہستہ بہ صفر) رفتی قند و چائے نیاوردی ؟
صفر - رفتم - خانم آغا و مہمان ما و شما ہمہ را بخش گفت

(ہمیں مے گوید و قلیان مے برو توے اطاق) +

آغا (آہستہ) چائے بیار +

شعبان - صفر! برو قند و چائے بیار +

صفر - من نے روم - تو برو +

شعبان - تو برو - من نے روم - خیر - تو برو +

صفر - من نے روم - تو برو - ہر چہ یافتم و نیافتم تو بگیہ +

شعبان (آہستہ) تق تق - تق تق +

خانم - کیست - چہ میخوای ؟

شعبان - منم شعبان - آغا مہمان دارد - قند و چائے

مے خواہد +

خانم - پدر سوختہ ما قرار نمیدہند - از بس اوقاتم

تلخ میکند - اے گلچمرہ قدرے قند و چائے بروے

سیاہش بزن +

گلچمرہ - چائے تنہا مے دہ - غلام بچہ را از اندرون

مے فرستد - ببین چند کس نشسته - غلام بچہ مے آید -

مے شمارو - مے رود مے گوید - ہم نفر +
 صاحب خانہ - بچہ ہا - چائے چہ شد ؟
 صفر - بے - بے - حاضر است - حاضر است +
 صاحب خانہ - پدر سوختہ ہا ! حاضر است حاضر است - لے
 تنبل ہا زود بیارید - چرا ایں قدر طول میدہید ؟
 سفر رفت - قالیچہ انداخت - سوزنی ترمہ رویش کشید
 سینی نقرہ بزرگ گذاشت - سماوار نقرہ نیچلے بڑ
 گذاشت توئے سینی - اسباب سماوار از تنگ
 بقاشق ہمہ نقرہ گذاشت - خود پائے سماوار نشست +
 آغا - چائے بریز +
 صفر چائے مے ریزو توئے فہمان - رنگ
 بر میگردد اند توئے غوری باز مے کشد باز مے گرد
 آغا - (اصرار مے کند - فحش مے گوید) خانہ خراب ؛
 بدہ - چرا فس فس مے کنی - صفر ناچار مے
 کہ چائے ریزو و ہرچہ بہت حاضر کند +
 صفر - شعبان ! (آہستہ) برو قند بیار +
 شعبان مے رود - در مے زند +
 خانم - کیست ؟
 شعبان - منم شعبان - قند میخوام +

خاتم۔ بچہ با قند بدہید۔ برید۔ ۴ کس حاضر۔ یکے
آقا ایں پنج نفر۔ ہر فغان سہ چند قند۔ تو پانزدہ
حب قند بدہ +

گلچہ ۱۵ حب قند را مے ریزد توئے قند دان
خیلے بزرگ ماں نقرہ و مے دہ۔ قند گیر ہم میدہ
آں ہم ماں نقرہ +

آغا۔ بر فحش وہی اصرار کہ چرا چائے نے دہید +
شعبان۔ چشم چشم الآن حاضر مے کنم +
صفر مے رسد۔ قند را حاضر مے کند +

شعبان قند گیر را بدست مے گیرد و توئے قند دان
نگاہ مے کند۔ طوریکہ غواص توئے دریا میخوابد برود۔
قند بر مے آرد توئے فغان مے اندازد و چائے مے ریزد
پیش مے کند خدمت مہمان ہا +

مہمان ہا چائے میخورند۔ قلیانے مے کشد و بر مے
خیزند۔ صاحب خانہ اصرار مے کند کہ خدمت تماں باشم
امشب۔ یک امشب ہمیں جا باشید۔ شام میل بفرماید۔
باز بروید +

مہمان ہا میگویند۔ خیر۔ امشب با رضا قلی خاں وعدہ
ایم۔ باید شام انجام برویم +

صاحب خانہ - خیر حالا کہ مے روید - بامان خدا - رحمت
 کشیدید - مرحمت فرمودید +
 مہمان - لطف شما کم نشود - التفات شما زیاد +

صحبت سفر

بخیر - بخیر - بکجا مے روید ؟ کجے مے روید - بنائے
 کجا دارید - انشاء اللہ مشہد مقدس - کجے ؟ فردا - چہ طور ؟
 پاکی کردہ ام - راستی ؟ بلے - پیش کرایہ ہم دادیم -
 اللہ معکم اتما کنتم - الاغ نگرقتید ؟ مصلحت نبود - براہ
 اصفہان ؟ خیر براہ یزد - خیلے مناسب کردید - راہ
 اصفہان خیلے سرد است - مزاج شما بر نمے تابد - بلے
 یزد - یزد خود ملک گرم سیر است - باز از یزد تا
 مشہد وہ منزل نخلتان است و گرم - پیچ شش
 منزل سرد است - خدا آسان مے کند - انشاء اللہ کجے
 سوار مے شوید ؟ سہ ساعت روز باقی - قاطرچی ! نگاہ
 کن بابا - ایں مرد بزرگ است - و از بزرگان اہل ہند -
 عالم است و صاحب فضل و کمال - برائے زیارت
 مے رود - ایں را خدمت کنی و معزز و محترم داری -
 خیر آغا - جناب شیخ خود مے بند - از برائے شما رضا نامہ

بختِ ایثاں مے آرم۔ دیگر گفتن حاجت ندارد۔ کارواں
 کے مے رود؟ تو کے بار مے کنی؟ وقتیکہ قافلہ اصنان
 مے رسد برادر مے آید۔ اورا خانہ مے گذارم من میروم۔
 پس بہتر است ما تدبیر دیگر بکنیم۔ ما بقافلہ یزد برویم
 کہ راہ گرم است۔ سہ قران بہن بہید۔ پاکلی برائے
 شام بگیرم۔ مے آیم۔ شام کارواں مے بر آید۔ شام
 بکارواں سرائے مشیر بیاید۔ یا من خود مے آیم۔
 زہر پالی چہ قدر باشد؟ از شش من زیاد نیست۔
 اسباب شام چنہاں زیاد نیست۔ بدوش مے اندازم۔
 مے روم۔ بسم اللہ آغا برخیزید۔ اسباب کجاست۔
 بردارم۔ ساعت نہ یکے از قاطرچیاں سراز بالیں
 بر میدارد۔ راس و چپ مے بیند۔ و بر مے خیزد۔
 مے رود زہراب مے ریزد۔ بند تنبان در دست مے آید۔
 دیگرے را صدا مے زند۔ قرو! قرو! بار مے کنی؟
 او مے گوید ہنوز زود است۔ خیر۔ زود کجاست برخیز۔
 او ہم بر مے خیزد۔ او سوئی را صدا مے زند۔ مے رود۔
 قاطر۔ را مے آرد۔ جفتہ مائے بار مرتب مے باشند۔
 یکے بلر را از یک طرف بر میدارد و مے گوید۔ یا علی۔
 پیچنے تو ہم یا علی گوئے و بردار۔ ہر دو بر مے دارند۔

و بر پہلوے قاطر مے گذارند۔ یکے سر بزیر بار مے بند۔
 یکے مے گوید ہاں بگیر۔ او نے گوید گرفتہ۔ تمام بگیر۔
 ایں مے گوید دلش کن۔ دوئی یا سوئی تنگ دیگر را
 برداشته بر پہلوے دیگر مے آرد۔ بردار۔ تو بردار۔
 یا علی؟ بیٹے یا علی بگویم و بردارم۔ او مے گوید باش
 کہ هنوز دستم نہ رسیده۔ باش کہ دستم بگیر نہ شدہ ہاں یا
 علی۔ شد۔ شد۔ بن۔ بن۔ محکم؟ بے شکم۔ دلش کن۔
 کف (تنگ) بن بدہ۔ کہ من چست کنم؟
 ہیں کہ از بار بار فارغ شدند و گر کارواں جنبید و
 جنبید۔ خوب ماہ است۔ سہے برو۔ سہے برو۔ سہے برو۔
 چارہ دارا کار مے کنند۔ ہر کس ۵۔ ۵۔ تقاطر و یا برو
 زیر دست دارد۔ تمام راہ نظر مروت کہا بر مال خود دوختہ
 است۔ در عین رفتن ہم بندہائے بار را اگر سے بیند
 سست شدہ فوراً چست مے کنند۔ کمال شاں بر کتل
 و کوہ معلوم مے شود۔ صدا ہا مے زنند۔ و بہ اشارات
 از راہے براہے بر مے گردانند و مے برند۔ مال براہ
 مے رود و اینہا سنگ سنگ پریدہ مے روند۔ گاہے
 پیش ہستند و گاہے پس؟
 بعد از یک پاس بجائے رسیدند کہ کارواں باشی

توقف کرد۔ قاطر چیاں و چاروا داراں بہ مالہائے خو
 (قاطر و یاہو وغیرہ) صدائے زوند۔ ہم استادند اُنہا
 بہ سرگین و شاسہ مصروف شدند۔ ازینہا یکے قلیان چاق
 مے کند۔ یکے آب مے خورد۔ باز قافلہ حرکت کرد۔ از
 شدت سرما نہ پرسید۔ العظمتی لشد۔ غلبہ خواب۔ ایں
 بلائے دیگر۔ تاکہ تیغ آفتاب برآمد۔ آفتاب تیغ
 کشید۔ کارواں ہاشی بہ میدانے استاد۔ عمان را نگہداشت۔
 چاروا داراں مال خود را مے آرند۔ و بار مے اندازند۔
 و مے اندازند۔ ہر مسافر خورجین خود را فرو مے آرد۔
 بستر مے کند مے نشیند۔ یکے میگردد ہیزم مے چیند۔
 یکے زہراب مے ریزد۔ یکے کلکے در دست مے رود
 آب مے آرد۔ یکے آتش روشن مے کند۔ در وہاں سہراہ
 یک دو روز پیش خیر مے رسد۔ شیرا را بکہ میدانند۔
 ماستہا مایہ مے کنند۔ مسکہا مے کشند۔ مرغ۔ تخم مرغ۔
 خرما۔ اقسام میوہ انگور انار ہر چہ دارند زنہا مے آرند۔
 مردا مے آرند۔ مے فروشند۔ ہاں باجی ایں کاسہ
 ماست بہ چند۔ روغن بہ چہ حساب۔ حقیقتہ کہ
 لطفے دارو بہ

امروز بیروں رنہ بودم حظے بردم کہ ذوقش

تا حال باقی است۔ خدا ہمیں ساعت عیال مارا روزی
 کند۔ زناں را دیدم قطار قطار بر کنارِ راہ نشسته اند۔
 ہر کہ از بیروں مے آید او را بنظر حسرت مے بیند
 و نفساے سر د میکشد۔ و دلہا بخداست۔ معلوم شد کہ
 امروز کاروانِ مشہد مے آید۔ ہر کہ از خویشانش کسے
 بزیارت رفتہ از غایت شوق از خانہ برآمدہ۔ الہی
 ہر مسافر را بر خانہ اش کامیاب باز آری +

چہ قدر از شب مے رود؟ چار و نیم از شب
 گذشتہ۔ سہ ساعت و دہ دقیقہ۔ از روز چہ بہ غروب
 داریم؟ ۴ ساعت۔ چند ساعت از روز گذشتہ؟ سہ
 ساعت۔ یا چہار ساعت و ربع۔ ساعت چند است؟
 دوازدہ مے زنند۔ چہ از دست رفتہ؟ پنج۔ از ظہر
 چہ گذشتہ؟ یک ساعت و نیم۔ ساعتِ تاں را کوک
 کردید؟ کردیم۔ ساعت شما خیلے تند شدہ؟ البتہ۔
 نگاہ کنید عقبہ اش کجا است؟ ساعت را اضیاط کنید
 مدبرش لق شدہ۔ نشود کہ بیفتد۔ ایں زنجیر طلا است؟
 خیر۔ اللہ اللہ۔ ایران۔ حالا نیم روز و چار و یک شب
 بکلی از یاد ما رفت۔ زمان برگشت۔ زبان برگشت۔
 یا حضرت تہذیب! خوش آمدید۔ خوش آمدید؟ صفا آوردید

الحمد للہ حالاً کم کم برادران ازیں امور واقف شدہ اند +
 بحساب شمسی امروز چندم ماہ است - ۲ جنوری است
 ۱۸۷۶ء - فرق روز و شب بچہ مقدار باشد ؟ امروز ۱۰
 ساعت روز بود ۱۰ دقیقه کم - و شب ۱۴ ساعت ۵۰ دقیقه
 بالا - مقیاس الحرارة را مے بینید ؟ بلے دیدم و
 ہر روزہ مے بینم - امروز ہا یر سیزدہم بود - پس در
 طهران باید این را انتہائے کئی روز و حدّ خشکی
 زمستان تصور کنیم - اللہ - از امروز روز رو بہ ترقی
 خواہ نہاد +

صحبت در سیر باغ

امروز چہ روز است ؟ پنجشنبہ - شب جمعہ - بیائید
 برویم برائے فاتحہ خواجہ حافظ ؟ بیائید برویم حافظیہ -
 چہ قدر دور باشد ازیں جا ؟ بیرون دروازہ اصفہانی -
 یک میدان راہست - خیر زیاد نیست - بسم اللہ بفرمائید -
 تا برویم - بندہ کار دارم - شما بروید ؟ بندہ بلد نیستم -
 عیبے ندارد - پرسید - از ہر کس کہ مے پرسید نشان
 مے دہد شمارا - خیر آغا بے شما سیر اقام ہچو
 مقامات لطیفے ندارد ۵

بہارِ عمر ملاقاتِ دوستداران است
 چہ حظ برد خضر از عمر جاوداں تنہا
 ایں درست است۔ مگر مطلع ایں را بخوانید۔
 اگرچہ خوش نبود سیر بوستان تنہا
 گرفته ایم اجازت ز باغباں تنہا
 ایں بحق ماؤ شما نیست۔ برائے حریفانِ اغیار
 است۔ خیلے خوب مے رویم۔ بایں راہ بروید کہ
 فضائے خوبے دارو۔ کاش ہمہ ایں راہ خیاباں کند۔
 ازیں دروازہ بیائید۔ کہ اول در حیاتِ مقبرہ فوام
 مے ریم۔ سبحان اللہ خوش جائیت۔ دلکشا مقامیت۔
 ازیں خیابان بگذرید۔ ساعتے بریں سکو آرام گیرید۔
 ہوائے خوبے دارو۔ استاد باغباں روشنائے خم بخم
 چمن لائے دلکش۔ گلدانائے موزوں۔ طرزہائے برجستہ
 بسند بہ بہ بہ چہ نقشہائے موزوں ریشختہ۔ سایہ ات از
 سیر باغ کم نشود۔ شما سیرابے زمین را نگاہ کنید۔ در
 ملک ہند ستاب ہا آب مے پاشند۔ اینجا ستاب قدرت
 آبپاشی مے کند۔ اللہ اللہ فیض ہوا ملاحظہ فرمائید۔
 گلہا۔ شاداب۔ رنگہائے بوتلموں۔ سبزہ خود رو۔
 گیاه تر۔ لالہ لائے رنگا رنگ۔ بر خیزید درآں بالاخانہ

بنشینیم - بچلے خوب - بچلے خوب - عجب لطف
 ہواست - نظر انداز خوبے دارد - درختان چنار خوب
 بالا رفته اند - فضا را رونقے داده - اگر شب این جا
 بسر بریم لطفے خواہد داد - شب ماہ - سبحان اللہ -
 شبائے بہار دریں ملک طراوت خوبے دارد - درخت
 بید را بہ بینید - چہ زیبا چترے زدہ - سروہا را بینید -
 چہ طور سر بہوا کشیدہ اند - این فاختہ باشد کہ بر شاخ
 آشیان بستہ - این نہال سرو از ہمہ زیبا تر - اللہ اللہ
 چمن جعفری قیامت برپا کردہ - زعفران زار است - شما
 ایں را جعفری مے گوئید ؟ در ہند صد برگ مے گویند -
 ازیں روش بیائید - ایں راہ بگیرید - اے باغبان !
 روح پدرت شاد - درختاں را بہ تراش موزوں پیراستہ -
 ہمین است گل داؤدی - عجب است کہ ایں را در ہند
 ہم داؤدی مے گویند - خوب گل کردہ - گل سُرخ در
 موسم بہار گل مے کند - سبحان اللہ جوش گل است -
 گل سُرخ شگفتہ - آرے ایں گل کرد و بلبیل آمد - عاشق
 زارش ہمین است - نغمہ مے کند - در شب مہتاب زمزمہ
 مے کند زار مے نالد و مے نالد - دے نالد - منقار
 خود را بر روئے گل گذاشتہ نغمہ مے زند کہ گوئی

حالا سینہ اش مے شگافد - این گلہلے فرستی ! بہ بہ
 بہار خوبے پیدا کردہ - تخمش از کجا یافتند ؟ مال
 فرنگ است - اول از کشمیر خواستم - خاک اہور شما
 موافقت نہ کرد - ہمہ اش سوخت - من بعد از کپنی
 باغ نوچہ ! گرفتم - این سبز شد کہ مے بینید - آہ
 تینگے کہ دریں چمن است لطف خوبے پیدا کردہ -
 اب باریکے کہ در زیر این سبزہ است ہمیں بس است -
 بادہ اش را بند کنید - نہال ابنہ دست راست لنگر
 کردہ - باغبان را بگوئید چوبے بیارد در زیر شاخ
 ستون کند - دریں چمن باز تخمہائے کشمیر کاشتہ ام -
 نتیجہ بر آوردہ - خدا کند کہ سبز شود +

تمہید صیغہ متعہ

آغا احمد - نند کاشی - زیور خانم - چمن آرا
 (کنیز زیور خانم) ملا عبد الرحیم +
 آغا احمد - نند کاشی ! میتوانی برائے ما صیغہ ہائے
 پیدا کنی ؟
 نند کاشی - چہ عیب دارد - مے بینم اگر جا بہ جا گردم

بشما خبر میدہیم *

روز دیگر مے آید بخاند اش - میگوید *

زند کاشی - آغا احمد ہست ؟

مادر آغا احمد - بے ہست *

زند کاشی - بگوش بیا دم در *

مادر آغا احمد - خیلے خوب - (آغا احمد مے آید) *

زند کاشی - آغا صیفہ برایت پیدا کردہ ام خیلے خوب *

آغا احمد - خیلے خوب - کدام محلہ ؟

زند کاشی - سنگ نج - بیائید - بن بیائید *

آغا احمد - خیلے خوب - خوب حالا بگو - برا زندہ ہست ؟

توئے این گل و شل تا آنجا مے رویم ؟

زند کاشی - بے - خیلے خوب - خوش گل - مثل قرص

آفتاب - نجیب شریف پدر دارو دت دراز است

کہ میدانم این را - خوش مزاج است - خندہ جبین

است - با این ہمہ نیک طینت - نیک طبع -

ہنرمند - پنج انگشت - سر درست - پنج چراغ است -

شمع روشن دارد *

آغا احمد - خیلے خوب بردیم رفتند بر خانہ ضیفہ -

در مے زندہ *

زریور خانم - چمن آرا! بیس کیست کہ در مے زند؟
چمن آرا - کیست (کہ است)؟

نند کاشی - در را وا کن میگویی کہ است؟
چمن آرا مے آید - نند کاشی میگویی خانم ہست؟
چمن آرا مے رود بخانم مے گوید - خانم! نند کاشی
ہست و مردکہ دیگر ہمراہش ہست +

زریور خانم - خوب - خوب - آں اطاق را جاروب کن زود
زود - کرسی را آتش کن - ساوار ہم آتش کن -

آئینہ و شانہ را بن بدہ - آں شیشہ گلاب ہم
بدہ بن - بگو بیائید - تو بدو - بگو چار تا نارنج

ہم بیارند - نان خشک بگذار برابر من +
نند کاشی آمد و آقا احمد را آورد بہ اطاق دیگر
نشانہ کہ مرتب کردہ بودند - آقا زیر کرسی

نشستہ +

آقا احمد - چمن آرا! بخانم بگو بیایند این جا - من کار
دارم میخواہم بروم جائے +

چمن آرا - خانم! بسم اللہ تشریف بیارند +

خانم - خوب - تو برو من مے آیم +

چمن آرا - خانم مردکہ تاکید دارد بر خیزیہ - میخواہد برو +

زیور خانم - خوب - آں چادر نماز زرئی من بیار +
چمن آرا - خیلے خوب - (مے آرد مے دہ) +

زیور خانم - سلام علیکم +

آغا احمد - علیکم السلام +

زیور خانم - خوش آمدید - مشرف ساختید +

آغا احمد - سلامت باشید - الحمد للہ کہ خوش یافتم +

زیور خانم - چمن آرا! یک پیالہ چائے بریز +

آغا احمد - من چائے نمیخورم - نمیخورم +

زیور خانم - با نارنج بخورید +

آغا احمد - خیلے خوب - مقصود من بہ چائے و نارنج

نیست - من مطلب دیگر دارم +

زیور خانم - خوب - بفرمائید - بفرمائید +

نند کاشی - خانم! آغا مرد خوبیت - نماز گزار پرہیزگار -

عرق نے خورد - قمار نے بازو - صاحب کسب و کار

است - توئے نیمچہ حاجب الدولہ خرازی فروش

است +

زیور خانم - خیلے خوب - مقصود چیست ؟

نند کاشی - خیال دارد کہ صیغہ کند یک ماہہ +

زیور خانم - خیلے مبارک بچپند +

آغا احمد۔ اختیار بہ نندکاشی است +
 ریور حاتم۔ خیلے خوب۔ نندکاشی چہ مے فرماید؟
 نندکاشی۔ جز شش تومان بدہید +
 آغا احمد۔ شش تومان زیاد است +
 نندکاشی۔ پس چند میخواستید بدہید شما +
 آغا احمد۔ من میخواستم چار تومان بدہم +
 نندکاشی۔ چار تومان خیلے کم است۔ بخت ایں کہ
 چهل و یک روز باید عدت نگہ دارد +
 آغا احمد۔ خیلے خوب۔ من ۵ تومان میدہم۔ دیگر تلافی
 ہم میکنم۔ اگر مزاج ہمدگر موافق شد من خود و نہ
 ساز صیغہ میکنم +
 نندکاشی۔ خیلے خوب +
 آغا احمد۔ چمن آرا برو۔ مدرسہ مرحوم سپہ سالار۔
 ملا عبد الرحیم را بگو تشریف آرند۔ کار واجبہ
 دارم بشما۔ باش۔ باش۔ بیا ایں دو ہزار بگیر
 برو در دکان قناد۔ یک دورٹی پشتک و یک
 دورٹی مسقطی بگیر و بیار۔ چمن آرا مے رود۔
 آخوند سلام علیکم۔ آخوند میگوید +
 آخوند۔ علیک، السلام +

چمن آرا۔ آخوند شما تشریف آرید۔ تا خانہ زیور خانم۔
کار واجبہ است بشما +

آخوند۔ غوب۔ چیلے خوب۔ اللہم ارزقنا۔ عبا مے پوشد
پا مے شود و مے آید بیک دست سبھ مبارک
بدست دیگر عصا۔ سلام علیکم آغا +
آغا احمد۔ علیکم السلام۔ جناب بسم اللہ۔ بفرائید۔
زیر کرسی۔ چمن آرا ایں مُتکا را بگذار پشت
جناب آغا +

آغا احمد۔ آغا مقصود از رحمت شما این است کہ خانم
را برائے من متعہ یک ماہہ صیفہ جاری فرمائید +
آخوند۔ خوب۔ بچند ؟

آغا احمد۔ بہ پنج تومان +

آخوند۔ خانم درست است ؟

زیور خانم۔ بلے درست است ؟

آخوند۔ من وکیلیم۔ صیفہ بخوانم ؟

زیور خانم۔ بلے بخوانید +

آخوند۔ از جانب شما ہمچنین ؟

آغا احمد۔ بلے (آخوند صیفہ متعہ خواند) +

ہزار دینار باخوند دادند و گفتند قدرے ازین شیرینی

میل ہفرماید۔ گفت مبارک است انشاء اللہ مبارک
است۔ و قدرے شیرینی توئے دست مالش بستند۔
آخوند رخصت شد *

زن و شوہر

آغا احمد۔ لیلے زنش۔ فیروزہ خواہر آغا۔ محمود
پسر آغا۔ فرزانه دختر آغا *
شوہر مے رود بدگانش۔ زن مے پرسد کجا
مے روی۔ مے گوید دُکان۔ چہ درست کنم برائے
شب۔ مے گوید گوشت بگیر۔ گوشت برہ۔ من عصر
مے کیئم۔ مے رود بہ دُکان۔ مصروف کار مے باشد۔
زن گوشت از بازار مے آرد۔ مے پزد۔ شوہر بعد
ظہر بر مے خیزد۔ دُکان را نقل مے کند۔ نان از
بازار مے گیرد۔ قدرے پنیر۔ قدرے ماست۔ لولہ
کباب۔ (مال نثار است)۔ مے گیرد مے آید خانہ۔
زنش پیش مے آید۔ عبا و عمامہ را مے گیرد جہا
بر جا مے گزارد۔ قلیان درست کردہ است مے پرسد۔
شام حاضر است کہ مے خورد؟ شوہر میگوید اول
تعمیانی کیشم از بیگویم۔ شام و شہال۔ پیشہ زن

مے پرسد چہ آوردید از بازار ؟ و مے بیند و شمال را ؟
 شوهر - بیامید - شام بیارید - شام بخوریم ؟
 زن - بزن است - سفره انداخت - شام مے آرد و
 مے پیمد ؟

شوهر - فرزانه کجاست لیلے ؟ کجاست - بیامید بچہ ما -
 بچہ ما را کو بیامید شام بخورند ؟
 ہمہ آمد و در سفره نشستند ؟

شوهر - خوب کردید کہ پلاؤ ہم پختید - دلم ہمیں
 میخواست - قدرے ترشی ہم بیارید ؟
 زن - خیلے خوب ؟

شوهر - شما چرا مے خورید ؟
 زن - من نان و آبگوشت میخورم - شما بخورید ؟
 شوهر - چرا بخورید ؟

زن - شما نوش جان کنید - دلم نمیخواہد - بیل تمام ؟
 شوهر - بسم قسم بخورید - اگر شما مے نوبید وگر من ہم
 مے نخورم - جان من بیا - بخور ؟ فرزانه ! تو ہم
 بخور بچہ ام - من نان منیر میخورم ؟

شوهر لقمہ مے گیرد میخواہد بگزارد توئے دہن
 زن - من تبستم مے کند و مے گمید شما بخورید

او میگوید شما بخورید - آخر مے گوید نکبید - لقمہ
 بدست خود میگیرد و مے گوید مرحمت شما زیاد -
 میگذارد توئے دهن +
 زن - اگر میل دارید دو تانیم رو برائے شما درست کنم -
 بیارم +

شوهر - چرا زحمت مے کشید - من حالا سیر شدم +
 زن - بیچ زحمت نیست - مے آرم - حالا مے آرم +
 زن - محمود ! بخور بچہ ام - کباب بگیر - ترشی را خیلے
 دوست داری چرانے گیری امروز ؟
 محمود - نہ جان ! خوردم - من خود مے گیرم +
 شوهر - آب خوردن ! گوہر تو بگیر بچہ ام - بیخ
 بینداز تویش +

زن - بیخ نیست +
 محمود - باشد - باشد - من از دم چاہ مے آرم (آورد) +
 شوهر سیر شد برخاست میگوید یک لقمہ ازین
 بگذارید کہ صبح شمار قلبیان مے کنم (این قول اہل
 دیہات است) +

شوهر - آجیل ماجیل چیزے حاضر است بیارید - زن
 مے آرد پیش روئے شوہر بر میگذارد +

شوہر - بنشینید - شاہم بخورید - فرزاد تو ہم بیا

بنشیں - فیروزہ بیا +

فیروزہ - ہا ہا ! تلیان مے کشید ؟ اے زندہ باشی -

بیار - دستت درد نکند +

شوہر - رخت خواب بیندازید - ہم رختہائے خواب

مے اندازند جا بجائے خود مے روند و مے خوابند +

قہوہ خانہ

حاجی محمد - قہوچی +

مشہدی حسن - شاگرد +

صفر - پیش خدمت +

علی آقا -

آغا ابراہیم اصفہانی { خریداران

علی آقا - سلام علیکم +

قہوچی - علیکم السلام آغا جان - مخلص شاہم +

علی آقا - حاجی بفرمائید - پیالہ چائے پر رنگ برائے

ما بیارند +

قہوچی - حسن ! یک پیالہ چائے پر رنگ برائے

سرکار آقا بیار +

علی آقا - چائے تلخ میدہی ؟
 شاگرد - قند در زیرش نشسته - بہ قاشق قاطی کنیہ ؟
 علی آقا - حاجی بفرما یک شاہی ہمزم تاق بیارند -
 سرد شدہ ام نیچے ؟
 قہوچی - پسر برو - یک شاہی ہمزم برائے آغا بیار
 (آوردند و آتش کردند)
 علی آقا - حاجی یک قلیان بے سوختہ ہم بیار ؟
 (آب آتش کردہ نیچہ اش تر کردہ شاگرد حاضر کرد)
 علی آقا - بچہ این قلیان کہ چیزے ندارد - گل دودش
 کہ پریدہ است ؟
 شاگرد - دودی کروم آغا ؟
 علی آغا - خیر - دیگر ؟
 شاگرد - دیگر حاضر است ؟
 حاجی - یک پیالہ چائے دیگر بیار برائے سرکار آغا -
 (آغا ابراہیم) قلیان ہم بیار ؟
 علی آقا - نارنج نداری حاجی ؟ خوب اگر نارنج نیست -
 یک پیالہ ترش بیار - یک شاہی بگیر - نان خشک
 برائے من بیار - با چائے بخورم ؟
 آتش سبکار بدہ بابام - سبکار انگلی (چرٹ)

داری ؟ بہ آغا اسمعیل بدہ *
 دم سیکار دارید ؟ میخواستید بگیرید - خبر ندارم *
 شاگرد - خیر آغا - مردم کہ این جا سے آیند کس
 نے خواہد *
 آغا اسمعیل - بندہ خودم دارم - اینک توئے جیب
 موجود است *

مکتب اطفال

(استاد) میرزا - ابو طالب - ابو القاسم - حاجی اسمعیل -
 پروینہ خاں - یکہ خاں - قلیچ خاں - خلیفہ - اطفال *
 ابو طالب - میرزا سلام علیکم *
 میرزا - علیک السلام - پسرہ جایش بدہ - ابو طالب !
 قلیچ خاں را درست جا بدہ - یکہ خاں چرا دیر
 آمدی - کہا بودی تا حالا کہ دیر آمدی ؟
 ابو طالب - احوالم خوش نبود - آغام گفت دوا
 بخور برو *

میرزا - درست بنشین - درست - دانستی ؟
 بچہ - بلے آغا دانستم *

میرزا - خلیفہ ! بیس درخش روانست ؟
 خلیفہ - بے میرزا روانست ؟
 میرزا - بیار درست دہم دیک ورق از کلیات سعدی
 درخش مے دہد ؟
 میرزا - مشقت را دیروز نوشتی ؟ سیاہ کردی یا نہ ؟
 بچہ - بے میرزا سیاہ کردم ؟
 میرزا - بیار بنیم ؟
 بچہ - میرزا بیس ؟
 میرزا - کرۂ خمر چرا این را سیاہ نہ کردی ؟
 بچہ - میرزا امروز سیاہ مے کنم ؟
 میرزا - بردار برو - مشقت را سیاہ کن تا این جا
 بنویس - درست سیاہش کن تا سر مشقت بنویسم ؟
 بچہ - بے چشم - بے چشم ؟
 میرزا - اے بچہ ! ! چرا داؤ مے زنید - آرام بنشینید -
 قلیچ خاں آرام بنشین - کشیدۂ مے زخم - خلیفہ
 بزن قفائے برگردنش - بزن پشت گردنے ؟
 ابوالقاسم مے آید - ہر دو دست بر سینہ میگذارد
 میلوید) میرزا ادرار بروم ؟ زہراب بریزم ؟
 پیشاب - بکنم ؟

یکہ خاں - کنار آب - مے روم ؟
 میرزا - بار بار ؟ ہر ساعت ؟ ہر لمحہ ؟ سنگ بچہ
 چہ قدر بیروں مے روی ؟ برو زود - برگرد -
 (مے رود - بر مے گردو - باز مے آید - مے گوید)

سلام علیکم میرزا !

ابو طالب - یکہ خاں - ہر گز دعوے کردند ؟
 میرزا - خلیفہ پسر ! آں ہر دو را بیار - بیہم چہ جور
 دعوے کردند (مے آرد) ؟

ابو طالب - میرزا من تقصیر ندارم - او بن فحش گفت ؟
 میرزا - پسر چہا باد فحش گفتی ؟

یکہ خاں - میرزا - کلم مرا وزویدہ است ؟
 میرزا - پسر چہا کلم او را وزویدہ ؟

ابو طالب - میرزا - من نہ وزویدہ ام - کلم مال خودم بود -
 دیروز پول دادم خریدم ؟

میرزا - بروید - بروید - اگر دعوے کردید ناخن ہاں میگیرم -
 زیر چوبت میکشم - خلیفہ - نگذار اینہا را پہلوے ہم
 بنشیند - تو ایں طرف بنشین - ایں آں طرف بنشیند -
 است کرتہ خر ؟

خلیفہ - میرزا خبر شدہ - مرقص کنید - نماز بخوانیم ؟

میرزا - آہ - بیچ ماندہ بغروب - من امروز خورش ندارم -
 نان برائے خانہ نگر فتم - پول ہم نداریم - بیس بچہ ہا -
 بہ پسر حاجی آغا علی بگو فردا بیاید - ماہونہ اش بیارد
 کہ برائے خرچ خانہ معطل ہستم - نماز بخوانید تا من
 برگردم +

میرزا رفت بیرون - عصر می آید - بچہ ہا ہمہ استادند +
 میرزا سلام - مہرزا سلام - میرزا سلام - سلام - سلام -
 میرزا آمد نشست +

میرزا - بچہ ہا درس تاں روانستید ؟ بلے روانستیم - ابوالقاسم
 مشقت را بیار - بنیم چہ طور نوشتہ +

ابوالقاسم - بیس میرزا +
 میرزا - اینہا چیز است نوشتہ نہ ؟ بیس گڑہ خر - ایں
 چراست ؟

قلم را میگزارد توئے انگشت و فشار میدہ +
 بچہ - آئے میرزا - آئے میرزا - غلط کردم - بخشیدہ +
 میرزا - بردار - برو - دست نگہدار - درست بنویس -
 سر مشق را زیر نظر دار +

میرزا - پرویز خاں ! عمہ جزت را بیار بنیم روانستی یا نہ +
 پرویز خاں - عمہ حز می آرد میگوید الف ب ز بر آب -

ج د ز بر جَد *

میرزا - ہجی کن - بہ چسپاں - تو کہ رواں نیستی *
 میرزا - پسر خلیفہ ! منکہ خورش ندارم - خرچ خانہ ہم
 ندارم - من مے روم - پول مولے قرض کم برائے
 شب - تو آنجا برو - بہ بچہ ما بگو - پول بیارند فردا -
 من مے روم قہوہ خانہ حاجی محمد دو پیالہ چائے
 بخورم - اگر کسے آید دعا خواست یا کارے بمن
 دارد من آنجا ہستم *

خلیفہ - خیلے خوب *

میرزا - بچہ ما را زود مخص نکن *

خلیفہ - خیلے خوب (مرزا رفت و قتیکہ باز آمد) *

ابو طالب - آقا میرزا ! من رفتم بقضائے حاجت -
 یکہ خاں دست بگردنم انداخت و دہن مرا مانچ کرد *
 میرزا - اے لعنت بکار شیطان - یکہ خاں کجائی - پیش
 بیا - ابو طالب چہ میگوید ؟

یکہ خاں - آغا میرزا ! واللہ کہ دروغ میگوید - بندہ
 ہچو کارے ہرگز نہ کرد *

ابو طالب - آغا میرزا ! ہادی بیگ ہم آنجا بود - او
 دید است بہرید ازو *

آغا میرزا - اسمعیل راست بگو - چہ واقع شد - چہ گذشت +
اسمعیل - بندہ نہ دیدم +

میرزا - بچہ ہا فلک بیارید (بچہ ہا فلک و ترکہ مے آرند) +
پائے ایں ہر دو را بہ بندید - پدر سوختہ ہا چہ قدر
ہرزہ ہستید (بچہ ہا پائے ہر دو را مے بندند -
ابو طالب فریاد مے کند) +

یکہ خاں - آقا میرزا غلط کردیم - آقا میرزا گہ خوردیم -
توبہ کردیم - دگر دروغ نے گوئیم - دگر ہرزی نے کنیم -
بنشید +

گفتگو سر سفرہ

علی آغا - صاحب خانہ - آغا ابراہیم - آغا اسمعیل -
آغا حسین - مہمان ہا - سفر پیش خدمت +
علی آقا - بچہ سفرہ بیار - لقمہ نانے بخوریم - بینید
تا حال نہار نخوردیم +

آغا ابراہیم - شما حالا نہار میخورید ؟
علی آقا - چہ کنم - نہار تا بہیں وقت افتاد - سفر !
سفرہ رایت لا کن +

سفر - خیلے خوب +

علی آقا - بسم اللہ آغا بفرائید - بیائید - بیائید +

آغا ابراہیم - بندہ نہار خوردہ ام +

علی آقا - خیر نے شود +

آغا ابراہیم - سرتاں - میل ندارم - خوردہ ام +

علی آقا - یک لقمہ نان خالیست - مرغ و مسمائی نیست - میل

بفرائید - بیائید آغا شام بفرائید - آغا حسین شام بیائید +

آغا اسمعیل - بندہ صبح غذا زیادہ خوردم - میلے ندارم +

علی آقا - آغا اسمعیل در مزاج شام تکلف زیاد است - مارا

کہ خوش آمد حالت آغا ابراہیم - گفتم برخاست - آمد نشست +

آغا ابراہیم - آقا! ما آدم بے تکلف ہستیم - اگر اشتہا داریم

ہر جا کہ باشد مے نشینیم مے خوریم +

علی آقا - خیر ازیں کلمہ جوش میل کنید - خوب کلمہ جوش است -

کشک مال قراغان است - سفر بگو خانہ یک بشقاب

نیمرو ہم بیارند - یک تگہ پنیر پرچک ہم بیار - آغا

ازیں پنیر میل کنید - خوب پنیر است +

آغا ابراہیم - بہ بہ ایں پنیر مال کجاست - سہ دانہ معرکہ کردہ است +

علی آقا - پنیر مال ہمدانست - رفیقے برائے ماسوغات فرستاد است +

آغا ابراہیم - عجب پنیر است - واقعاً کہ خوب پنیر است -

بندہ چند مرتبہ از بازار گرفتہ - بوٹے بدے اشت کہ

لے جس بکرے کو ذبح کر کے زمین میں دفن کر دیتے ہیں - اُس کے گوشت کو سٹائی کہتے ہیں +

دل از پنیر بیزار شد *

علی آقا - سفر نان گرم بیاز - سر آتش بگذار کہ گرم شود *
 آغا حسین - سبحان اللہ - نان گرم و آب خنک نعمت الہیست *
 علی آقا - سفر! پیس خانہ ترشے بادنجان ہست ؟ اگر
 ہست مگر بیار - ترشے خیار - ترشے پیاز - سیر -
 گردو - ہر چہ کہ باشد بیار *

آغاٹے ہندی - از گردو ہم در ملک شما ترشی درست میکنند ؟
 آغا اسمعیل - بلے وقتکہ بچہ ہست (کوچک است - جفا
 است) میجو شانند - آب تلخ مے کشند - میگیرند باز
 توٹے سرکہ مے ریزند - بعد از چند روز خوب
 مے شود *

علی آقا - آغاٹے ہندی ! پنیر چرا نمیخوید ؟
 آغاے ہندی - آقا اگر راست مے پرسید پنیر ہائے شما
 خوشم نیامد *
 علی آقا - چرا ؟

آغاے ہندی - بندہ نے تو انم بگویم *
 علی آقا - سفر! مر بے اقدرے باشد بیار کہ دہنے شیریں
 کنیم - مر بے کدو باشد - انگ باشد - ہر چہ باشد بیار -
 ان لله حلو و یحب الحلو *

آغا اسمعیل - آب خوردن (سفر آب خوردن حاضر کرد) +
 بہ بہ بہ عجب آبے است - حقیقت اینست کہ پروردگار
 بر اہل ایران نعمت خود را تمام کرد است - کاش
 ما قدرش بدانیم - یک کاسہ ازین آب در ہندوستان
 بہ صد روپیہ میسر نیست +

آغاے ہندی - خیر آغا فرمائید - روز ہائیکہ شما ہند را
 دیدید حالا آن ہند نیست - انگلیس ماشین و
 دستگاہے عجبے آورد است - تختہ ہائے بزرگ بزرگ
 بیخ درست مے کند میفروشد - از ایران اگر ارزاں
 نیست گراں ہم نیست +

آغا اسمعیل - در جا ہائیکہ دستگاہ بیخ نیست چہ میکنند ؟
 آغاے ہندی - آب از دم چاہ مے آرند - ہر چہ توئے
 خانہ دارند میخورند - تکلف کردند از دم چاہ آوردند +
 علی آقا - آب دوغ بخورید شربت لیمو است چرا نمیخورید ؟
 آغا اسمعیل - چائیدہ مے شوم +

علی آقا - بسم اللہ کنید - بخورید +
 آغا اسمعیل - خوب قاشق است از کجا گرفتید ؟
 علی آقا - از کاشان آورد +

آغا اسمعیل - نتاشی ختم است بر کاشان خصوصاً بر قاشق +

علی آقا - شما کہ چیزے میل نہ کر دید - نوش جان تاں -
 سفر! جمع کن - آفتابہ لگن بیار - پوست لیمو بیار -
 صابون بیار - ہولہ بدہ - آفتابہ لگن - سبر پیش
 جناب آقا ۛ

آغا اسمعیل - شما بفرمائید ۛ
 علی آقا - خیر - خیر - عرض کردم - شما بفرمائید ۛ
 آغاٹے ہندی - آقا سفر زحمت کشید - بخشید ۛ
 سفر - خیر راحت است - خدمتگار شما ہستم - نوکر شما
 ہستم - دعا گوٹے شما ہستم ۛ

آغاٹے ہندی - ایں صابون فرنگی است ؟
 علی آقا - نہ - خیر کاشانیست - مال قم است - ہمیں
 صابون سرشونی است ۛ

آغاٹے ہندی - ماشاء اللہ - اہل کاشان ہم کار خود را
 دور رسانیدند - خوب صاف کردند ۛ

علی آقا - قلیان کہو را چاق کن بیار ۛ
 آغا اسمعیل - خیلے خوب از قلیان کہو خوشم مے آید -
 ایں از قلیان ہائے دیگر بہتر مے آرد ۛ

علی آقا - دود نہ بدہد - فُت کن ہیام - بچہ چہ شدہ ترا امروز ؟
 آغا اسمعیل - مرحمت شما زیادہ ۛ

علی آقا - میخوابید تشریف برید ؟ مے نشستید صحبت

مے کردیم *

آغا اسمعیل - بے مرقص مے شوم - کار حطم *

علی آقا - خوش آمدید - خیلے زحمت کشیدید - اکہیں

کے مے بینم شما را ؟

آغا اسمعیل - انشاء اللہ اگر فرصت کردم فردا یا پس

فردا حاضر مے شوم *

علی آقا - بامان خدا - حوالہ صاحب الزمان *

آغا اسمعیل - زحمت دادم شما را - التفات شما زیاد *

نوٹ

ایں کتاب را تمام و کمال بنظر دقت ملاحظہ نمودم
بطریق محاورہ اہل ایران درست مے باشد و ہر جائے
آں کہ بمحاورہ درست نبود صحیح نمودم *

الحاج محمد جعفر شیرازی

المتخلص بہ غالب

آب حیات { تذکرہ شعراے اردو - پہلے آٹھ دفعہ چھپ
چکا ہے - اب اعلیٰ درجے کے سفید دلائی
کاغذ پر بہت خوش خط چھاپا ہے - زبان اردو کی نظم و نثر کے شوقین
اس کو نہ بے کو دیکھیں کہ جس میں دریا کس طرح لہریں مارتا ہے -
۵۲۸ صفحہ - ۲۰ x ۲۶ - قیمت ۷۷ +

دیوان ذوق { ملک اشعرا خاقانی ہند شیخ ابراہیم ذوق
علیہ الرحمہ کا کلام - استاد مرحوم کے قلمی
مسودوں سے جمع کیا ہے - سوانح عمری اور اکثر غزلیات اور قصائد
کے متعلق دچپ نوٹ مولانا آزاد نے اس خوبی اور تحقیق سے لکھے
ہیں کہ پڑھنے والا اپنے آپ کو اُس شمع کے پروانوں میں محسوس کرتا
ہے - تقطیع ۲۰ x ۲۶ - ۲۷۰ صفحہ - دوبارہ نہایت اعلیٰ کاغذ
پر چھپی ہے - قیمت ۷۷ +

نیرنگ خیال { اس عجیب و غریب نثر میں استعارہ کے
مضامین اس طرح درج ہیں کہ نظم کو
ٹکراتے ہوئے بڑھ جاتے ہیں - دنیا کی ابتدائی حالت - سچ اور
جھوٹ کا رزم نامہ - شہرت عام اور بقائے دوام کا دربار وغیرہ
مطالب پر خیالات کو اس طرح وسعت دی ہے کہ نظم کے دلدادہ
اس نثر کو پڑھ کر آنکھوں پر رکھتے ہیں - اعلیٰ درجے کے سفید
دلائی کاغذ پر ۲۰ x ۲۶ - ۱۲۱ صفحہ - قیمت ۸۷ +

منلے کا پتہ - آزاد بک ڈپو - اکبری منڈی - لاہور

نظم آزاد

پروفیسر آزاد کی چند شنوایاں جولاہور سکشا بسھا کے شاعرے
میں پڑھی گئی تھیں۔ اور دیگر متفرق غزلیات۔ قصائد۔ اشعار۔
رباعیات وغیرہ رسالہ کی صورت میں شائع کئے گئے ہیں۔ ڈومائی کاغذ
پر تقطیع ۲۰ x ۲۶۔ حجم ۱۳۶ صفحہ قیمت ۸ روپے

دربار اکبری

جلال الدین اکبر شہنشاہ ہندوستان اور اس کے امراء
جلیل القدر کے دلچسپ حالات۔ اصل میں یہ کتاب اس عہد کی
ہندوستان کی تاریخ ہے۔ پہلے ایک دفعہ چھپی تھی۔ اب دوسری
دفعہ مصنف کے اصل مسودہ کے مطابق چھپی ہے۔ اور جو تغیر و
تبدیل پہلے ادیشن میں کیا گیا تھا اس میں نہیں ہے۔ مصنف کا
نوٹو حروف اول میں لگایا ہے۔ اعلیٰ درجے کے سفید ولایتی کاغذ
پر تقطیع ۲۲ x ۲۹۔ حجم ۸۶۰ صفحے۔ قیمت پانچ روپے (۵ روپے)

المشہور

آغا محمد طاہر مینچنگ پر و پرائیٹر
آزاد بک ڈپو۔ اکبری منڈی لاہور

